

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMININ
SOSYAL KAYGI VE AKRAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Osman ZORBAZ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMININ
SOSYAL KAYGI VE AKRAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

Osman ZORBAZ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

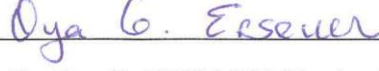
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

KABUL VE ONAY

Osman ZORBAZ tarafından hazırlanan "Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımının Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 14.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Oya G. ERSEVER (Başkan)

Prof. Dr. A. Aykut CEYHAN

Doç. Dr. Türkan DOĞAN

Yrd. Doç. Dr. Meliha TUZGÖL DOST (Danışman)]

Yrd. Doç. Dr. İbrahim KEKLIK

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun bir yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.06.2013

Osman ZORBAZ

Destegini her an yanimda hissettigim hayat arkadaşim

Selen'e

TEŞEKKÜR

Bu araştırma, araştırmacının dışında birçok kişinin desteği ve çabasıyla yürütülmüştür. Öncelikle bu zorlu sürecin başından sonuna dek her adımda yanımda olan, zamanını, bilgisini ve desteğini hiç esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Meliha TUZGÖL DOST'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürisinde bulunan ve araştırmama önemli katkılar getiren değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Oya G. ERSEVER'e, Sayın Prof. Dr. A. Aykut CEYHAN'a, Sayın Doç. Dr. Türkan DOĞAN'a ve Sayın Yrd. Doç. Dr. İbrahim KEKLİK'e içtenlikle teşekkür ederim. Bugünkü mesleki donanımlarımın temel mimarları olan ve bana mesleğimi sevdiren Ege Üniversitesi PDR Anabilim Dalı'nın başta Sayın Doç. Dr. Dilek Yelda KAĞNICI ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZEKES olmak üzere tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Bilgi ve deneyimleri ile araştırmama yardımcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Aslı BUGAY'a, fikirleri ile çalışmamama yol gösteren Sayın Yrd. Doç. Dr. Dilek GENÇTANIRIM'a çok teşekkür ederim.

Hem yüksek lisans eğitimim boyunca hem de tez sürecimde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, değerli vakitlerini ayıran başta Arş. Gör. Özlem ULAŞ olmak üzere Hacettepe Üniversitesi PDR Anabilim Dalı araştırma görevlilerinin tümüne içtenlikle teşekkür ederim. Yardımlarınızı hiç unutmayacağım.

Araştırmamın veri toplama sürecinde, kurumlarında uygulama yaparken özverileri ve yardımları için Psi. Dan. Ayla GÜLER'e, Psi. Dan. Alparslan KIRMIZIOĞLU'na, Psi. Dan. Nezahat KOÇYİĞİT'e ve Psi. Dan. Betül ÖZTÜRK'e çok teşekkür ederim.

Yaşamımın her anında bana destek olan sevgi ve emek ile beni yetiştiren canım annem Makbule ZORBAZ'a, babam Ramazan ZORBAZ'a ve ailemin tüm fertlerine sonsuz teşekkür ederim.

Kişiliği, sevgisi ve desteği ile her zaman yanımda olan sevgili kayınvalidem Nezihe ŞENTÜRK'e ve yaşamıma renk katan Sercan, Burcu ve Sarp DEMİRTAŞ'a çok teşekkür ederim.

Son olarak; hayatıma anlam katan, sevgisini, dostluğunu her zaman hissettiğim, eşten öte dayanağım, hayat arkadaşım canım eşim Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ'a sonsuz teşekkür ederim. İyi ki varsın...

Haziran, 2013
Osman ZORBAZ

ÖZET

ZORBAZ, Osman. *Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımının Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Bu araştırma, lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımının sosyal kaygı, akran ilişkileri ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılan betimsel bir çalışmadır. Çalışma grubunu, Ankara'nın Çankaya, Etimesgut ve Mamak ilçelerinde bulunan üç lisede, 2012–2013 Öğretim Yılı Güz döneminde 9. 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören 356'sı (%52,2) kadın, 326'sı (%47,8) erkek olmak üzere toplam 682 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada öğrencilerin problemlı internet kullanımlarını belirlemek amacıyla Ceyhan ve Ceyhan (2009) tarafından geliştirilen 'Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen', sosyal kaygı düzeylerini belirlemek için Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından lise öğrencilerine uyarlanan 'Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği', akran ilişkilerini belirlemek için Kaner (2002) tarafından geliştirilen 'Akran İlişkileri Ölçeği' ve araştırmada diğer bağımsız değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 'Kişisel Bilgi Formu' kullanılmıştır. Araştırmada bağımsız gruplar için t testi, tek faktörlü varyans analizi ve hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Analizlerde hata payının üst sınırı .05 olarak alınmıştır.

Araştırma sonucunda; erkeklerin problemlı internet kullanımı düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğu, ancak anne ve baba öğrenim düzeyi ile aile gelir düzeyi değişken grupları açısından problemlı internet kullanım düzeyinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Araştırmanın hiyerarşik regresyon analizi sonuçları ise lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımında sosyal kaygı değişkeninin alt boyutlarından olumsuz değerlendirilme korkusu ile genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk

duyma değişkenlerinin büyük oranda ilişkisi olduğunu (%21,5), ayrıca bu değişkenler kontrol edildiğinde akran ilişkileri değişkeninin alt boyutlarından kendini açma ve sadakat değişkenlerinin de anlamlı derecede (%6,2) ilişkisi olduğu bulunmuştur.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımlarını yordamada sosyal kaygı ve akran ilişkilerinin önemli değişkenler olduğu belirlenmiştir. Bu çerçevede alanda çalışan psikolojik danışmanlar öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerini azaltmak amacıyla koruyucu, önleyici ve müdahale edici çalışmalar düzenleyebilirler. Bunun yanı sıra çalışmalarında akran ilişkilerini de ele almalarının, yapacakları hizmetleri planlamalarında ve düzenlemelerinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca problemlili internet kullanımına ilişkin farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında; ailelere, çocuklara ve ergenlere yönelik bilinçli ve güvenli internet kullanımını amaçlayan eğitim çalışmaları yapılabilir.

Anahtar Sözcükler: Ergen, problemlili internet kullanımı, internet bağımlılığı, sosyal kaygı, akran ilişkileri.

ABSTRACT

ZORBAZ, Osman. *Analysis of Problematic Internet Use of High School Students in Terms of Social Anxiety and Peer Relations*, Master thesis, Ankara, 2013.

This research is descriptive study that aims to analyze social anxiety, peer relations and some demographic variances of problematic internet use of high school students. Working group consisted of high school students in total of 682, those were of 356 female (%52,2) and 326 were of male (%47,8) from 9th, 10th and 11th grades of 2012–2013 the fall term academic year of three high schools in Cankaya, Etimesgut and Mamak district of Ankara. In the research, to determine students' problematic internet use 'Problematic Internet Use Scale-Adolescent' developed by Ceyhan and Ceyhan (2009), to define social anxiety level, 'Social Anxiety Scale for Adolescents' developed by Aydın and Tekinsav-Sütcü (2007) and adapted to high school students by researcher, to specify peer relations 'Peer Relations Scale' developed by Kaner (2002) and to determine other independent variable 'Personal Information Form' developed by researcher were used. In the research, t-test, one-way analysis of variance and hierarchical regression analysis were used for independent groups. In analyses the upper limit of margin of error was .05.

As a result of research it was determined that male's problematic internet use level was higher than females, however there was no significant difference of problematic internet use between family education level and income level of family in terms of variable groups. Hierarchical regression analysis results of the research found that there were largely correlation between social avodiance on general situations with the fear of negative assessments from sub-dimension of social anxiety variance and anxiety variances (%21,5), and also when these variances were controlled, significant correlations between self-revelation of

peer relations variances' sub-dimensions and loyalty variances were also determined (%6,2).

According to findings from research it was determined that social anxiety and peer relations were important variances for regression of problematic internet use of high school students. In this context, counselor of this field can hold protective, preventive, intervening studies to decrease social anxiety level of students. In addition to this, it is thought that their dealing with peer relations on their studies will contribute to planing and organizing their services. Also, on the scope of awareness raising study about of problematic internet use; education workshops aiming aware and confident internet usage could be held for family, children and adolescents.

Key Words: Adolescent, problematic internet use, internet addiction, social anxiety, peer relations.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	7
1.1.1. Alt Problemler.....	7
1.2. Tanımlar.....	8
1.3. Sayıltı.....	10
1.4. Sınırlılıklar.....	10
1.5. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	11
BÖLÜM II.....	14
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	14
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	14
2.1.1. Ergenlerde Problemlerli İnternet Kullanımı.....	14
2.1.2. Problemlerli İnternet Kullanımını Açıklayan Modeller.....	18
2.1.2.1. Young'ın İnternet Bağımlılığı Modeli.....	19
2.1.2.2. Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli.....	21
2.1.2.3. Caplan'ın Modeli.....	23
2.1.3. Sosyal Kaygı ve Problemlerli İnternet Kullanımı İlişkisi.....	25
2.1.4. Akran İlişkileri ve Problemlerli İnternet Kullanımı İlişkisi.....	27
2.1.5. Sağlıklı İnternet Kullanımı.....	29
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	31
2.2.1. Problemlerli İnternet Kullanımı İle İlgili Araştırmalar.....	31
2.2.2. Sosyal Kaygı ile Problemlerli İnternet Kullanımı İlişkisine Yönelik Araştırmalar.....	36

2.2.3. Akran İlişkileri ile Problemlı İnternet Kullanımı İlişkisine Yönelik Araştırmalar.....	40
BÖLÜM III.....	44
YÖNTEM.....	44
3.1. Çalışma Grubu.....	44
3.2. Veri Toplama Araçları.....	47
3.2.1. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E).....	48
3.2.1.1. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen'in Puanlanması ve Yorumlanması.....	48
3.2.2. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ).....	49
3.2.2.1. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Lise Öğrencilerine Uyarlama Çalışmaları.....	50
3.2.2.1.1. ESKÖ'nün Geçerlik Çalışmaları.....	50
3.2.2.1.2. ESKÖ'nün Güvenirlik Çalışmaları.....	52
3.2.2.2. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması.....	53
3.2.3. Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ).....	53
3.2.3.1. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması.....	54
3.2.4. Kişisel Bilgi Formu.....	54
3.3. İşlem Yolu.....	55
3.4. Verilerin Analizi.....	55
BÖLÜM IV.....	57
BULGULAR.....	57
4.1. Problemlı İnternet Kullanımı ile Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular..	57
4.1.1. Lise Öğrencilerinde Cinsiyete Göre Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular.....	57
4.1.2. Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular.....	58
4.1.3. Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular.....	59
4.1.4. Lise Öğrencilerinin Aile Gelir Düzeyine Göre Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular.....	61
4.2. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	63

BÖLÜM V	72
TARTIŞMA VE YORUM.....	72
5.1. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	72
5.1.1. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	72
5.1.2. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	73
5.1.3. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Aile Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	74
5.2. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	75
BÖLÜM VI	81
VARGI VE ÖNERİLER.....	81
6.1. Alanda Çalışan Psikolojik Danışmanlara Öneriler.....	82
6.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	83
6.3. Psikolojik Danışman Eğitimi Veren Akademisyenlere Yönelik Öneriler.....	84
6.4. Politika Yapıcılara ve Yöneticilere Yönelik Öneriler	84
KAYNAKÇA.....	86
EKLER.....	99
EK 1 Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)'nin Örnek Maddeleri.....	100
EK 2 Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ)'nün Örnek Maddeleri.....	101
EK 3 Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)'nün Örnek Maddeleri.....	102
EK 4 Kişisel Bilgi Formu.....	103
EK 5 Ölçek Uygulama İzni.....	104
EK 6 Artıkların Grafikleri.....	105
EK 7 DFBeta ve Cook's Distance Değerleri Tablosu.....	109
EK 8 Tolerans Değerleri ve Varyans Enflasyon Faktörleri (VIF) Tablosu.....	112
ÖZGEÇMİŞ.....	113

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları.....	44
Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları.....	45
Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Dağılımları.....	46
Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin İnternet Kullanım Sıklığına Göre Dağılımları.....	46
Tablo 3.5. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin İnternete Erişim Kaynağına Göre Dağılımları.....	47
Tablo 3.6. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Parametre Tahminleri.....	51
Tablo 4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyetine Göre Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	57
Tablo 4.2. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Betimsel Değerleri.....	58
Tablo 4.3. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 4.4. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Betimsel Değerleri.....	60
Tablo 4.5. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 4.6. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Betimsel Değerleri.....	62
Tablo 4.7. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 4.8. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapmaları ile Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	64
Tablo 4.9. Lise Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımının Yordayıcıları Olarak Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Değişkenlerine İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	69

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli.....	22
Şekil 2: Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları....	52
Şekil 3: Histogram Grafiği.....	66
Şekil 4: Normal P-P Grafiği.....	67

BÖLÜM I

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılın en önemli teknolojilerinden biri tartışmasız internettir. İnternet kullanıcıları için elektronik postalara bakmak, gazetelere göz gezdirmek, sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşımda bulunmak, alışveriş ve bankacılık işlemleri yapmak, film izlemek ve sanal oyun oynamak artık sıradan ve olağan uğraşlar haline gelmiştir. İnternet teknolojisinin bu denli hızlı gelişimi ve insan yaşamında önemli bir yere sahip olması bireylerin yaşamlarında önemli sosyal değişimlere neden olabilmektedir.

İnternetin farklı kültürlerden farklı toplumlara ulaşan ve tüm dünyayı saran kolay erişilebilir bir ağ olması, farklı yaş gruplarına ve birçok farklı amaca yönelik kullanılabilmesi interneti daha çekici hale getirmiştir. Bunun yanında interneti kullanırken bilgisayar teknolojisinden aktif olarak yararlanılması ve gelişen son teknolojilerin bilgisayar ve internet teknolojilerine yönelik olması, internetin sunduğu hizmetleri arttırmıştır (Çakır, Horzum ve Ayas, 2013). Ayrıca son yıllarda toplumların ucuz ve hızlı internet erişimi sağlama yönünde gelişme göstermesi de internet kullanım oranında artışa neden olmuştur.

Bahsedilen özelliklerin yanı sıra internet günümüzde en çok tercih edilen iletişim araçlarından biridir. İnternet World Stats (IWS- İnternet Dünya İstatistikleri) Haziran 2012 verilerine göre dünya nüfusunun %34,3'ü, Avrupa'dakilerin %63,2'si, Türkiye'dekilerin %45,7'si internet kullanmaktadır. Dünyada internet kullanan kişi sayısı 2,405,518,376 Avrupa'daki ise 518,512,109'dır. Türkiye'deki internet kullanıcısı ise 36,455,000 kişidir (IWS, 2012).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2011 yılı Nisan ayında gerçekleştiği Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre Türkiye genelinde hanelerin %42,9'u evden internete erişim imkânına sahipken aynı araştırmanın 2012 yılı Nisan ayı sonuçlarına göre Türkiye genelinde hanelerin %47,2'si evden internete erişim imkânına sahiptir. Buna göre internet kullanımının gittikçe yaygınlaştığı söylenebilir. Söz konusu araştırmanın diğer bir bulgusu ise bilgisayar ve internet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubunun 16–24 yaş arası olduğunu göstermektedir. Bilgisayar ve internet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde kadınlara oranla daha yüksektir (TÜİK, 2012). Bu sayılar ve araştırma sonuçları incelendiğinde dünyada ve Türkiye'de internet kullanıcı sayısının ve oranının her geçen gün arttığı görülmektedir.

İnsan yaşamını pek çok şekilde kolaylaştıran internetin yoğun olarak kullanılması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Ceyhan'a (2011) göre günümüzde bazı bireylerin yüz yüze iletişim yerine sanal ortamda iletişimi yeğledikleri, günlük yaşamın gerektirdiği etkinlikleri gerçekleştirmek yerine erteleyebildikleri, ihmal edebildikleri, günlerce internetin esiri oldukları ve aşırı kullanım gibi davranışlar sergileyebildikleri gözlenmektedir. Bu durum, internet bağımlılığı veya problemlili/patolojik internet kullanımı gibi davranış problemlerinden söz edilmesine yol açmıştır. DSM-IV'te herhangi bir madde ya da uyarıcının patolojik kullanımı/kötüye kullanımı, "bağımlılık (addiction)" olarak tanımlanmamaktadır. Örneğin "kumar bağımlılığı" yerine "patolojik kumar oynama" tercih edilmektedir. İnternetin olumsuz kullanımı ile ilgili tanımlamalara bakıldığında Egger (1996), Thomson (1996), Young (1996) gibi bazı araştırmacılar "internet bağımlılığı (internet addiction)" terimini kullanırken; Morahan-Martin, Schumacher (2000), Davis (2001), Scott (2002) "patolojik internet kullanımı (pathological internet use)"; Davis, Flett, Besser (2002), Caplan (2002) "problemlili internet kullanımı (problematic internet use)"; ve Anderson (1998), Scherer (1997) ise, "internet bağımlılığı (internet dependency)" terimini kullanmayı tercih etmişlerdir (Akt., Özcan ve Buzlu, 2005). Buna göre alanyazında problemlili internet kullanımının tanımlanması ve isimlendirilmesi konusunda kavramsal farklılıklar yaşandığı gözlenmektedir.

Farklı kavramların kullanılması, problemlerli internet kullanımını açıklayan farklı yaklaşımların her birinin, problemlerli internet kullanımının duyuşsal, davranışsal ve bilişsel bileşenlerinden birine odaklanmasından kaynaklanmaktadır (Ceyhan, 2008b).

İnternet bağımlılığı kavramı alanyazında oldukça popüler bir kavramdır ancak internet bağımlılığı kavramının internetten kaynaklanan olumsuzlukların doğasını tam olarak yansıtmayı yansıtmadığına ilişkin tartışmalar bulunmaktadır (Ceyhan, 2011). Bağımlılık kavramı, klinik uygulamalarda temel olarak davranışsal bağımlılık ve fiziksel bağımlılık olarak ikiye ayrılmaktadır. Davranışsal bağımlılık; madde arayışı içeren aktiviteler ve bununla bağlantılı patolojik kullanım özelliklerinin varlığına ilişkin bulguları, fiziksel bağımlılık ise genel olarak toleransın ve yoksunluğun varlığını tanımlamaktadır (Sevindik, 2011). Bu çerçevede, klinik olmayan ortamlarda betimleyici yöntemler ile gerçekleştirilen ve genel popülasyonun özelliklerini ortaya koyan çalışmalarda internet bağımlılığı kavramını kullanmanın uygun görülmediği belirtilmektedir (Ceyhan, 2011). Bu nedenle bu çalışmada internet bağımlılığı kavramı yerine “problemlerli internet kullanımı” kavramı tercih edilmiştir.

Bireylerin yaşantısında önemli bir yaşam alanı olan internet ergenler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Yücel ve Gürsoy’a (2013) göre ergenler daha çok ödev yapma, serbest zamanlarında arkadaşları ile sohbet etme, merak ettiği konulara ilişkin cevapları araştırma ve kendini daha güçlü hissettiği bir dünyada kendini gerçekleştirme gibi birçok alanda kullanmaktadır. Ancak internetin gereğinden fazla kullanılması, ergenin sosyalleşme sürecine zarar vererek onu yalnızlığa itebilmekte ve toplumdan uzaklaşmasına neden olabilmektedir.

İnternetin yaygın olarak kullanımı, pek çok ergenin yaşamında değişiklikler yaratmıştır. Bilgiye kolay ve hızlı yoldan ulaşma ile iletişimde getirdiği yenilikler yarar sağladığı gibi aynı zamanda hem gerçek hem de sanal dünyadan gelen riskleri içinde barındırmaktadır (Arslan Cansever, 2013). İnternetin işlevsel

kullanılması ergen gelişimi için birçok fırsat sunarken kötüye kullanım durumunda ise ergen yaşamına birçok risk taşıyabilmektedir (Bayraktar, 2013). Taçyıldız'a (2010) göre ergenler; aile ve arkadaş ortamlarından alamadıkları desteğin yanı sıra onlarla yaşadıkları iletişim problemlerini ve derslerindeki başarısızlıklarını gidermek konusunda çözüm bulamamaları durumunda kendilerini sanal bir dünyada ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu durum ergenlerin interneti bir kaçınma alanı olarak algıladıkları ileri sürülebilir. Nitekim ergenlerin interneti, iletişim ve eğlenme amacıyla kullandığını ortaya koyan araştırma bulguları da (Chak ve Leung, 2004; Shepherd ve Edelman, 2005) bu görüşü desteklemektedir.

Ergenlik dönemi çocukluk ile yetişkinlik arasında yar alan kimlik arayışı dönemidir. Ergenlik süresince denenen farklı kimliklerin yetişkinlikteki daha kalıcı ve bütüncül bir benlik algısını kolaylaştırdığı söylenebilir (Bayraktar, 2013). Bu noktada ergenlerin internet kullanımının kimlik gelişimlerinde oynadığı rol önem kazanmaktadır. Ergenler internet ortamı olan sanal dünyada kendilerini çeşitli şekillerde tanıtabilmektedir. Lenhart, Rainie ve Lewis (2001) ergenlerin yaklaşık %25'in internette gerçekte olduklarından farklı özelliklerde iletişime girdiklerini belirlemişlerdir. Bu durum internetin ergenlerin kimlik gelişimlerinin önemli bir parçası haline geldiği ve kimlik gelişimlerini olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

İnternetin gündelik hayatın her alanında yoğun biçimde kullanılmasıyla birlikte pek çok alanda hız ve iletişim kolaylığı yaşansa da bireylerarası ilişkilerin farklılaşmaya başladığı gözlenmektedir (Arslan Cansever, 2013). İnternetin aşırı oranda kullanımının okul, aile ve sağlık gibi alanlarda sorunlara yol açabileceği ve uyku ve çalışma zamanının kaybı gibi sosyal ya da kişisel işlevleri aksatabileceği ileri sürülmektedir (Gürcan, 2010). Yang ve Tung (2007), 239 ergenle gerçekleştirdikleri araştırmalarında problemleri internet kullanan ergenlerin internete uzun süre bağlı kaldıkları ve internette harcanan haftalık zaman ve problemleri internet kullanımını arasında pozitif bir ilişki olduğunu

bulmuşlardır. Aynı araştırmada problemlerli internet kullanımının ergenlerin günlük aktivitelerine, okul performansı, öğretmen ve ailesel ilişkilerine olumsuz etkisi olduğu vurgulanmıştır. Bu durumun tersi olarak Sanders, Field, Diego ve Kaplan (2000)'ın 89 lise son sınıf öğrencisi ile yaptıkları araştırmalarında internet kullanım düzeyi düşük olan katılımcıların yüksek olanlara göre anne-baba ve arkadaşlarıyla ilişkilerinin daha olumlu olduğu bulunmuştur.

Problemlerli internet kullanımı her yaş grubunda, sosyal, ekonomik ve eğitim seviyesindeki kişilerde görülebilir (Young, 1996). Birçok insanın yakın ilişki, destek ve onaydan oluşan en önemli sosyal ihtiyaçlarını internette karşıladıkları ileri sürülmektedir (Amichai-Hamburger, 2007). Caplan'a (2002) göre bu kişiler yüz yüze iletişim değil de daha az tehdit edici olarak gördükleri sanal iletişimi tercih ederler. Caplan (2007) bu durumu internetin en temel dikkat çeken özelliği olan, bireyin gizli kalabilmesiyle açıklamıştır. Buna göre çevrimiçi sosyal etkileşim, yüz yüze iletişime göre fazla oranda gizlilik sağlar ve sosyal anlamda daha az risk algılanır. Bu nedenle sosyal kaygısı yüksek olan bireyler interneti daha yoğun şekilde kullanıyor olabilirler. Sosyal kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin internet ortamında kendilerini daha kolay ifade edebildiğine ilişkin araştırmalar (Caplan, 2002, 2005, 2007, 2010; Morahan-Martin ve Shumacher, 2003; Liu ve Kuo, 2007; Yen, Yen, Chen, Wang, Chang ve Ko, 2012) da bu durumu desteklemektedir.

Problemlerli internet kullanımı ile ilişkili olan sosyal kaygı, toplumsal bir davranımın gözlenme, incelenme ve değerlendirilme korkusu olarak tanımlanmaktadır (Kashdan, 2007). Sosyal kaygı bozukluğu ABD'de en yaygın görülen psikolojik rahatsızlar sıralamasında %13 yaygınlık oranı ile üçüncü sırada yer almaktadır (Hamarta, 2009). Türk ergenler üzerinde Bayramkaya, Toros ve Özge (2005) yaptıkları çalışmada sosyal kaygının yaygınlık oranını %14,4 olarak bulmuşlardır. Bu çerçevede sosyal kaygının problemlerli internet kullanımını yordamada önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerin yaşadığı sosyal kaygı onların arkadaş ilişkilerini de etkileyebilmektedir. Ergenlerdeki sosyal ilişkilerin büyük bölümünü akran ilişkileri oluşturmaktadır. Akran ilişkileri, ergenin yakın çevresinde güvendiği, sorunlarını paylaştığı, kendisine saygı ve sevgi duyduğu, ilgi gösterdiği, düşüncelerini önemseydiği düşündüğü arkadaşlarının olmasını içermektedir (Totan, 2008). Akran grubu sosyal bir pekiştireç olmasının yansira ergene destek olmaktadır. Bunun yanı sıra ergene kendi davranışlarını değerlendirebileceği bir ortam sağlamakta ve davranışlarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır (Meriç, 1999). Bununla birlikte akran ilişkileri, ergenin yetişkinliğe geçişini kolaylaştıran sosyal rolleri hazırlamak için de gerekli bir ihtiyaçtır.

Arkadaşlığın önemli olduğu ergenlik döneminde, ergenin evinde interneti etkili kullanmasının, arkadaşları ile olan ilişkilerini olumlu olarak geliştirdiği ileri sürülebilir. Buna karşın internetin gereğinden fazla kullanılması, ergenin sosyalleşme sürecine zarar vererek onu yalnızlığa itebilmekte ve toplumdan uzaklaşmasına neden olabilmektedir (Yücel ve Gürsoy, 2013). Young ve Case (2004) ergenlerin aile ve akran ilişkileri ve akademik başarılarının problemleri internet kullanımı ile ilişkisini inceledikleri araştırmalarında, interneti yüksek düzeyde kullanan ergenlerin aile ve akran ilişkileri ile akademik başarılarında düşüş olduğu, bunun yanında internette kurdukları dünyalarında yaşamaya başladıkları belirlenmiştir. Ergenlerde problemleri internet kullanımı ile kişilerarası ilişkilerin incelendiği bir diğer çalışmada (Milani, Osualdella ve Di Blasio, 2009) ergenlerin haftalık internet kullanım sürelerinin oldukça yüksek olduğu, problemleri internet kullanımı özelliği gösteren ergenlerin göstermeyenlere göre kişilerarası ilişkilerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Sosyal ihtiyaçların sürekli olarak internet aracılığıyla doyurulmaya çalışılması toplumsal iletişimin azalmasına ve sosyal sapsmalara neden olabilmektedir (Rehm, 2003). Bu çerçevede akran ilişkileri yetersiz olan ergenlerin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla interneti aşırı kullanabilecekleri ileri sürülebilir. Bu nedenle akran ilişkilerinin problemleri internet kullanımında önemli bir faktör olabileceği düşünülmektedir.

Bütün bunlar göz önüne alındığında çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde yer alan ve kendine özgü özellikleri bulunan ergenlik döneminde problemlerli internet kullanımı büyük önem taşımaktadır. Buna göre sosyal kaygısı yüksek olan ergenler kendilerini daha iyi hissedebileceği internet ortamında yoğun şekilde zaman geçirebilmekte, bunun sonucunda da okul, aile ve sosyal hayat gibi alanlarına zarar verilebilmektedirler. Bunun yanında problemlerli internet kullanımı ergenlerin sosyalleşmesini sağlayan akran ilişkilerini azaltmakta ve bunun sonucunda kimlik gelişimi gibi kazanımların oluşumuna engel olabilmektedir.

1.1. PROBLEM

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin problemlerli internet kullanımı düzeyleri ile cinsiyet, anne ve babanın öğrenim durumu, ailenin gelir düzeyi, sosyal kaygı ve akran ilişkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.1.1. ALT PROBLEMLER

1.1.1.1. Lise öğrencilerinin problemlerli internet kullanımı düzeyleri cinsiyete göre anlamlı olarak farklı mıdır?

1.1.1.2. Lise öğrencilerinin problemlerli internet kullanımı düzeyleri annelerinin öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklı mıdır?

1.1.1.3. Lise öğrencilerinin problemlerli internet kullanımı düzeyleri babalarının öğrenim durumuna göre anlamlı olarak farklı mıdır?

1.1.1.4. Lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımı düzeyleri ailenin gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklı mıdır?

1.1.1.5. Sosyal kaygı (olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma) ve akran ilişkileri (bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat) lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

1.2. TANIMLAR

Araştırmada geçen temel kavramların işe vuruk tanımları aşağıda verilmiştir:

Problemlili İnternet Kullanımı: Problemlili internet kullanımını, sosyal, akademik/mesleki olumsuz sonuçlar doğuran bilişsel ve davranışsal belirtilerden meydana gelmiş, çok boyutlu bir sendromdur (Caplan, 2005). Kim ve Davis'e (2009; Akt., Ceyhan, 2010) göre problemlili internet kullanımı, bireylerin internet kullanımından dolayı yaşamlarının aile ve iş gibi önemli boyutlarında yaşanan bozulmalar ve sürekli olarak kullanımı kontrol etmede başarısızlık olarak tanımlanmaktadır. Bu araştırmada problemlili internet kullanımı Ceyhan ve Ceyhan (2009) tarafından geliştirilen Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen'den alınan puanlarla değerlendirilmiştir. Bu ölçekten alınan puanların yüksek olması problemlili internet kullanımı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Sosyal Kaygı: Sosyal kaygı (sosyal fobi), utanmaktan, küçük düşmekten, sosyal ortamlarda başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten yoğun şekilde korkma ve korkulan durumlardan kaçınma eğilimi ile tanımlanabilecek bir kaygı bozukluğudur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). Bu araştırmada sosyal

kaygı Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından lise öğrencilerine uyarlanan Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin alt boyutları olan olumsuz değerlendirilme korkusu (ODK), genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma (G-SKHD) ve yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma (Y-SKHD) alt boyutlarından alınan puanlarla değerlendirilmiştir. Olumsuz değerlendirilme korkusu kişinin başkaları tarafından değerlendirilmesinden endişelenmesi, değerlendirilme ortamlarından kaçınması ve başkalarının onu olumsuz değerlendirme beklentisi olarak tanımlanmakta, sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ise diğer insanlarla birlikte olmaktan, biriyle konuşmaktan kaçınma ya da herhangi bir nedenden dolayı diğer insanlardan kaçma olarak ifade edilmektedir (Watson ve Friend, 1969). Bu alt boyutlardan alınan puanların yüksek olması sosyal kaygı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Akran İlişkileri: Akran ilişkileri; ergenin akranlarından onay ve kabul görmesini sağlayan, bağlılık ve ait olma duygusu ile birlikte ergenin kendine güvenine ve benlik saygısı gelişimine katkı sağlayan, stres yaratan olaylara karşı sosyal destek olan arkadaşlarının olmasını içermektedir (Kaner, 2002). Bu araştırmada akran ilişkileri Kaner (2002) tarafından geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği'nin alt ölçekleri olan bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma ve sadakat'ten alınan puanlarla değerlendirilmiştir. Bağlılık, ergenlerin birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duygularını; güven ve özdeşim, ergenlerin birbirlerine güvenmeleri ve özdeşim kurmalarını; kendini açma, ergenin sorunlarını arkadaşlarıyla paylaşmasını; sadakat, ergenin başı derde giren arkadaşlarını korumak amacıyla yalan söylemeyi ve arkadaşları onun başını derde soksa bile onların yanında yer almayı ifade etmektedir (Kaner, 2002). Bu alt ölçeklerden alınan puanların yüksek olması akran ilişkilerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir.

1.3. SAYILTI

Araştırmanın sayıtlısı aşağıda verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler kendilerine verilen veri toplama araçlarını içtenlikle ve nesnel olarak yanıtlamışlardır.

1.4. SINIRLILIKLAR

1.4.1. Araştırma, Ankara ilinde 2012–2013 Öğretim Yılı Güz Döneminde çeşitli liselerde öğrenim gören dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıf öğrencilerden toplanan verilerle sınırlıdır.

1.4.2. Araştırmada incelenen problemlerle ilgili internet kullanımı değişkenine ilişkin veriler Ceyhan ve Ceyhan (2009) tarafından geliştirilen Problemlerle İlgili İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.4.3. Araştırmada incelenen sosyal kaygı değişkenine ilişkin veriler Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından geliştirilen Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ)'nün ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.4.4. Araştırmada incelenen akran ilişkileri değişkenine ilişkin veriler Kaner (2002) tarafından geliştirilen Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)'nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.5. ARAŞTIRMANIN GEREKÇESİ VE ÖNEMİ

21. yüzyılın en önemli teknolojik gelişmelerinden biri olan ve günlük yaşamın bir parçası haline gelen internet, etkili kullanıldığında zaman ve mekân sınırı olmaksızın istenilen her an bilgiye ulaşabilme kolaylığı sağlamakla birlikte; doğru kullanılmadığında da özellikle ergenler ve çocuklar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Turnalar Kurtaran, 2008). Problemlerli internet kullanımının ergenlerde benlik saygısı ile negatif, yalnızlık ile pozitif ilişkili olduğu (Turnalar Kurtaran, 2008), içedönük bireylerin, isimsiz sosyal aktiviteler açısından interneti çok daha fazla kullandıkları ve erkeklerin kadınlara oranla daha çok karşı cins odaklı aktivitelere katıldıkları (Koch ve Pratarelli, 2004) belirlenmiştir.

Bu çerçevede, internet ergenler için günlük yaşam sorunlarından, çevrenin yarattığı gerilim ve baskılardan kaçışın bir aracı olarak da işlevde bulunabilir (Ceyhan, 2011). Bunun yanında, ergenlerde problemlerli internet kullanımının sosyal kaygı ve yalnızlık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu (Caplan, 2002) ve problemlerli internet kullanım özelliği gösteren ergenlerin göstermeyenlere göre kişilerarası ilişkilerinin daha düşük olduğunu (Milani, Osualdella ve Di Blasio, 2009) gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar sosyal beceri ve sosyal etkileşim düzeyi düşük olan ergenlerin problemlerli internet kullanımı konusunda risk altında olduğunu göstermektedir.

Türkiye'deki genç nüfusun yoğunluğunun fazla olması ile birlikte son yıllarda internet kullanımının yaygınlaşma hızı göz önüne alındığında, problemlerli internet kullanımının risk faktörlerine ilişkin farklı yaş gruplarında çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ergenlerle yapılan bu araştırmanın, söz konusu ihtiyacın giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de problemlı internet kullanımına yönelik yapılan araştırmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Alanyazına bakıldığında problemlı internet kullanımı ile ilgili araştırmalar genellikle yetersiz sosyal ilişkilerin problemlı internet kullanımına yol açtığını (Shepherd ve Edelman, 2005; Kang Lo, Wang, ve Fang, 2005; Sanders, Field, Diego ve Kaplan, 2000; Young ve Case, 2004; Caplan, 2002, 2005, 2007, 2010; Milani, Osualdella, ve Di Blasio, 2009; Liu ve Kuo, 2007) ortaya koymaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada sosyal kaygı ve akran ilişkileri değişkenlerinin, ergenlerin problemlı internet kullanımını yordayıp yordamadığı tespit edilmeye çalışılarak, elde edilen bulguların, problemlı internet kullanımının nedenlerinin ortaya konması konusunda Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında çalışan uzmanların çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Problemlı internet kullanımı ergenlerin gelişimini, sosyal yaşamını olumsuz etkilediği gibi ruh sağlığı açısından da olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durumun ergenin hem okul yaşamına hem de aile yaşamına zarar verebileceği düşünüldüğünde problemlı internet kullanımıyla ilişkili faktörlerin ortaya konmasının ve bunların önlenmesinin birey ve toplum için önemi net biçimde anlaşılabilir.

Tüm toplumlarda problemlı internet kullanımının pek çok yetişkin gibi bazı ergenler için de önemli bir tehdit olduğu bir gerçektir (Ceyhan, 2008b). Buna karşın internet kullanımı ile ilgili en iyi bilinen bulgulardan biri, dünya üzerinde milyonlarca insanın interneti bilgi edinmek, arkadaşları ile iletişim kurmak, çalışmak, oyun oynamak ve pek çok farklı amaç için sağlıklı bir şekilde kullanıyor olmasıdır (Davis, 2001). Bu çerçevede, bu araştırma sonuçlarının problemlı internet kullanımının önlenmesine katkı sağlamasının yanı sıra sağlıklı internet kullanımının yaygınlaşmasına katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma sonucunda problemlı internet kullanımı ile ilişkili bazı faktörler ortaya konulmuştur. Okullarda görev yapan psikolojik danışmanlar ergen gruplarıyla

alışan, ruh sağlığı hizmeti veren uzmanlar, öğrencilerin problemlı internet kullanımını azaltmaya yönelik yapacakları müdahale programlarında bu araştırmanın bulgularından yararlanabilirler.

Sonuç olarak bu çalışmada, problemlı internet kullanımı ile ilişkili olabilecek değişkenleri ortaya koymak ve bu yolla problemlı internet kullanım düzeyi yüksek ergenlerin tipik özelliklerini belirlemek hem de önleyici ve müdahale edici çalışmalara yol göstermek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, problemlı internet kullanımı ile cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyi gibi demografik değişkenler ile ilişkisinin incelenmesin yanı sıra yordama gücü açısından çeşitli değişkenler ele alınmış ve bu değişkenlerin problemlı internet kullanımı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu çalışmanın özellikle okullarda çalışan psikolojik danışmanlara problemlı internet kullanımı olan ergenlerin belirlenmesinin yanında ve okul psikolojik danışmanlarının bu öğrencilere uygulayacakları programları planlamaları ve düzenlemeleri konularında, araştırmacılara gelecekte yapacakları çalışmalara yol göstermesi adına, psikolojik danışma ve rehberlik alanına katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan ergenlerde problemlili internet kullanımı, sosyal kaygı ve akran ilişkileri değişkenleri hakkında kuramsal bilgi verilmiştir. Ardından araştırmanın değişkenlerini temel alan çalışmalar özetlenmiştir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde öncelikle araştırmanın çalışma grubu olan ergenlerin problemlili internet kullanımına yer verilmiştir. Sonrasında araştırmanın diğer değişkenleri sosyal kaygı ve akran ilişkileri ile ilgili alanyazına yer verilerek bu değişkenlerin problemlili internet kullanımı ile ilişkileri açıklanmıştır. Son bölümde sağlıklı internet kullanımı hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.1. Ergenlerde Problemlili İnternet Kullanımı

İnternetin tüm dünyada hızla yayılması, kuşkusuz pek çok farklı disiplinin konuyu ele almasına neden olmuş ve birey üzerinde yarattığı etkiler ile psikoloji alanyazınına da girmiştir (Batıgün ve Kılıç, 2011). Bununla birlikte internetin yaygınlaşması ve bireyler tarafından yoğun kullanılması ile çeşitli davranış problemlerinden söz edilmesine yol açmıştır.

Problemlili internet kullanımı, sosyal, akademik/mesleki olumsuz sonuçlar doğuran bilişsel ve davranışsal belirtilerden meydana gelmiş, çok boyutlu bir sendromdur (Caplan, 2005). Kim ve Davis'e (2009; Akt., Ceyhan, 2010) göre

problemi internet kullanımı, bireylerin internet kullanımından dolayı yaşamlarının aile ve iş gibi önemli boyutlarında yaşanan bozulmalar, sürekli olarak kullanımı kontrol etmede başarısızlık olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında Morahan-Martina ve Schumacher (2000) problemlili internet kullanımını internetin yoğun kullanılması, bu kullanımın kontrol altına alınamaması ve kişinin yaşamına ciddi düzeyde zarar vermesi olarak tanımlarken, Davis (2001), uyumsuz düşünce ve patolojik davranışları içeren psikiyatrik bir durum olarak tanımlamaktadır. Young (2007) ise internet bağımlılığını; kullanıcının internet kullanımını, kontrol becerisini, ilişkisel, mesleki ve sosyal becerisini problemlere sebep olacak derecede etkileyen yeni ve genellikle tanınmamış klinik bir bozukluk olarak tanımlamaktadır.

Bireylerin interneti kullanım amacı problemlili internet kullanımının oluşmasında belirleyici öğelerden birisidir. "Bilgi edinme" amacı dışında (özellikle "tanınmadıkları kişilerle sosyal ilişkiler kurma" ve daha sonra "eğlenme") internetin kullanıyor olmak problemlili internet kullanım düzeyini yükseltmektedir. Bu nedenle interneti sosyal etkileşim ve eğlenme için kullanıyor olmak problemlili internet kullanımında bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir (Ceyhan, 2010). Davis, Flett ve Besser (2002) problemlili internet kullanımının dört boyutu (yalnızlık/depresyon, dürtü kontrolünde azalma, dikkat dağınıklığı ve sosyal rahatlık) olduğunu ortaya koymuşlardır.

Problemlili internet kullanımının nedenleri ve neden olduğu durumlarla ilgili alanyazında birkaç araştırma bulunmaktadır. Davis, Flett ve Besser (2002) problemlili internet kullanımının yalnızlık ve azalan sosyallikle ilişkili olduğunu, ayrıca problemlili internet kullanımı ile reddedilmeye karşı hassasiyet, erteleme/oyalanma ve akademik-mesleki sorunlarla arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Koch ve Pratarelli (2004) tarafından 240 üniversite öğrencisi ile yapılan bir diğer çalışmada içedönük bireylerin, isimsiz sosyal aktiviteler açısından interneti çok daha fazla kullandıkları ve erkeklerin kadınlara oranla daha çok karşı cins odaklı aktivitelere katıldıkları bulunmuştur. Problemlili

internet kullanımı ile ilgili 437 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada (Ceyhan, 2008b) ise katılımcıların internete çoğunlukla gece bağlandığı, interneti birincil olarak akraba ve arkadaşlarıyla iletişim kurmak ve güzel vakit geçirmek amacıyla kullandığı belirlenmiştir.

Ergenlerin zamanlarının büyük bölümünü geçirdikleri TV, video, cep telefonu vb. eğlence araçlarına yeni dönemde internet ve bilgisayar kullanımındaki artış da eklenmiştir (Gürcan ve Hamarta, 2013). Ergenler ülke sınırlarını hatta il sınırlarını aşmamış olabilirler ancak internet aracılığı ile dünyaya açılabilmekte, sınır ötesi iletişim ve ilişkiler kurabilmekte, onlarla sanal ortamda ortak paylaşımlar yapabilmektedirler (Ögel, 2012). Bu durumun bir sonucu olarak ergenlerin televizyon izleme, spor yapma, aile ve arkadaşları ile zaman geçirme vb. gibi eğilimleri bilgisayar önünde zaman geçirme ile yer değiştirmektedir (Arslan Cansever, 2013).

İnternetin ergenler üzerindeki olumsuz etkilerini anlayabilmek öncelikle ergenlik dönemi özelliklerine bakmak gerekmektedir. Genellikle ergenlerin gelişimsel ihtiyaçları problemlili internet kullanımının en önemli nedenini oluşturmaktadır (Ceyhan, 2008b). Ergenlik dönemi kimlik arayışı dönemi olduğundan, aileden kopma ve akran gruplarıyla birleşme ergenin temel psikolojik ihtiyaçlarından biri haline gelir. Özellikle bu dönemde akran kabulü ve sosyal onay ön plana çıkmaktadır (Kaygusuz, 2013). Ergenler internet üzerinden kurdukları iletişimlerde kolaylıkla onay ve kabul elde edebilmektedir (Tsai ve Lin, 2003). Bunun sonucu olarak kimlik kazanımı sürecinde zorlanan ergenler, interneti gerçek yaşamdaki sorumluluklarından ve gerçek kimliklerinden kaçmaya yardımcı olan bir mecra olarak görebilmektedir (Yang ve Tung, 2007).

Ergenlerin sosyal çevresiyle kurduğu ilişki ve iletişim örüntülerinin kişilik ve kimlik gelişimine etkisinin olduğu kadar internet ortamında kurduğu iletişim ve giriştiği etkileşim de etkili olmaktadır (Ögel, 2012). Ceyhan'a (2011) göre ergenlik dönemine özgü kimlik gelişimi sürecinde, ergenlerin çevresi ile sosyal

ilişkileri önem kazanırken ergenler bu çevrede çeşitli kimlik denemelerinde bulunmaktadır. Bu nedenle internet; sağladığı içerik ve ortam ile ergenlerin bu tür kimlik denemelerini yaptıkları, gelişimsel ihtiyaçlarını karşıladıkları önemli bir araç konumuna gelebilmektedir. Sağladığı bu olanaklar sayesinde internet bir açıdan ergenlerin sağlıklı gelişimine katkı sağlayan bir iletişim aracı olarak değerlendirilebilir. Ancak, kimlik edinimi sürecinde internetin sunduğu sanal ortam gerçekliğin ve gerçek ilişkilerin yerini alarak, ergenlerin gerçek yaşam deneyimlerini aksatmasına yol açar ve bunun sonucunda sanal ortama yönelik bir bağımlılık oluşması riskini de içerir. Bu nedenle sağlıklı gelişim açısından ergenlerin çevreleri ile ilişkilerinde sanal ortamın gerçek ortamın yerini almaması gerekir.

Ergenlerde problemlili internet kullanımının oluşmasında, gelişimsel ihtiyaçların yanında internet kullanım davranış örüntüleri de önemli rol oynamaktadır (Ceyhan, 2008b). Ergenler interneti özellikle araştırma, ödev yapma, sosyal ilişki kurma, müzik ve film indirme, oyun, pornografi gibi nedenlerle kullanmaktadır (Turnalar Kurtaran, 2008). Young (2004), ergen ya da genç bireylerde interneti kötüye kullanmaya neden olan etkenleri ücretsiz ve limitsiz internet erişimine sahip olma; başka sosyal etkinlikleri unutup sadece interneti düşünme; internet erişimine aile tarafından bir kontrol ya da engelin konmaması; internetteki etkinliklerin gizlenebilmesi; gerçek hayattaki korku, takıntı ve kusurların internette gizlenip farklı bir kimliğe bürünebilmesi şeklinde sıralamaktadır.

Ergenin internette uzun, kontrolsüz bir biçimde zaman geçirmesi ve internetin gittikçe artan kullanım sıklığı aile ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Arslan Cansever'e (2013) göre ebeveyn ile ergenin geçireceği zaman azalmakta, iletişim ve paylaşımı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum aile içinde çatışmaların yaşanmasını kaçınılmaz kılmakta, dolayısıyla aile bağlarını azaltmaktadır. Bu görüşün tersi olarak aile ilişkilerinde zaten var olan problemler de ergenlerin problemlili internet kullanımına neden olabilmektedir. Ögel'e (2012)

göre ergenlik çağına has problemler ve kuşak çatışması gibi nedenlerle aile ile paylaşacak fazla bir şeyin kalmaması, arkadaş kurmada güçlük yaşama ve içe kapanıklık gibi sebeplerle kendilerini yalnız hisseden ve bu yalnızlıklarını sosyal hayat içerisinde gidermekte güçlük yaşayan ergenler kolaylıkla problemleri internet kullanıyor hale gelebilirler.

Problemleri internet kullanımı kavramı genel olarak değerlendirildiğinde; bireyin interneti yoğun biçimde kullanması ve bu kullanımı kontrol etmede başarısızlık yaşaması, bunun yanında internet kullanımından dolayı sorumluluklarını yerine getirmekte ve sosyal ilişkilerde sorun yaşaması problemleri internet kullanımının belirleyicileri olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ergenlerde problemleri internet kullanımının ergenlerin ruh sağlığını olumsuz etkileme potansiyeline sahip olduğu ve sosyal ilişkilerini azaltabileceği, internetin bu şekilde kullanılmasının ergenlerin kimlik gelişimi sürecine olumsuz etki yapabileceği söylenebilir. Bunların yanında interneti yoğun kullanan, yalnızlık duyguları ve sosyal ilişkileri yetersiz olan ergenlerin problemleri internet kullanımına daha yatkın olduğu görülmektedir.

2.1.2. Problemleri İnternet Kullanımını Açıklayan Modeller

İnternet kullanımından kaynaklanan olumsuzlukların doğasını açıklayan birkaç kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Bu bölümde bu yaklaşımlardan Young'ın İnternet Bağımlılığı Modeli, Davis'in Bilişsel-Davranışsal Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli ve Caplan'ın Modeli açıklanmıştır. Bu çalışmada ergenlerde problemleri internet kullanımının açıklanmasına yönelik psikososyal bir bakış açısı sunan "Caplan'ın Modeli" temel alınmıştır. Bu nedenle aşağıda diğer yaklaşımlar kısaca açıklandıktan sonra Caplan'ın modeline ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

2.1.2.1. Young'ın İnternet Bağımlılığı Modeli

İnternet bağımlılığı kavramını ilk ortaya atan 1995 yılında Dr. Ivan Goldberg olmuştur. Goldberg “madde bağımlılığı” ölçütlerini kullanarak internet bağımlılığını tanımlamıştır. Ancak bilimsel tartışmalar Kimberly Young tarafından Amerikan Psikoloji Derneği'nin 1996'da gerçekleştirilen yıllık toplantısında “İnternet Bağımlılığı Hastalığı (Internet Addiction Disorder)” kavramını gündeme getirmesiyle başlamıştır (Işık, 2007). Goldberg internet bağımlılığı ölçütlerini tanımlamak için madde bağımlılığı ölçütlerini kullanırken Young (1996) buna karşı çıkmış ve internet bağımlılığı için tanı ölçütlerini DSM-IV'te yer alan ve internet bağımlılığına en yakın bozukluk olduğunu düşündüğü patolojik kumar oynama ölçütlerini uyarlayarak oluşturmuştur. Young'ın tanımladığı sekiz ölçütten beş tanesinin yaşanması durumunda kişi internet bağımlısı olarak nitelendirilebilmektedir.

Young (1996) tarafından ortaya konan tanı ölçütleri şunlardır;

1. İnternet ile ilgili aşırı zihinsel uğraş (sürekli olarak interneti düşünme, internette yapılan aktivitelerin hayalini kurma, internette yapılması planlanan bir sonraki etkinliği düşünme, vb),
2. Doyuma ulaşmak için giderek daha fazla oranda internet kullanma ihtiyacı duyma,
3. İnterneti kullanımını kontrol etme, azaltma ya da bırakmaya yönelik başarısız girişimlerin olması,
4. İnternet kullanımının azaltılması ya da tamamen kesilmesi durumunda huzursuzluk, çökkünlük, kızgınlık veya huzursuzluk (irritabilite) hissedilmesi,

5. Başlangıçta planlanandan daha uzun süre internette kalma,
6. Aşırı internet kullanımı nedeniyle aile, okul, iş ve arkadaş çevresiyle sorunlar, yaşama, eğitim veya kariyer ile ilgili bir fırsatı tehlikeye atma ya da kaybetme,
7. Aile bireyelerine, terapisteye veya başkalarına internette kalma süresi ile ilgili yalan söyleme,
8. İnterneti problemlerden kaçmak veya olumsuz duygulardan (örn: çaresizlik, suçluluk, kaygı, depresyon) uzaklaşmak için kullanma.

Young patolojik internet kullanımı olanlarda davranışsal bir dürtü kontrol bozukluğu bulunmasından ve bu dürtü kontrol bozukluğunun da kimyasal bir madde alımını içermemesinden hareketle bu tanıma en çok uyan patolojik kumar oynama tanı ölçütlerini patolojik internet kullanımına uyarlamış ve internet bağımlılığı için ilk ciddi, kapsamlı tanı ölçütlerini oluşturarak yayınlamıştır. Young (1996) internet bağımlısı bireylerin de tıpkı kumar bağımlısı bireylerde görülen kendine güvenirlilik, duygusal açıdan hassaslık, uyanıklık, kendini açığa vuramama ve uyumsuzluk gibi belirtiler gösterdiğini vurgulamıştır.

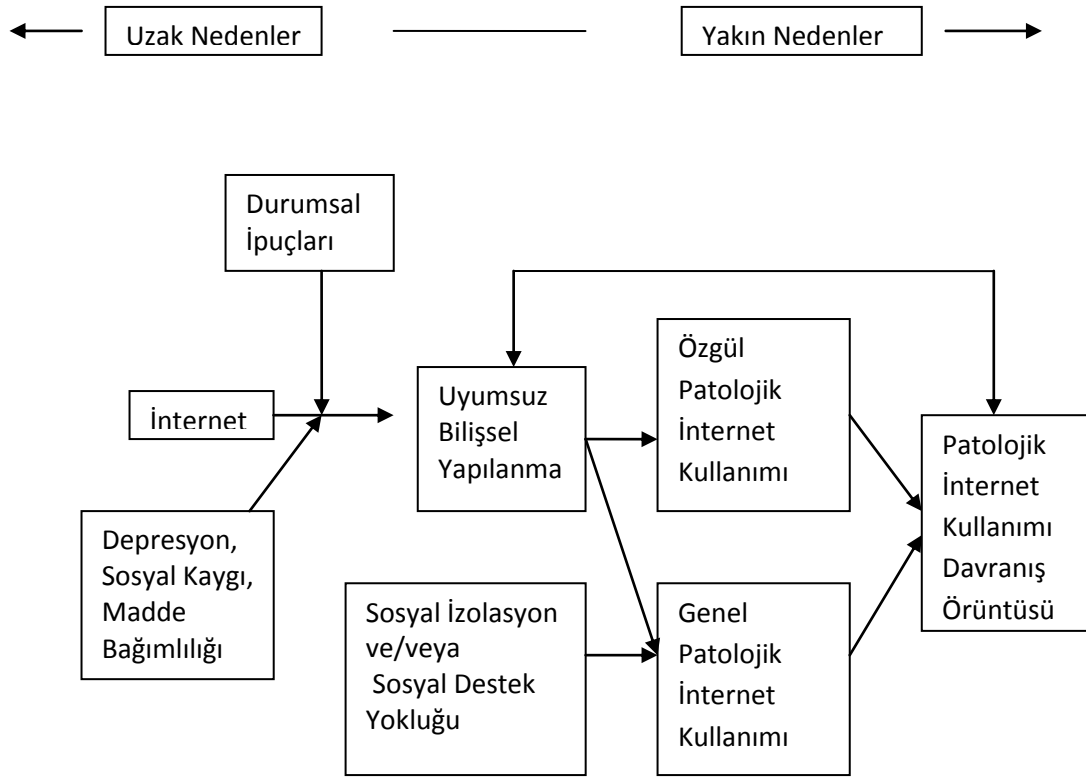
2.1.2.2. Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli

Davis (2001), Young'tan farklı olarak internet kullanımından kaynaklanan olumsuz sonuçları tanımlamak için "patolojik internet kullanımı" kavramını tercih etmiş, Young'ın internet bağımlılığı için geliştirdiği tanımlarını genişleterek, patolojik internet kullanımını iki alt grupta sınıflandırmıştır:

1. Özgül patolojik internet kullanımı
2. Genel patolojik internet kullanımı

"Özgül patolojik internet kullanımı" kavramı internet'i bağımlılığı bulunan nesneyi elde etmek amacı (pornografi, çevrimiçi kumar, borsa veya alışveriş) ile kullanan kişiler için sınırlı iken, "Genel patolojik internet kullanımı" kavramı belli bir amaca yönelik olmayan, zaman geçirmeye yönelik kullanım ile sınırlıdır. Aşırı e-posta kullanımı, sohbet odalarına katılma genel patolojik internet kullanımına örnek olarak verilebilir (Davis, 2001).

Davis (2001) 'kişinin bilişleri anormal davranışın temel sebebidir' teorisinden yola çıkarak oluşturduğu modelinde hem patolojik internet kullanımının ortaya çıkışını hem de nasıl sürdüğünü tanımlamıştır. Genellikle patolojik internet kullanımı belirtilerinin en belirginini duyuşsal ya da davranışsal belirtiler olarak görülürken Davis bu durumun tersine patolojik internet kullanımının bilişsel belirtilerinin çoğu zaman duyuşsal ve davranışsal belirtilere zemin hazırlayabileceğini öngörmüştür. Bu nedenle önceki araştırmacılar davranışsal unsurlara (Young, 1996) ve günlük hayattaki olumsuzluklara (Davis, Smith, Rodrigue ve Pulvers, 1999) odaklanırken Davis problemleri internet kullanımı ile ilişkilendirilen işlevsel olmayan bilişler üzerinde durmaktadır (Akt., Gürcan, 2010).

Şekil 1: Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli (Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, (17), 187–195)

Davis (2001) patolojik internet kullanımını Şekil 1'de belirtilen bilişsel davranışçı modeli ile açıklamıştır. Bu modelde patolojik internet kullanımına neden olan uzak nedenler yatkinlık-stres modeli çerçevesinde açıklanmaktadır. Buna göre normal dışı davranışlar, yatkinlık ve yaşam olaylarının etkileşiminin bir ürünüdür. Bilişsel davranışçı modele göre patolojik internet kullanımı içinde yatkinlık psikopatolojidir. Uzak nedenler depresyon, sosyal kaygı ve diğer bağımlılıklar gibi temel psikopatoloji örüntüleridir. Yakın nedenler ise bilişsel davranışçı modele göre patolojik internet kullanımının en temel bileşeni, işlevsel olmayan bilişlerdir (Siyez ve Uz Baş, 2013).

Davis'e (2001) göre işlevsel olmayan biliş ve düşüncelerin oluşması, bunlara uygun davranışların gösterilmesi ve bu davranışların pekişmesi sonucunda kişide patolojik internet kullanımı gelişmektedir. Kişinin kendisini ve dünyayı olumsuz algılaması, düşük benlik değeri şeklindeki olumsuz bilişler davranışlardan önce başlamaktadır. Bu bilişleri geliştiren kişiler olumsuz duygularıyla baş edebilmek için interneti kullanmaktadırlar. Bu kişilerin internet ortamında problemlili internet kullanımlarını pekiştirici faktörlerle karşılaşma riski bulunmaktadır. Olumsuz bilişsel şemalar internette şekillenir ve yeni uyumsuz bilişsel şemalar gelişir, bunlar da problemi çözmeye, harekete geçme şeklindeki uyum tepkilerini engellemektedirler. "İnternet bana saygı duyulan tek yer", "sadece internet ortamında seviliyorum", "internet dışında arkadaşım yok", "internet sayesinde yalnız değilim" şeklindeki bilişsel şemalar pekiştirmede rol oynamaktadır.

Yeni teknolojiler ile ilgili olumlu deneyimler, bireylerin söz konusu teknolojiyi kullanmaya devam etme davranışını pekiştirmektedir. Olumlu deneyimler bireyin daha önce deneyimlediği olumlu pekiştireçleri elde etmek için yeni teknolojiyi tekrar kullanma çabası geliştirmesine hizmet eder. Okul yaşamı içerisinde ödev hazırlamak, araştırma yapmak için internet kullanan ergenlerin de elde ettikleri olumlu sonuçlara, deneyimlere bağlı olarak internet kullanımı pekişebilmektedir. Bu edimsel koşullanma ile birey benzer bir fizyolojik yanıt elde etmek için yeni teknolojiler bulana kadar devam eder (Davis, 2001).

2.1.2.3. Caplan'ın Modeli

Caplan (2002), Davis'in bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı patolojik internet kullanımı modelini temel alarak yeni bir teori oluşturmuştur. Caplan, Young ve Davis'ten farklı olarak "problemlili internet kullanımı" kavramını tercih etmiştir.

Bazı bireyler internet kullanımı konusunda kendisini kontrol edebilmeyi başarmakta ve internet kullanımını yalnızca ihtiyacını karşılayacak bir süreyle sınırlayabilmektedir. Buna karşılık, bazı kullanıcıların bu sınırlamayı yapamadığı, iş ve sosyal yaşamlarında aşırı kullanım nedeniyle sorunlar yaşadığı gözlenmektedir. Bireylere sorun yaşatan bu tür davranış örüntüsü, zarar verici olması ya da normalden belirgin sapma göstermesi nedeni ile “problemlı” olarak tanımlanmaktadır (Caplan, 2002).

Caplan'ın (2002) modeline göre; depresyon, sosyal izolasyon gibi problemleri olan kişilerin sosyal iletişim açısından işlevsel olmayan bilişleri vardır, bu kişiler yüz yüze iletişim yerine daha az tehdit edici olarak gördükleri sanal iletişimi tercih ederler. Kendilerini sanal ortamda daha rahat hissettikleri için internet aşırı kullanımı ve sonrasında problemlı internet kullanımı ortaya çıkar. Sosyal yaşamında kendini ifade edemediğini düşünen kişiler yüz yüze olmayan bir iletişimde kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Bu yolla kişi olumsuz özelliklerini iletişim kurdukları kişiye aktarmaz, kendisinde olmayan olumlu özelliklerinin varlığından bahsedebilir, böylece internet bu kişilerde iletişim kurdukları kişi üzerinde etki bırakabildiği düşüncesini oluşturur. Sanal iletişim, kişide bu tür iletişimin kolay, daha az riskli, daha heyecanlı olduğu inancını oluşturur.

Caplan, (2002) bu önermelerin doğruluğunu araştırmak için, 18–57 yaş arası toplam 395 kişiyi kapsayan bir çalışma yapmıştır. Araştırmada depresyon ve sosyal izolasyonun sanal iletişim tercihi için önemli faktörler olduğu özellikle de yalnızlığın internet bağımlılığı için önemli bir risk faktörü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Caplan, yalnız insanların kendilerini sosyal becerileri konusunda yetersiz hissettiklerini ve sanal iletişimi tercih ettiklerini belirtmiştir.

Caplan diğer çalışmalarında ise problemlı internet kullanımına etki eden faktörlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre Caplan (2005) bireylerin problemlı internet kullanımı düzeyleri ile kendilerini gösterme

becerilerinin eksikliği arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; kendini gösterme becerileri düşük olan bireylerin yüz yüze iletişim yerine çevrimiçi iletişimi tercih etmekte oldukları ve çevrimiçi sosyal etkileşimin de kompulsif internet kullanımının önemli bir yordayıcısı olduğu bulmuştur. Caplan'ın (2007) bir diğer çalışmasında yalnızlık ile problemli internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ancak sosyal kaygı değişkeni devreye girdiğinde yalnızlık değişkeninin anlamını yitirdiği belirlenmiştir. Buna göre sosyal kaygı yalnızlığa göre çevrimiçi etkileşimi daha anlamlı şekilde yordamaktadır.

Caplan, modelinde daha önceki araştırmacılardan farklı olarak problemli internet kullanımını psikososyal bir bakış açısı ile açıklamıştır. Buna göre sosyal kaygı düzeyi yüksek ve sosyal becerileri yeterli olan bireylerin problemli internet kullanımına daha yatkın olduğunu öne sürmektedir. Caplan'ın psikososyal bakış açısı çerçevesinde bu çalışmada sosyal kaygı ile problemli internet kullanımı ilişkisi incelenmiştir.

2.1.3. Sosyal Kaygı ve Problemli İnternet Kullanımı İlişkisi

Sosyal kaygı (sosyal fobi), utanmaktan, küçük düşmekten, sosyal ortamlarda başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten yoğun şekilde korkma ve korkulan durumlardan kaçınma eğilimi ile tanımlanabilecek bir kaygı bozukluğudur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). Eren Gümüş'e (2002) göre sosyal kaygı; kişinin çeşitli sosyal durumlarda uygun olmayan biçimde davranacağı, kötü bir duruma düşeceği, olumsuz bir izlenim bırakacağı ve başkaları tarafından olumsuz (aptal, zavallı, beceriksiz, yetersiz vs.) bir biçimde değerlendirileceği beklentisiyle yaşadığı rahatsızlık ve gerilim durumudur.

Sosyal kaygının oluşumunda hem kalıtsal hem de çevresel etmenler rol oynamaktadır (Yüksel, 2000). Çevresel faktörler aile, arkadaş ortamı, okul ve diğer sosyal ortamları kapsamaktadır. Ebeveyn, çocukla direkt etkileşimi sonucu

çocuğun sosyal davranışını etkileyebildiği gibi çocuğun sosyal etkileşimini onun sosyal çevresini yapılandırış biçimi ile de etkileyebilmektedir. Sosyal kaygısı olan birçok çocuğun ebeveynlerinin çocukları üzerinde aşırı kontrol kurdukları, yeterli şefkat ve sevgi göstermedikleri, fazla talepkar oldukları bildirilmiştir (Sertelin Mercan, 2007). Bunların yanında sosyal kaygının sosyal beceri eksikliğinden kaynaklandığı da yapılan araştırmalar yoluyla bilinmektedir. Sosyal beceri eksikliği kavramı sosyal kaygı kavramıyla genellikle eşdeğer olarak kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle sosyal becerisi eksik olduğu için sosyal ortamlara girmekten endişe duydukları ve korkuya kapıldıkları söylenebilir (Bacanlı, 1999).

Beck'e (2005) göre sosyal kaygı, kişinin dikkat odağı olmaya ve diğer bir kişi veya kişiler tarafından olumsuz değerlendirilmeye, değersiz sayılmaya karşı olan korkusudur. Sosyal kaygının oluşmasında kişinin başkaları tarafından algılanma ve değerlendirilme biçiminin yanı sıra değerlendirilme olasılığının varlığı da etkili olmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal kaygıyı, diğer kaygılardan farklı yapan özellik, hayali veya gerçek ortamlarda, kişilerarası değerlendirmenin olması ya da bunun olma olasılığının bulunmasıdır. Bu nedenle sosyal kaygı "değerlendirilme kaygısı" olarak da isimlendirilebilir (Beck ve Emery, 2006).

Diğer insanlar tarafından olumsuz değerlendirilme korkusu, sosyal kaygının anlaşılmasında temel noktadır. Bu durumun en belirgin davranışsal belirtisi sosyal ortamlardan "kaçınmaktır" (Leary ve Kowalski, 1995). Buna göre sosyal kaygısı olan birey olumsuz değerlendirilme korkusu yaşamayı nedeniyle içinde yaşadığı ortamdaki huzursuzluk duyar ve kaçınır. Bu kaçınmanın altında yatan neden de bireyin reddedilme ihtimalinin olmasıdır (Teachman ve Allen, 2007). Yaşanan bu durumların ortak noktası bireyin başkalarının ilgisinin kendisi üzerinde toplandığı düşüncesidir. Bu düşünce bireyi etkisi altına alır ve bir süre sonra kendisini sosyal ortamlarda çok fazla konuşmayan, grup içinde yemek

iyemeyen, karşı cinsle iletişimi felaket haline dönüştüren bireye doğru götürür (Çakır, 2010).

Sosyal kaygı düzeyi yüksek, yalnız ve sosyal beceri eksikliği olan bireylerin çevrimiçi sosyal etkileşim tercihlerini daha fazla olabileceğini ileri sürülmektedir (Caplan, 2010). Caplan (2007) bu durumu internetin en temel dikkat çeken özelliği olan kişinin gizli kalabilmesiyle açıklamıştır. Buna göre çevrimiçi sosyal etkileşim, yüz yüze iletişime göre fazla oranda gizlilik sağlar ve sosyal anlamda risk daha az algılanır. Bu nedenle sosyal kaygısı yüksek olan bireyler interneti daha yoğun şekilde kullanıyor olabilirler. Sosyal kaygı düzeyi yüksek olan bireylerin internet ortamında kendilerini daha kolay ifade edebildiğine ilişkin araştırmalar (Caplan, 2005; Morahan-Martin ve Shumacher, 2003) da bu durumu desteklemektedir.

Sosyal kaygı ve problemlili internet kullanımı ilişkisi değerlendirildiğinde, sosyal kaygısı bulunan bireylerin internet ortamında kendilerini sosyal açıdan daha yeterli algıladıkları ileri sürülebilir. Sosyal kaygılı bireyler için internet ortamı yüz yüze iletişime göre daha az tehdit edici ve ödüllendiricidir. Bu nedenle sosyal kaygısı yüksek olan bireyler interneti aşırı kullanabilmekte, bu durum bireylerin aile ve okul hayatında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çerçevede sosyal kaygının problemlili internet kullanımının oluşmasında önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

2.1.4. Akran İlişkileri ve Problemlili İnternet Kullanımı İlişkisi

Ergenlerin yaşamında akran ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ergenlik döneminde akran gruplarının ergenin bağımsız bir birey olarak kişiliğinin gelişmesinde önemli katkıları bulunmaktadır. Kulaksızoğlu'na (2000) göre akran grupları ergene bağlılık ve ait olma duygusu kazandırarak ergenin kendine güven ve benlik saygısının gelişmesi sağlamakta, stres verici olayların etkisini

azaltıcı sosyal bir destek olmaktadır. Ayrıca grup tarafından kabul görme, ergenin güven duygusunu pekiştirmekte ve gruptaki bireylerin çeşitli yeteneklerini göstermesiyle ergen deneyimler kazanmaktadır. Ergenlik döneminde sosyalleşmeyi sağlayan akran ilişkileri, ergenin yalnızlık düzeyini düşürmektedir. Akran ilişkileri, aynı zamanda ergenin yetişkinliğe geçişini kolaylaştıran sosyal rolleri deneyimlemesi için de gerekli bir ihtiyaçtır.

Akran ilişkilerinde arkadaş desteğinin yüksek benlik saygısıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bununla tutarlı olarak düşük benlik saygısının sosyal ortamlara az katılan ergenlerde görüldüğü ortaya çıkmıştır. Arkadaş desteği kişinin yeterli ve başarılı hissetmesini sağlayan yetenekleri geliştirmesine ve olumlu benlik saygısı oluşturmaya yardım eder (Büyükşahin Çevik, 2007). Greasham ve Stuart'a göre (1992) arkadaşları tarafından kabul görmeyen ya da arkadaşları olmayan ergenler; korku, endişe ve sosyal ortamlara girmekten kaçınma gibi davranışlar gösterme eğilimindedirler. Parker ve Asher (1987) çocuklukta arkadaşları tarafından kabul edilmenin yetişkinlikteki kişisel uyuma etkisini araştıran çalışmalara dayanarak arkadaşı olmayan, arkadaşları tarafından reddedilen ve olumlu akran ilişkilerinden yoksun çocukların bir risk grubu oluşturduğuna işaret etmişlerdir.

Yücel ve Gürsoy (2013) arkadaşlığın önemli olduğu ergenlik döneminde, ergenin evinde interneti etkili kullanmasının arkadaşları ile olan ilişkilerini olumlu olarak geliştirdiğini ileri sürmektedir. Buna karşın internetin gereğinden fazla kullanılması, ergenin sosyalleşme sürecine zarar vererek onu yalnızlığa itebilmekte ve toplumdan uzaklaşmasına neden olabilmektedir. İnternet nedeniyle iletişim becerileri azalan ergenin cesaret, girişkenlik, iletişim kurma gibi kişilik özellikleri olumsuz etkilenebilmekte ve gerçek arkadaşlık yerine internet arkadaşlığı veya yalnız kalmayı tercih edebilmektedir (Yücel ve Gürsoy, 2013). Yalnızlıkla problemlili internet kullanımı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre az sayıda arkadaşı olan, akran ilişkileri düşük olan ergenlerin problemlili internet kullanma olasılığının daha fazla olması

beklenmektedir (Siyez ve Uz Baş, 2013). Bu çerçevede akran ilişkileri problemlı internet kullanımının oluşmasında önemli bir yere sahip olduğu düşünölmektedir.

Akran ilişkileri ve problemlı internet kullanımı ilişkisi değeriendirildiğinde; internet kullanımının iletişimde kolaylık sağlaması nedeniyle ergenlerin akran ilişkilerini geliştirdiği ileri sürölebilir. Ancak ergenin internette uzun, kontrolsüz bir biçimde zaman geçirmesi ve internetin gittikçe artan kullanım sıklığı başka bir deyişle problemlı internet kullanımı, ergenin akran ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Bu görüşün tersi olarak yetersiz akran ilişkileri bulunan, kendilerini yalnız hisseden ve bu yalnızlıklarını sosyal hayat içerisinde gidermekte güçlük yaşıyan ergenler de kolaylıkla problemlı internet kullanıyor hale gelebilirler.

2.1.5. Sağlıklı İnternet Kullanımı

İnternet sağladığı kolaylık ve yararlarının yanı sıra, gerçeklik sınırlarını zorlama, yanlış model oluşturma, şiddet ve saldırganlığı özendirme gibi bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir (Bayzan, 2013). Tüm toplumlarda problemlı internet kullanımının pek çok yetişkin gibi bazı ergenler için de önemli bir tehdit olduğu bir gerçektir (Ceyhan, 2008b). Buna karşın internet kullanımı ile ilgili en iyi bilinen bulgulardan biri, dünya üzerinde milyonlarca insanın interneti bilgi edinmek, arkadaşları ile iletişim kurmak, çalışmak, oyun oynamak ve pek çok farklı amaç için sağlıklı bir şekilde kullanıyor olmasıdır (Davis, 2001).

Davis (2001) “sağlıklı internet kullanımını” düşünsel, davranışsal herhangi bir rahatsızlık duymaksızın, uygun bir zaman diliminde, istedik amaca ulaşmak için internet kullanmak” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle, internet kullanımının önüne geçememek, sürekli olarak interneti düşünmek ve internete ulaşamama durumlarında rahatsızlık duyma ise “sağlıksız internet kullanımının” karakteristik özellikleri olarak ele alınabilir.

İnterneti sağlıklı bir biçimde kullananlar ile kullanmayanlar arasında bazı farklılıklar bulunmuştur. Kesici ve Şahin (2009) çalışmalarında internet bağımlılığı olan ve olmayan öğrencilerin internet kullanımlarını incelemiştir. Araştırmaya 384 üniversite öğrencisi katılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bağımlı olan grup interneti bağımlı olmayan gruba göre sosyal, eğlence ve sanal duygusal işlevler için daha sıklıkla kullanmışlardır. Ayrıca bağımlı grup internetin sanal duygusal işlevini bağımlı olmayan gruptan daha sık kullanmaktadır.

Sağlıklı internet kullanıcıları, internetteki iletişimle gerçek hayattaki iletişimi ayırt edebilirler. İnterneti bir kimlik kaynağı olarak değil, faydalı bir araç olarak görürler. İnterneti bir kimlik kaynağı olarak değil faydalı bir araç olarak görürler (Gürcan ve Hamarta, 2013). Kraut, Patterson, Lundmark, Kiesler, Mukopadhyay ve Scherlis'e (2002) göre gerçek yaşamlarında sosyal açıdan uyumlu kişilikleri ve gelişmiş sosyal ilişkileri olan bireyler internet kullanımı ile mevcut ilişkilerini daha da geliştirirler, bir diğer ifadeyle internet kullanımı onların sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkiler. Dışa dönük bireylerin internet kullanımından olumlu yönde yararlandıkları yapılan çeşitli araştırmalarla desteklenmiştir (Koch ve Pratarelli, 2004; Mottram ve Fleming, 2009).

Sağlıklı internet kullanımı değerlendirildiğinde, internetin dünya üzerinde milyonlarca kişi tarafından sağlıklı biçimde kullanıldığı ve kullanıcıların yaşamlarını kolaylaştıran, günlük yaşamın vazgeçilmez bir teknolojik aracı haline geldiği görülmektedir. Bunun yanı sıra internet kullanımı özellikle ergenler arasında hızla yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle ergenlerin internetin olumsuz sonuçlarından korunabilmesi için ailelere ve eğitimcilere önemli görevler düşmektedir.

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Hızla artan ve yaygınlaşan internet erişimi ile birlikte alanyazında giderek popüler bir hale gelen problemlili internet kullanımı ile ilgili çok sayıda araştırma yapıldığı, özellikle Uzakdoğu'da konuyla ilgili araştırmaların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun Uzakdoğu'daki nüfus yoğunluğunun fazla olmasının yanı sıra Uzakdoğu kültürünün teknoloji ile iç içe olması ve kültürel dışavurumun az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi problemlili internet kullanımını tanımlamak için kullanılacak terimler açısından alanyazında henüz bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bu nedenle araştırmacı tarafından problemlili internet kullanımı terimi tercih edilmekle birlikte aşağıda ilgili araştırma sonuçlarını paylaşırken söz konusu araştırmalarda kullanılan terimler kullanılmıştır. Bu bölümde araştırmacının değişkenleri olan problemlili internet kullanımı, sosyal kaygı ve akran ilişkileri ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Problemlili İnternet Kullanımı İle İlgili Araştırmalar

Problemlili internet kullanımı kavramını araştıran birçok çalışma bulunmaktadır. Bayraktar (2001) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan 12–17 yaş aralığındaki 686 ilköğretim ve lise öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmasında internetin çoğunlukla erkek ergenler ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki kişiler tarafından kullanıldığını bulmuştur. Buna göre sosyo-ekonomik düzey arttıkça internet kullanımı da artmaktadır. Aynı çalışmada ergenlerin interneti çoğunlukla eğlence ve iletişim amaçlı kullandıkları belirlenmiştir.

Yapılan bir başka çalışmada internet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, psikolojik belirtiler ve sosyal destek arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Batıgün ve Kılıç,

2011). Çalışma 1198 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda erkeklerin internet bağımlılığı puanlarının kadınlardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek internet bağımlılığına sahip oldukları belirlenmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda internetin gün içerisinde uzun süreli ve iletişim amacıyla kullanımı, üst sosyoekonomik düzey, erkek olmak, gelecek beklentisi, yaşam doyumu, düşük özdenetimin, nevrotizm, kaygı ve somatizasyonun ise yüksek olması internet bağımlılığını önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur.

Ergenlerin problemleri internet kullanımı ile uyumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırma 710 lise öğrencisi ile yapılmıştır (Gürcan, 2010). Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin problemleri internet kullanım düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, erkek ergenlerin problemleri internet kullanım düzeyleri, internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık ve aşırı kullanım düzeyleri kadın ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bunun yanında ergenlerin problemleri internet kullanım düzeyleri (internetin olumsuz sonuçları, sosyal fayda/sosyal rahatlık, aşırı kullanım) ile uyum düzeyleri (antisosyal davranış, öfke kontrol problemi, duygusal sıkıntılar, olumlu benlik) arasında anlamlı düzeyde ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Problemleri internet kullanımı ergenlerin sosyal çevresiyle ilişkilerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Esen ve Siyez (2011) ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenleri incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında internet bağımlılığını yordayıcı psiko-sosyal değişkenler olarak yalnızlık, algılanan sosyal destek, yaşam doyumu, karşı cinsle romantik ilişki durumu, akademik başarı ve cinsiyet değişkenlerini seçmişlerdir. Araştırmaya 700 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde; ergenlerde internet bağımlılığı ile yalnızlık arasında pozitif yönde, internet bağımlılığı ile aileden algılanan sosyal destek arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki

bulunmuştur. Bunun yanında internet bağımlılığı ile çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt boyutlarından olan arkadaştan algılanan sosyal destek ve özel kişiden algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Cinsiyet, akademik başarı, yalnızlık ve aileden algılanan sosyal destek değişkenlerinin ise ergenlerde internet bağımlılığını yordadığı görülmüştür.

Psikososyal değişkenlerin problemlili internet kullanımı üzerindeki etkisinin incelendiği bir başka çalışmada Pawlak (2002) lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ile yalnızlık, sosyal destek, kişilik tipi, cinsiyet, akademik başarı çeşitli değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma grubunu 202 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçları yalnızlık ve sosyal desteğin internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Kişilik türü, akademik başarı, romantik ilişki ve cinsiyet değişkenleri ise internet bağımlılığı ile ilişkili bulunmamıştır. Pawlak, üst düzeyde yalnızlık ve düşük sosyal destek hisseden lise öğrencilerinin bu duyguları değiştirmek için internette yönelebildiklerini, bu bağlamda yalnızlık hissini ve sosyal destek eksikliğini öğrencileri internet bağımlısı haline getirebildiğini belirtmiştir.

Ceyhan (2011) ergenlerin problemlili internet kullanım düzeyleri ile cinsiyet, devam ettikleri okul türü, sınıf, başarı düzeyi, aileden ve arkadaşlardan algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve haftalık ortalama internet kullanım süresi arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçladığı çalışmasını 307 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda internet kullanım süresinin, sınıf düzeyinin ve okul türünün problemlili internet kullanımının önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Araştırma bulguları; ergenlerin internet kullanım süresinin yüksek olmasının, lisenin ilk yıllarına ve endüstri meslek lisesine devam etmelerinin problemlili internet kullanımı geliştirmelerinde önemli risk faktörleri olduğunu göstermiştir.

Düşük benlik saygısı ergenlerin problemlili internet kullanımı düzeylerini arttırabilmektedir. Turnalar Kurtaran (2008) yalnızlık, depresyon ve benlik

saygısı değişkenlerinin internet bağımlılığını yordamadaki katkılarını belirlemeyi amaçladığı çalışmasını 14–19 yaş aralığında 650 lise ğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda; internet bağımlılığını benlik saygısının negatif yönde, yalnızlığın ise pozitif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı; ancak depresyonun istatistiksel olarak anlamlı yordamadığı görülmüştür.

Problemlili internet kullanımı ile benlik saygısı ve kendilik algısı arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer çalışma 556 niversite ğrencisi ile yapılmıştır (elik ve Odacı, 2012). Araştırma sonuçları, problemlili internet kullanımı ile kendilik algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu fakat problemlili internet kullanımı ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Bağımsız t testi sonucunda; erkek öğrencilerin problemlili internet kullanım düzeyleri kadın öğrencilerden anlamlı ölçüde yüksek bulunurken tek yönlü varyans analizi sonuçları ise problemlili internet kullanımının bilgisayar kullanım amacına göre farklılaştığını göstermiştir.

Engelberg ve Sjöberg (2004), ortalama 21 yaşlarında olan 20 kadın ve 21 erkek öğrenciden oluşan bir grup niversite ğrencisi ile yaptıkları çalışmada, yalnızlık, kişisel değerler, kişilik ve duygusal zekânın internet kullanımıyla ilişkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre yalnızlık ve kişisel değerlere bağlılık ile internet kullanımı arasında güçlü bir ilişki bulunurken, kişilik ve duygusal zekâ arasında daha zayıf bir ilişki bulunmuştur.

Ceyhan (2008a) niversite ğrencilerinin problemlili internet kullanımı düzeyinin, cinsiyet, herhangi bağımlılık problemi olup olmama, psikolojik semptom düzeyi gibi değişkenlerle ilişkisini incelediği araştırmasını 437 niversite ğrencisi ile yapmıştır. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin problemlili internet kullanımı düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olduğu, psikolojik semptom düzeyi arttıķça problemlili internet kullanımı düzeyinin de arttığı bulunmuştur. Ayrıca internet kullanım amacı ile problemlili internet kullanımı düzeyi arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur, interneti yakınlarıyla ve arkadaşlarıyla iletişim

kurmak ve iyi vakit geçirmek için kullanan öğrencilerin, interneti ödevlerinde kaynak olarak kullanan öğrencilere göre problemlerli internet kullanımı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yang ve Tung (2007) Tayvan'da gerçekleştirdikleri araştırmalarında internet bağımlısı ergenler ile bağımlı olmayan ergenler arasında çeşitli değişkenler açısından farklılık olup olmadığını incelemiştir. Young internet bağımlılığı kriterlerini karşılayan 239 katılımcı internet bağımlısı olarak tanımlanmıştır. İnternet bağımlıları örneklemin %13,8'ini oluşturmaktadır. İnternet bağımlılarının bağımlı olmayanlara göre daha uzun süre internete bağlı kaldıkları ve internette harcanan haftalık zaman ve internet bağımlılığı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. İnternet bağımlıları, internetin, günlük aktiviteler, okul performansı, öğretmen ve ailesel ilişkiler üzerinde, bağımlı olmayanlara göre daha çok olumsuz etkisi olduğunu düşünürken; her iki grupta internet kullanımının, akranları ile aralarındaki ilişkiyi olumlu etkilediğini düşünmektedir. Erkeklerin kadınlara oranla daha fazla internet bağımlısı oldukları, eğlence ve bilgi aramanın ergenleri internet kullanımı için motive eden en önemli iki faktör olarak belirlenmiştir. Bunun yanında, bağımlılık, utangaçlık, depresyon ve özgüven eksikliği tarafından karakterize edilmiş kişilikteki öğrencilerin bağımlı olma ihtimali, bu karakterde olmayan öğrencilerden daha yüksektir.

Üniversite öğrencilerinin denetim odağı, sosyal normlar ve antisosyal eğilimleri ile problemlerli internet kullanım düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmaya 499 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma bulguları denetim odağı ve antisosyal eğilimlerin problemlerli internet kullanımım davranışlarının önemli yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, sosyal normlara uyumun problemlerli internet kullanım davranışının önemli bir yordayıcısı olmadığını ortaya koymuştur (Ceyhan ve Ceyhan, 2007).

Koch ve Pratarelli (2004), içe ve dışa dönüklükle cinsiyetin internet kullanımı üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarını, 240 üniversite öğrencisi ile

gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda içedönük bireylerin, isimsiz sosyal aktiviteler açısından interneti çok daha fazla kullandıkları ve erkeklerin kadınlara oranla daha çok karşı cins odaklı aktivitelere katıldıkları bulunmuştur.

Problemlerli internet kullanımı ve dışadönüklük arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada Mottram ve Fleming (2009) dışadönüklük, dürtüsellik ve çevrimiçi grup üyeliğinin problemlerli internet kullanımı ile ilişkisini araştırmışlardır. Çalışma grubunu 272 üniversite öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre erkeklerin problemlerli internet kullanım düzeylerinin kadınlardan anlamlı ölçüde yüksek olduğu; yüksek internet kullanımının, dürtüsellik ve çevrimiçi grup üyeliğinin problemlerli internet kullanımının önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur.

Alanyazında problemlerli internet kullanımının incelendiği çalışmaların sonuçları incelendiğinde yalnızlık, benlik saygısı ve sosyal desteğin problemlerli internet kullanımının önemli yordayıcıları olduğu görülmektedir. Bunun yanında problemlerli internet kullanımının nedenlerine ilişkin çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen gerek problemlerli internet kullanımıyla ilişkili faktörleri daha iyi anlayabilmek gerekse problemlerli internet kullanımının bireyin yaşamı üzerindeki etkilerini anlayabilmek için daha sistematik ve kuram temelli araştırmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2.2. Sosyal Kaygı ile Problemlerli İnternet Kullanımı İlişkisine Yönelik Araştırmalar

Problemlerli internet kullanımı ile sosyal kaygı kavramı arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Caplan (2007) yapmış olduğu çalışmada üniversite öğrencilerinde problemlerli internet kullanımı, yalnızlık ve sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmaya 239 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre

yalnızlık ile problemlili internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu ancak sosyal kaygı değişkeni devreye girdiğinde yalnızlık değişkeninin anlamını yitirdiği belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışmada sosyal kaygının çevrimiçi etkileşimi tercih etmeyi, yalnızlığa göre daha anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur.

Yalnız ve yalnız olmayan kişiler ile internet kullanımları ve internetin sosyal etkileşimleri üzerinde etkilerinin karşılaştırıldığı çalışmada, yalnız kişiler internette daha fazla zaman geçirmeye, mailleşmeye ve interneti duygusal destek almak için kullanmaya diğerlerine kıyasla daha yatkındır. Yalnız insanların internetteki iletişimi yüz yüze iletişime tercih ettikleri, internet iletişimindeki anonimlikten hoşlandıkları ve diğerlerinden daha fazla gizlilik ihtiyacı duydukları belirtilmiştir (Morahan-Martin ve Schumacher, 2003).

Yalnızlık ve problemlili internet kullanımını arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka çalışmada, depresyon ve sosyal izolasyonun sanal iletişim tercihi için önemli faktörler olduğu özellikle de yalnızlığın problemlili internet kullanımı için önemli bir risk faktörü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Caplan, yalnız insanların kendilerini sosyal becerileri konusunda yetersiz hissettiklerini ve sanal iletişimi tercih ettiklerini belirtmiştir (Caplan, 2002).

Caplan (2005) sosyal beceri ve kendini gösterme eğiliminin problemlili internet kullanımı ile ilişkisi incelediği araştırmasına 251 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %98'inin kişisel bilgisayar sahibi ve internet kullanımı açısından üniversitede iyi olanaklara sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, kendini gösterme becerileri düşük olan bireyler yüz-yüze iletişim yerine çevrimiçi iletişimi tercih etmektedirler. Buna bağlı olarak bireylerin çevrimiçi sosyal etkileşimi tercih etmeleri olumsuz sonuçlara yol açan kompulsif internet kullanımına yol açmaktadır. Araştırmada, çevrim-içi sosyal etkileşimin kompulsif internet kullanımının önemli bir belirleyicisi olduğu vurgulanmış, kompulsif internet kullanımının da olumsuz sonuçların yaşanmasında önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir.

Tayvan'da gerçekleştirilen bir başka çalışmada Yen, Yen, Chen, Wang, Chang ve Ko (2012) çevrimiçi ve gerçek yaşam etkileşimin sosyal kaygı ile ilişkisini depresyon ve internet bağımlılığı çerçevesinde araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmaya 2348 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların internet ortamında çevrimiçi iken sosyal kaygı düzeylerinin düştüğü, çevrimiçi değilken yükseldiği belirlenmiştir. Bunun yanında depresyon ve internet bağımlılığının sosyal kaygı ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Liu ve Kuo (2007) Tayvan'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında internet bağımlılığı, sosyal kaygı ve kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 555 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri ile kişilerarası ilişkiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri ve kişilerarası ilişkiler ile sosyal kaygı arasında ile negatif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun yanında sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri, kişilerarası ilişkiler ve sosyal kaygının internet bağımlılığını önemli derecede yordadığı belirlenmiştir.

Kişilerarası ilişkiler ve problemlerli internet kullanımı ilişkisinin araştırıldığı bir başka çalışmada, internette uzun süre oyun oynayan bireylerde kişilerarası ilişkiler ve sosyal kaygı incelenmiştir (Kang Lo, Wang ve Fang, 2005). Çalışmaya 174 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin internette oyun oynama süreleri arttıkça kişilerarası iletişim kalitelerinin anlamlı düzeyde düştüğü ve sosyal kaygı düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur.

Shepherd ve Edelman'ın (2005) yapmış oldukları araştırmada; üniversite öğrencilerinin internet kullanım sıklığı ile sosyal kaygıları arasındaki ilişki

incelenmiştir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencileri arasında internet kullanım sürelerinin oldukça uzun olduğu ve bu sürenin büyük kısmını da sosyal iletişim kurmanın (chat yapma) oluşturduğu bulunmuştur. Öğrencilerin internet kullanımı süreleri ile sosyal kaygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Araştırmada öğrencilerin internet üzerinden sosyal ilişkiler kuruyor olmalarının, sosyal kontrol olmaması, rahat olması, kendilerini daha güvenli hissetmelerinin bu sonuçta etkili olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında bir grup sosyal kaygılı öğrencinin, internet üzerinden sosyal ilişkiler kurarak, sosyal korkularından ve kaçınma davranışlarından uzaklaştıkları ifade edilmiştir.

Yüksek düzeyde internet kullanımının, depresyon ve sosyal yalnızlıkla ilişkisini araştırıldığı bir çalışmada, internet kullanım sıklığı düşük olan katılımcıların yüksek olanlara göre anne-baba ve arkadaşlarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğu belirlenmiştir (Sanders, Field, Diego ve Kaplan, 2000).

Heyecan arama, iletişim kurma ve düşük özgüvenin yoğun internet kullanımını yordama düzeyinin incelendiği araştırmanın çalışma grubunu 50 yetişkin oluşturmuştur (Armstrong, Phillips ve Saling, 2000). Araştırma sonuçlarına göre yoğun internet kullanıcılarının düşük özgüvene ve düşük sosyal yeteneğe sahip olduklarını ve iletişim becerilerinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Bireylerde iletişim kanallarının ve sosyal ilişki isteğinin eksik olmasının kişileri internet içindeki sanal heyecan arayışına götürdüğü görülmüştür.

Chak ve Leung (2004), 12–26 yaş arasında 722 internet kullanıcısı ile yaptıkları çalışmada bireyin çekingenlik düzeyi arttıkça internet kullanım düzeyinin de arttığı ve problemlili internet kullanımı olan insanların özellikle e-mail, chat, internet oyunları gibi aktiviteleri daha çok kullandıklarını bulmuşlardır.

Alanyazında sosyal kaygı ve problemlili internet kullanımı arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmaların sonuçları incelendiğinde sosyal kaygı değişkeninin

problemlerli internet kullanımını önemli düzeyde yordadığı görülmektedir. Buna göre yüksek sosyal kaygı düzeyi olan bireylerin problemlerli internet kullanımının oluşmasında risk altında olduğu öne sürülebilir.

2.2.3. Akran İlişkileri ile Problemlerli İnternet Kullanımı İlişkisine Yönelik Araştırmalar

Problemlerli internet kullanımı ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Young ve Case (2004) çalışmalarında ergenlerin aile ve akran ilişkileri ve akademik başarılarının problemlerli internet kullanımı ile ilişkisi incelemişlerdir. İnterneti yüksek düzeyde kullanan ergenlerin aile ve akran ilişkileri ile akademik başarılarında düşüş olduğu, bunun yanında internette kurdukları dünyalarında yaşamaya başladıkları belirlenmiştir.

İtalya'da gerçekleştirilen bir çalışmada Milani, Osualdella, ve Di Blasio (2009) ergenlerde problemlerli internet kullanımı ve kişilerarası ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 14–19 yaş aralığında 98 birey katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların %36,7'sinin problemlerli internet kullanımı özelliği gösterdiği, haftalık internet kullanım sürelerinin oldukça yüksek olduğu, problemlerli internet kullanımı özelliği gösteren katılımcıların göstermeyenlere göre kişilerarası ilişkilerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Wang, Zhou, Lu, Wu, Deng ve Hong (2011) Çin'de gerçekleştirdikleri çalışmalarında ergenlerde problemlerli internet kullanımının risk faktörlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya 1515 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akran ilişkilerinin ve öğrencilerin öğretmenleriyle ilişkilerin yetersiz olması, sağlıklı aile ilişkilerinin bulunmaması problemlerli internet

kullanımında önemli bir risk faktörü olduğu, internet kullanım süresi ile problemlerli internet kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Yapılan bir araştırmada, 169 katılımcının internet kullanımlarındaki ilk 1–2. yılları esnasında internetin sosyal ve psikolojik etkilerini incelenmiştir. Çalışmada internetin sosyal bağıllık ve psikolojik iyi olma durumu üzerindeki etkisini incelemek için boylamsal veri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda internetin yaygın olarak iletişim için kullanıldığı bulunmuştur. Bununla birlikte, internetin yüksek düzeyde kullanımının; katılımcıların aile bireyleri ile iletişiminin ve sosyal ilişkilerinin azalmasına, yalnızlık düzeylerinde ise artışa neden olduğu belirlenmiştir (Kraut, Patterson, Lundmark, Kiesler, Mukopadhyay ve Scherlis, 2002).

Ergenlerde akran ilişkileri ve yalnızlık düzeylerinin evde internet kullanımına etkisinin incelendiği bir araştırmaya 15–16 yaş grubunda bulunan 300 ergen katılmıştır (Yücel, 2009). Araştırma sonuçlarına göre evde interneti olan ve olmayan ergenler arasında akran ilişkileri ve yalnızlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu, bunun yanında evde internet bağlantısının bulunmasının ergenlerin akran ilişkileri arttırdığı ve yalnızlık düzeylerini düşürdüğü belirlenmiştir.

Smahel, Brown ve Blinka'nın (2012) Çek Cumhuriyetinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında ergenlerde internet bağımlılığı ve çevrimiçi arkadaş ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma 12–26 yaş aralığında 394 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre internet bağımlılığı ile yaş ve cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı ancak fazla çevrimiçi arkadaş bulunmasının, çevrimiçi iletişim kurmayı tercih etmenin ve internette fazla zaman geçirmenin internet bağımlılığında önemli risk faktörleri olduğu belirlenmiştir.

Ceyhan'ın (2010) 464 üniversite öğrencisiyle yaptığı çalışmasında problemlili internet kullanımının en önemli yordayıcısının "tanımadıkları kişilerle sosyal ilişkiler kurma" amacıyla internet kullanımı olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, problemlili internet kullanımını önem sırasıyla "kimlik arayışı statüsü" ve "başarı kimlik statüsü" (ters yönde), "eğlenme" amacı ile internet kullanımı, "tanıdıkları ve yakınları ile iletişim kurma" amacı ile internet kullanımının da önemli bir biçimde yordadığı bulunmuştur.

Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyete, algılanan ebeveyn tutumuna ve ebeveyn eğitim durumuna göre incelendiği bir araştırmaya yaşları 14–19 arasında değişen 437 ergen katılmıştır (Büyükşahin Çevik ve Çelikkaleli, 2010). Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, arkadaş bağlılığı ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu, arkadaş bağlılığı puanlarının algılanan ebeveyn tutumuna göre anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Bunun yanında anne eğitim durumuna göre ergenlerin arkadaş bağlılığı puanları anlamlı düzeyde farklılaşmamakta ancak internet bağımlılık puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta; baba eğitim durumuna göre arkadaş bağlılığı puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta, buna karşın internet bağımlılığı puanları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Esen (2007) akran baskısı ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin, internet bağımlılığını yordama gücünü incelediği çalışmasını, 15–17 yaş aralığındaki 479 lise öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Çalışmasının sonucunda, ele alınan değişkenlerden, akran baskısının, internet bağımlılığını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı, algılanan aile ve öğretmen desteğinin ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı; bu üç değişkenin birlikte internet bağımlılığının, %33'ünü açıkladığı bulunmuştur.

Yapılan bir diğer çalışmada ergenlerin internette arkadaşları ile sosyal ilişkilerini sürdürmelerinin günümüzde hemen hemen bir zorunluluk haline geldiği, ergenin

internette sosyal ilişkilerin paylaşıldığı web sayfalarını kullanmasının arkadaş grupları arasında girmesinde veya grup içinde statüsünün yükselmesinde önemli bir yere sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında ergenin internette arkadaşları ile görüşmediği takdirde arkadaş grubundan dışlandığı bulunmuştur (Boyd, 2008).

Alanyazında akran ilişkileri ve problemlerli internet kullanımı arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmaların sonuçları incelendiğinde, problemlerli internet kullanımının ergenlerin akran ilişkilerini olumsuz etkilediği, bunun yanında kişilerarası ilişkileri yetersiz olan, kendilerini yalnız hisseden ve bu yalnızlıklarını sosyal hayat içerisinde gidermekte güçlük yaşayan ergenlerde interneti problemlerli şekilde kullandıkları görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırma, lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının sosyal kaygı ve akran ilişkileri ve bazı demografik değişkenler ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen betimsel bir çalışmadır. Bu bölümde sırasıyla araştırmaya katılan bireyler, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, işlem yolu ve verilerin analizine ilişkin bilgi verilmiştir.

3.1. ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma grubu, Ankara'nın Çankaya, Etimesgut ve Mamak ilçelerinde bulunan üç lisede, 2012–2013 Öğretim Yılında 9. 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören 697 lise öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma kapsamında uygulama yapılan okullarda 12. sınıflar için uygulama izni verilmemesinden dolayı bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilere uygulama yapılmamıştır. Araştırmaya ölçükleri eksiksiz dolduran 356'sı (%52,2) kadın, 326'i (%47,8) erkek olmak üzere toplam 682 öğrenciden toplanan veriler dâhil edilmiştir. Katılımcılardan Kişisel Bilgi Formu ile toplanan veriler tablolar halinde açıklanmıştır.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Cinsiyet ve Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	356	52,20
	Erkek	326	47,80
Sınıf	9. Sınıf	241	35,30
	10. Sınıf	244	35,80
	11. Sınıf	197	28,90
	Toplam	682	%100

Tablo 3.1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %52,2’sini kadınlar, %47,8’ini erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların %35,3’ü dokuzuncu sınıfa, %35,8’si onuncu sınıfa, %28,9’i on birinci sınıfa devam etmektedir.

Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Anne ve Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

Değişkenler	N	%	
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil / Okuryazar / İlkokul mezunu	150	22,00
	Ortaokul mezunu	121	17,70
	Lise mezunu	275	40,30
Baba Eğitim Düzeyi	Üniversite / Yüksek lisans / Doktora mezunu	136	19,90
	İlkokul mezunu	85	12,50
	Ortaokul mezunu	95	13,90
Baba Eğitim Düzeyi	Lise mezunu	259	38,00
	Üniversite mezunu	213	31,20
Baba Eğitim Düzeyi	Yüksek lisans/Doktora mezunu	30	4,40
	Toplam	682	%100

Anne eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde Tablo 3.2’de görüldüğü gibi öğrencilerin annelerinin %22’sinin okuryazar değil/okuryazar/ilkokul, %17,7’si ortaokul, %40,3’ü lise, %19,9’u üniversite/yüksek lisans/doktora mezunu olduğu belirlenmiştir. Anne eğitim düzeyinde “okuryazar değil”, “okuryazar” ve “ilkokul” kategorileri ile “üniversite”, “yüksek lisans” ve “doktora” kategorilerinde az birey bulunması nedeniyle bu kategoriler birleştirilmiştir. Öğrencilerin babalarının %12,5’i ilkokul, %13,9’u ortaokul, %38’i lise, %31,2’si üniversite, %4,4’ü yüksek lisans/doktora mezunudur. Baba eğitim düzeyinde “okuryazar değil” ve “okuryazar” kategorilerinde birey bulunması nedeniyle bu bölümler analizlerde yer almamıştır.

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Düzeyine Göre Dağılımları

Değişken	N	%	
Ailenin Aylık Ortalama Geliri	1000 TL'ye kadar	71	10,40
	1000–1999 TL arası	177	26,00
	2000–2999 TL arası	210	30,80
	3000–3999 TL arası	114	16,70
	4000–4999 TL arası	49	7,20
	5000 TL'den fazla	61	8,90
Toplam	682	%100	

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi öğrencilerin ailelerinin %10,4'ü 1000 TL'ye kadar, %26'sının 1000–1999 TL arasında, %30,8'inin 2000–2999 TL arasında, %16,7'sinin 3000–3999 TL arasında, %7,2'sinin 4000–4999 TL arasında, %8,9'nun 5000 TL'den fazla aylık gelire sahiptir.

Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin İnternet Kullanım Sıklığına Göre Dağılımları

Değişken	N	%	
İnternet Kullanım Sıklığı	Haftada bir saatten az	46	6,70
	Haftada 1–3 saat arası	99	14,50
	Haftada 3–5 saat arası	56	8,20
	Haftada 5–7 saat arası	28	4,10
	Haftada 7 saatten fazla	31	4,50
	Günde bir saatten az	103	15,10
	Günde 1–3 saat arası	185	27,10
	Günde 3–5 saat arası	79	11,60
	Günde 5–7 saat arası	25	3,70
	Günde 7 saatten fazla	30	4,40
Toplam	682	%100	

İnterneti kullanım sıklığı açısından değerlendirildiğinde Tablo 3.4'te görüldüğü gibi öğrencilerin %6,7'sinin haftada bir saatten az kullandığı, %14,5'inin haftada bir-üç saat arası, %8,2'sinin üç-beş saat arası, %4,1'inin haftada beş-yedi saat arası, %4,5'inin haftada yedi saatten fazla, %15,1'inin günde bir saatten az, %27,1'inin günde bir-üç saat arası, %11,6'sının günde üç-beş saat arası, %3,7'sinin günde beş-yedi saat arası, %4,4'ünün günde yedi saatten fazla kullandığı belirlenmiştir.

Tablo 3.5. Araştırmaya Katılan Lise Öğrencilerinin İnternete Erişim Kaynağına Göre Dağılımları

Değişken		N	%
İnternet Erişim Kaynağı	Ev	466	68,30
	Cep telefonu	195	28,60
	İnternet kafe	21	3,10
Toplam		682	%100

Tablo 3.5'te görüldüğü gibi öğrencilerin %68,3'ü evinden, %28,6'sı cep telefonu aracılığı ile ve %3,1'i internet kafeden bağlanmaktadır.

3.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini belirlemek amacıyla Ceyhan ve Ceyhan (2009) tarafından geliştirilen 'Problemleri İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen', sosyal kaygı düzeylerini belirlemek için Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından geliştirilen ve araştırmacı tarafından lise öğrencilerine uyarlanan 'Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği', akran ilişkilerini belirlemek için Kaner (2002) tarafından geliştirilen 'Akran İlişkileri Ölçeği' ve araştırmada diğer bağımsız değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 'Kişisel Bilgi Formu' kullanılmıştır. Bu ölçme araçlarının geçerlilik, güvenilirlik, puanlama ve yorumlanmasına ilişkin ayrıntılı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.2.1. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)

Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği ilk olarak Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) tarafından üniversite öğrencilerinin problemlı internet kullanım düzeylerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Ölçek daha sonra Ceyhan ve Ceyhan (2009) tarafından ergenlere uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Açımlayıcı faktör analizi sonuçları, ölçeğin 'internetin olumsuz sonuçları', 'aşırı kullanım' ve 'sosyal fayda/sosyal rahatlık' olmak üzere üç alt faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu üç faktörlü yapı toplam varyansın %49.35'ini açıklamıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları da bu üç faktörlü yapıyı doğrulamıştır. Ayrıca, ölçeğin genel iç tutarlılık katsayısı 0.93 olarak bulunmuştur (Ceyhan ve Ceyhan, 2009).

Bu araştırmada, çalışma grubu üzerinde sınamak amacıyla ölçeğin Cronbach alfa ve madde-test korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. PİKÖ-E'den alınan puanlara göre tüm testin iç tutarlılığına ilişkin Cronbach alfa katsayısı .92 ve maddelerin toplam test puanları ile korelasyonu .25 ile .68 arasında bulunmuştur. Sonuçların daha önceki araştırmada elde edilen güvenilirlik değerleri ile uyumlu olduğu öne sürülebilir.

3.2.1.1. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen'in Puanlanması ve Yorumlanması

PİKÖ-E, beşli likert tipi ve toplam 27 maddeden oluşan bir ölçektir. Cevaplayıcıdan, her bir maddedeki ifadeleri okuyup ifade hiç uygun değilse 1, nadiren uygunsa 2, biraz uygunsa 3, oldukça uygunsa 4, tamamen uygunsa 5 seçeneğini işaretlemesi istenmektedir. Cevapların puanlanması yine aynı sıraya göre 1'den 5'e doğru yapılmaktadır. Ölçekte 7. ve 10. madde tersten puanlanmaktadır. Ölçeği cevaplayanın ölçekten alabileceği en düşük puan 27, en yüksek puan ise 135'dir. Ölçek, internet kullanımının yoğunluğunun normalden patolojiye kadar uzanan şekilde değişebildiği sayılısından hareketle

boyutsal bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Bu çerçevede, ölçek puanlarının yüksekliği bireylerin internet kullanımlarının problemlile hale geldiğini, yaşamlarını olumsuz bir biçimde etkilediğini ve internet bağımlılığına yatkınlık oluşturabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle ölçek bireylerin problemlile internet kullanım düzeylerini ölçmekte olup, “internet bağımlılığı” tanısı koymak amacıyla kullanılması söz konusu değildir (Ceyhan ve Ceyhan, 2009). PİKÖ-E’ye ilişkin örnek maddeler Ek 1’de yer almaktadır.

3.2.2. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği (ESKÖ)

Çocuklarda sosyal kaygıyı ölçmek amacıyla LaGreca, Dandes ve Wick (1988) tarafından geliştirilen ölçek daha sonra LaGreca ve Lopez (1998) tarafından ergenlere uyarlanmıştır (Akt., Aydın ve Tekinsav-Sütçü, 2007). ESKÖ, çocuk formunda olduğu gibi 4’ü ilişkisiz olmak üzere 22 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri (1) Hiçbir zaman ile (5) Her zaman arasında puanlanan likert tipi derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçeğin faktör analizi sonucunda Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (ODK), Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma (G-SKHD) ve Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma (Y-SKHD) olmak üzere üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür.

Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından 12–15 yaş arasındaki 1242 ilköğretim ikinci kademe öğrencisi ile yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe formu orijinal formu gibi üç faktörlü bir yapı göstermiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ODK için .83, G-SKHD alt boyutu için .68, Y-SKHD için .71 ve ölçeğin tamamına ilişkin .88’dir. Ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayıları .67 ile .85 arasında değişmektedir. Alt boyutlar arası korelasyon değerleri .51 ile .89 arasında bulunmuştur. ESKÖ’nün Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ) ($r=.75$) ve Çocuklar İçin Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri- Sürekli Kaygı Formu (ÇDSKE-SK) ($r=.66$) ile istatistiksel olarak ilişkili bulunmuştur (Aydın ve Tekinsav-Sütçü, 2007).

3.2.2.1. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Lise Öğrencilerine Uyarlama Çalışmaları

Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uyarlanan ESKÖ'nün, bu araştırma için lise öğrencileri ile geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda öncelikle ölçeği geliştiren uzmanlarla yazışmalar yapılmış ve ölçeğin lise öğrencilerine uyarlanabilmesi için gerekli izin alınmıştır. Uyarlama çalışmaları Ankara Çankaya Lisesi ve Ankara Çankaya Anadolu Lisesi'nde 2012–2013 Öğretim Yılı Güz döneminde 9. 10. ve 11. sınıfta öğrenim gören toplam 336 lise öğrencisi ile yapılmıştır. Araştırmaya ölçeği eksiksiz dolduran 183'ü (%56) kadın, 145'i (%44) erkek olmak üzere 328 öğrenciden toplanan veriler dâhil edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş aralığı 14–17, yaş ortalaması 15,41 (Ss: 0,94)'tür. Ölçeğin uyarlama çalışmalarına ilişkin analizler ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

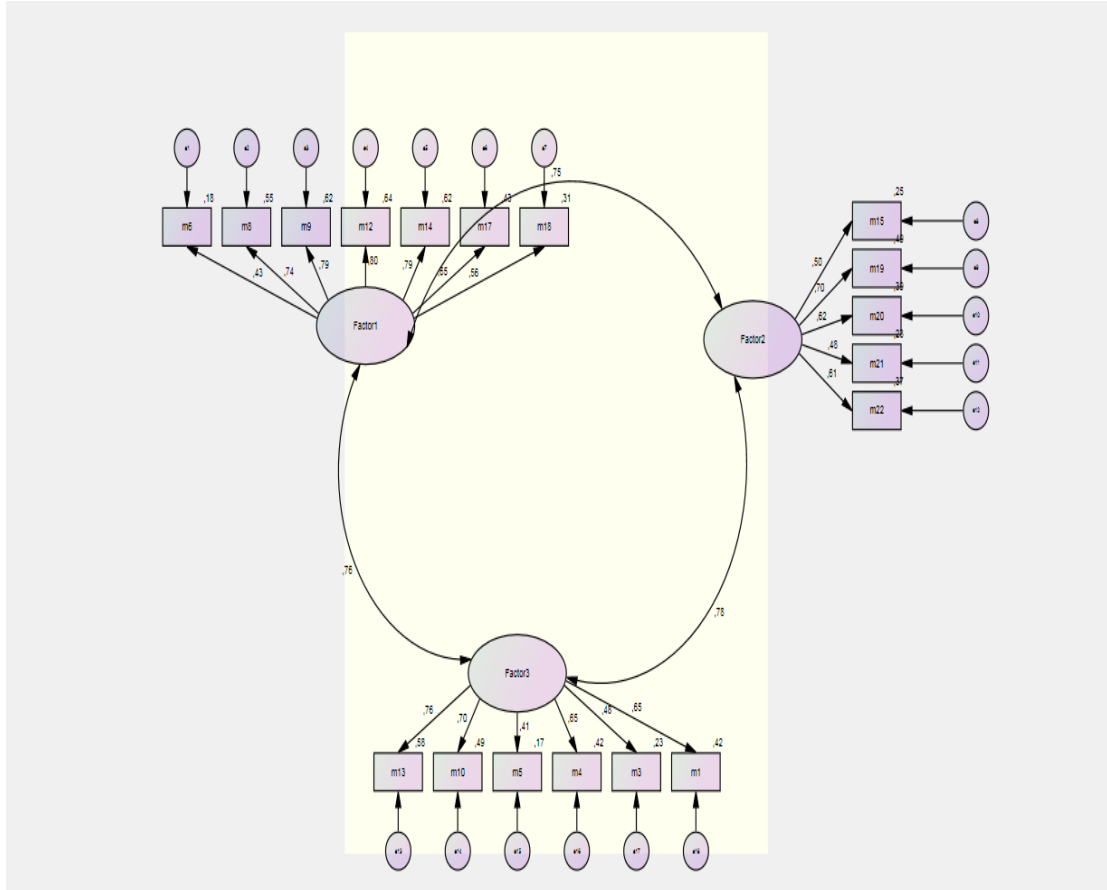
3.2.2.1.1. ESKÖ'nün Geçerlik Çalışmaları

Çalışmada ölçeğin 22 maddelik 3 faktörlü orijinal formunun yapı geçerliğini test etmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları; GFI (uyum iyiliği indeksi), CFI (karşılaştırmalı uyum indeksi), RMSEA (ortalama kareli yaklaşım hatalarının karekökü) ve SRMR (standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü) gibi uyum indeksleri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları üç boyutlu modele ait uygunluk istatistiklerinin uyum indekslerine göre kabul edilebilir aralıkta olduğunu göstermektedir: [χ^2 (132) = 399,78, $p < .0001$; χ^2/df - ratio = 3.02; GFI = .89, CFI = .90, RMSEA = .07, SRMR= .06]. Parametre tahminleri Tablo 3.6'da gösterilmiştir. Her parametre tahmini değeri (sütun1), standart hata (sütun 2) ve kritik oran (sütun 3) olarak listelenmiştir.

Tablo 3.6. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Parametre Tahminleri

			Faktör Yükleri	S.E.	C.R.	P
Madde6	<---	Faktör1	,430			
Madde8	<---	Faktör1	,739	,229	7,447	< .001
Madde9	<---	Faktör1	,790	,231	7,609	< .001
Madde12	<---	Faktör1	,798	,238	7,632	< .001
Madde14	<---	Faktör1	,790	,208	7,610	< .001
Madde17	<---	Faktör1	,653	,173	7,114	< .001
Madde18	<---	Faktör1	,560	,170	6,647	< .001
Madde1	<---	Faktör3	,651			
Madde3	<---	Faktör3	,477	,121	7,571	< .001
Madde4	<---	Faktör3	,651	,110	9,892	< .001
Madde5	<---	Faktör3	,410	,114	6,587	< .001
Madde10	<---	Faktör3	,701	,108	10,489	< .001
Madde13	<---	Faktör3	,762	,109	11,162	< .001
Madde15	<---	Faktör2	,505			
Madde19	<---	Faktör2	,698	,159	7,915	< .001
Madde20	<---	Faktör2	,621	,133	7,476	< .001
Madde21	<---	Faktör2	,476	,083	6,363	< .001
Madde22	<---	Faktör2	,607	,134	7,388	< .001

Tablo 3.6'da görüldüğü gibi ölçekte yer alan 22 maddenin faktör yüklerinin .40'dan yüksek ve anlamlı düzeyde olduğu görülmektedir. Maddelerin faktör yükleri .41 ve .79 arasında değişmektedir.

Şekil 2: Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Şekil 2'de görüldüğü gibi Ergenleri İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin lise öğrencilerine uyarlama kapmasında yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin Aydın ve Tekinsav-Sütçü (2007) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine uyarlanan halindeki gibi üç boyutlu bir model sergilemiştir.

3.2.2.1.2. ESKÖ'nün Güvenirlik Çalışmaları

Bu araştırmada ESKÖ'nün güvenilirlik çalışmaları kapsamında iç tutarlılık katsayısı ve test tekrar test güvenirliliği hesaplanmıştır. ESKÖ'den alınan puanlara göre tüm testin iç tutarlılığına ilişkin Cronbach alfa katsayısı .91 ve maddelerin toplam test puanları ile korelasyonu .42 ile .72 arasında bulunmuştur. Bu çalışmadan ayrı olarak ESKÖ'nün test tekrar test çalışması

Ankara Çankaya Lisesinde 2012–2013 Öğretim Yılı Güz döneminde öğrenim gören 9. 10. ve 11. sınıf öğrencileri üzerinde yapılmış ve 60 öğrenciye iki hafta arayla (Büyüköztürk, 2010) ölçeğin uygulanması ile gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayısı .82 olarak hesaplanmıştır.

3.2.2.2. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması

ESKÖ, beşli likert tipi ve toplam 22 maddeden oluşan bir ölçektir. Bunlardan 18'i ölçek maddesi olup, geriye kalan 4 madde (2, 7, 11, 16) puanlamaya katılmayan "kitap okumayı severim", spor yapmaktan hoşlanırım" gibi farklı konulardan seçilmiş maddelerdir. Ölçek maddeleri hiçbir zaman (1 puan), nadiren (2 puan), bazen (3 puan), genellikle (4 puan), her zaman (5 puan) olarak puanlanan likert tipi derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçeği cevaplayanın ölçekten alabileceği en düşük puan 18, en yüksek puan ise 90'dır. Ölçekten alınan yüksek puanlar sosyal kaygının belirtilerinin fazlalığına işaret etmektedir (Aydın ve Tekinsav-Sütçü, 2007). ESKÖ'ye ilişkin örnek maddeler Ek 2'de yer almaktadır.

3.2.3. Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ)

Akran İlişkileri Ölçeği, Kaner (2002) tarafından Sosyal Kontrol ve Sosyal Öğrenme Kuramlarına dayalı olarak 14–18 yaş grubundaki ergenlerin akran ilişkilerini incelemek amacıyla geliştirilmiştir. AİÖ toplam 18 maddeden, 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Bunlar; Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma, Sadakat alt ölçekleridir.

Akran İlişkileri Ölçeğinin yapı geçerliği Kaner (2002) tarafından temel bileşenler analizi kullanılarak incelenmiştir. Temel bileşenler analizi sonucunda 4 faktörde 18 madde elde etmiştir. Dört boyutun açıkladığı toplam varyans %54,3'tür. Bu çalışmadan bağımsız olarak Kaner (2002) AİÖ'nin madde ayırt edicilik güçlerini araştırmıştır. AİÖ'den alınan toplam puanlara göre oluşturulan alt ve üst

grupların (%27) her bir maddeden aldıkları puanlar arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

Akran İlişkileri Ölçeğinin güvenirlik çalışması Kaner (2002) tarafından Cronbach Alfa iç tutarlılık, Spearman Brown testi yarılama katsayıları ile test tekrar test yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı Bağlılık alt ölçeği için .86, Güven ve Özdeşim alt ölçeği için .69, Kendini Açma alt ölçeği için .58, Sadakat alt ölçeği için .58 ve ölçeğin tamamına ilişkin .86'dır. Ölçeğin test tekrar test güvenirlik katsayıları ise Bağlılık alt ölçeği için .93, Güven ve Özdeşim alt ölçeği için .88, Kendini Açma alt ölçeği için .84, Sadakat alt ölçeği için .77 ve ölçeğin tamamına ilişkin .93'tür. Ölçeğin iki yarım güvenirlik katsayıları .60 ile .84 arasında değişmektedir.

Bu araştırmada çalışma grubu üzerinde sınamak amacıyla ölçeğin Cronbach alfa ve madde-test korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. AİÖ'den alınan puanlara göre tüm testin iç tutarlılığına ilişkin Cronbach alfa katsayısı .88 ve maddelerin toplam test puanları ile korelasyonu .18 ile .69 arasında bulunmuştur.

3.2.3.1. Akran İlişkileri Ölçeği'nin Puanlanması ve Yorumlanması

AİÖ, 5'li likert tipi ve 18 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek maddeleri hiçbir zaman (1 puan), nadiren (2 puan), ara sıra (3 puan), sık sık (4 puan), her zaman (5 puan) olarak puanlanan likert tipi derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 18, en yüksek puan 90'dır. Ölçekten alınan yüksek puanlar arkadaşlarla olumlu ilişkileri ifade etmektedir (Kaner, 2002). AİÖ'ye ilişkin örnek maddeler Ek 3'te yer almaktadır.

3.2.4. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu aracılığıyla katılımcıların cinsiyeti, yaşı, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin aylık ortalama gelir

düzeyi, interneti kullanım sıklığı ve internete erişim kaynağına ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Kişisel Bilgi Formu Ek 4'te yer almaktadır.

3.3. İŞLEM YOLU

Araştırmada bilgi toplama işleminde aşağıdaki sıra izlenmiştir.

Öncelikle Ankara ilindeki bazı liselerde uygulama yapabilmek için Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır (Ek 5). Daha sonra okul müdürlükleri ile görüşülmüş ve randevu alınmıştır. Ders sorumlularının uygun gördüğü gün ve saatlerde sınıflara girilerek veri toplama araçları uygulanmıştır. Uygulama sırasında bireylere gerekli açıklamalar yapılmış ve bilgi verilmiştir. Veri toplama araçlarına verilecek cevapların içten ve samimi olmasının araştırma sonuçları için çok önemli olduğu araştırmacı tarafından öğrencilere belirtilmiştir. Uygulamalar yaklaşık 25 dakika sürmüştür. Veri toplama işlemi 2012–2013 Öğretim Yılı Güz Döneminde uygulanmış ve çalışma 2013 yılı Ocak ayı içinde tamamlanmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Katılımcılardan toplanan veriler SPSS-18 (Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı) kullanılarak bilgisayara aktarılmıştır. Problemlerle İnternet Kullanımı-Ergen Ölçeği'nden alınan puanlar bağımlı, diğer tüm ölçeklerden alınan puanlar ve Kişisel Bilgi Formu ile elde edilen bilgiler bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Alt problemlere bağlı olarak araştırmada bağımsız gruplar için t testi, tek faktörlü varyans analizi ve hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Analizlerde hata payının üst sınırı .05 olarak alınmıştır.

Birinci alt problemin ele alınmasında bağımsız değişkendeki kategori sayısı iki olduğundan bağımsız gruplar için t testi analizi kullanılmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü alt problemin incelenmesinde ise bağımsız değişkendeki kategori sayısı ikiden çok olduğundan tek faktörlü varyans analizi kullanılmıştır.

Bağımsız gruplar için tek faktörlü varyans analizi, üç veya daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır (Ergün, 1995; Özdamar, 1997). Çoklu karşılaştırma testleri yapılırken varyansların homojenliğine Levene F testi ile bakılmış ve varyanslar homojen ise Tukey testi, varyanslar homojen değilse Dunnett T3 testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2010). Ayrıca bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne derece etkili olduğunu gösteren etki büyüklüğü (eta kare) değerleri de incelenmiştir. Etki büyüklüğü aldığı değere göre $0,01 \leq \eta^2 < 0,06$ “düşük düzeyde etki”, $0,06 \leq \eta^2 < 0,14$ “orta düzeyde etki” ve $\eta^2 \geq 0,14$ “geniş düzeyde etki” şeklinde yorumlanmaktadır (Cohen, 1988).

Araştırmada beşinci alt problemin incelenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizinden faydalanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri olan sosyal kaygı (olumsuz değerlendirilme korkusu (ODK), genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma (G-SKHD), yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma (Y-SKHD) alt boyutları) ve akran ilişkilerinin (bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat alt ölçekleri) birlikte bağımlı değişken olan problemler internet kullanımını yordayıp yordamadığı hiyerarşik regresyon analizi ile incelenmiştir. Bunun yanında hiyerarşik regresyon analizi öncesinde değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

Hiyerarşik regresyon analizi yapılmadan önce varsayımları incelenmiş ve varsayımların karşılanması dayanılarak hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Her bir model için regresyon analizinin varsayımlarına yönelik olarak normallik, doğrusallık, otokorelasyon (Durbin-Watson Testi değeri = 1.88), sabit varyans (homoscedasticity), uç değerlerin saptanması (DFBeta, Cook's Distance), ve çoklu bağlantılılık (multicollinearity) test edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007; Field, 2009) ve varsayımların karşılandığı görülmüştür. Yordayıcı değişkenler ile yordanan değişken arasında hiyerarşik regresyon analizi varsayımlarının karşılanmasının ardından bu analiz yöntemi uygulanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada incelenen alt problemlere ilişkin verilerin istatistiksel analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımına ilişkin sonuçlar, araştırmada ele alınan bağımsız değişkenler açısından sunulmuştur.

4.1. Problemleri İnternet Kullanımı ile Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Araştırmada lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi ile aile gelir düzeylerine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu alt problemlere, öğrencilerin demografik özellikleri kategorisine bağlı olarak bağımsız gruplar için t testi ve tek faktörlü varyans analizi kullanılarak yanıt aranmıştır.

4.1.1. Lise Öğrencilerinde Cinsiyete Göre Problemleri İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular

Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımının cinsiyete göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyetine Göre Problemleri İnternet Kullanımı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Gruplar	N	$\bar{x}$	Ss	t	Levene F
Kadın	356	58,14	19,68	-4,802*	5,869*
Erkek	326	65,73	21,63		

*p < 0,05

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi Levene testi sonucuna göre grupların varyansı eşit bulunmamıştır. Bu nedenle analizler grup varyansları eşit varsayılmayarak yapılmıştır. Bağımsız gruplar t testi sonucuna göre kadın ve erkek öğrencilerin problemleri internet kullanımları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Bu sonuca göre erkek öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerinin ($\bar{x}=58,14$), kadınların problemleri internet kullanım düzeylerine göre ($\bar{x}=65,73$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.1.2. Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Problemleri İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular

Annenin eğitim düzeyine göre lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımı puanlarına ilişkin betimleyici değerler Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Lise Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Betimsel Değerleri

Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	Ss
Okuryazar Değil/Okuryazar/İlkokul Mezunu	150	59,82	21,12
Ortaokul Mezunu	121	61,36	18,73
Lise Mezunu	275	62,34	21,47
Üniversite Mezunu / Yüksek Lisans / Doktora Mezunu	136	63,13	20,97

Öğrencilerin annenin eğitim düzeyine göre problemleri internet kullanım puan ortalamaları arasında gözlenen bir fark olduğu Tablo 4.2’de görülmektedir. Değerler incelendiğinde en büyük ortalamanın annesi yüksek lisans/doktora mezunu olan öğrencilere, en küçük ortalamanın da annesi okuryazar değil/okuryazar/ilkokul mezunu olan öğrencilere ait olduğu tespit edilmektedir. Annelerinin eğitim düzeyleri farklı olan öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. Lise Öğrencilerinin Problemlİ İnternet Kullanımı Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Levene	Eta Kare (η^2)
Anne Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	932,370	3	310,790	,706	2,725	0,003
	Gruplar İçi	298407,026	678	440,128			
	Toplam	299339,396	681				

Varyans analizi sonuçlarına göre; anneleri farklı eğitim düzeyine sahip öğrencilerin problemlİ internet kullanımı ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı, modele ilişkin F istatistiğinin anlamlı çıkmamasından anlaşılmaktadır ($F_{3; 678} = ,706; p > 0,05$). Araştırmada anne eğitim düzeyleri farklı olan öğrencilerin problemlİ internet kullanımı puanı ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer deyişle, öğrencilerin anne eğitim düzeyinin farklılaşması öğrencilerin problemlİ internet kullanımı düzeylerinde önemli bir farklılık yaratmamaktadır. Eta kare değeri incelendiğinde, $\eta^2 = 0,003$ ile çok düşük düzeyde etki sağlaması da anne eğitim düzeyinin öğrencilerin problemlİ internet kullanımı ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını desteklemektedir.

4.1.3. Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Problemlİ İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular

Verilerin toplanması aşamasında öğrenci kişisel bilgi formu üzerinde baba eğitim düzeyi değişkeni yedi kategoriye ayrılmıştır. Ancak “okuryazar değil” ve “okuryazar” kategorilerinde birey bulunmaması nedeniyle bu kategoriler analizlerde yer almamıştır. Bu nedenle baba eğitim düzeyine ilişkin yapılan analizler beş kategori üzerinden yürütülmüştür. Babanın eğitim düzeyine göre

lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımı puanlarına ilişkin betimleyici istatistiklere yönelik değerler Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Betimsel Değerleri

Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	Ss
İlkokul Mezunu	85	58,98	21,76
Ortaokul Mezunu	95	59,53	19,62
Lise Mezunu	259	62,40	20,49
Üniversite Mezunu	213	63,46	21,66
Yüksek Lisans /Doktora Mezunu	30	59,17	21,53

Öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre problemlı internet kullanım puan ortalamaları arasında gözlenen bir fark olduğu Tablo 4.4'te görülmektedir. Değerler incelendiğinde en büyük ortalamanın babası üniversite mezunu olan öğrencilere, en küçük ortalamanın da babası ilkokul mezunu olan öğrencilere ait olduğu tespit edilmektedir. Babalarının eğitim düzeyleri farklı olan öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Levene	Eta Kare (η^2)
Baba Eğitim Düzeyi	Gruplar Arası	2058,052	4	514,513	1,172	,633	0,006
	Gruplar İçi	297281,344	677	439,116			
	Toplam	299339,396	681				

Varyans analizi sonuçlarına göre; babaları farklı eğitim düzeyine sahip öğrencilerin problemlı internet kullanımı ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı modele ilişkin F değerinden anlaşılmaktadır ($F_{4; 677} = 1,172; p > 0,05$). Araştırmada baba eğitim düzeyleri farklı olan öğrencilerin problemlı internet kullanımı puanı ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer ifadeyle öğrencilerin baba eğitim düzeyinin farklılaşması öğrencilerin problemlı internet kullanımı düzeylerinde önemli bir farklılık yaratmamaktadır. Eta kare değeri incelendiğinde, $\eta^2 = 0,006$ ile çok düşük düzeyde etki sağlaması da baba eğitim düzeyinin öğrencilerin problemlı internet kullanımı ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını desteklemektedir.

4.1.4. Lise Öğrencilerinin Aile Gelir Düzeyine Göre Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Bulgular

Aile gelir düzeyine göre lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımı puanlarına ilişkin betimleyici değerler Tablo 4.6'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Betimsel Değerleri

Aylık Ortalama Aile Gelir Düzeyi	N	$\bar{x}$	Ss
1000 TL'ye Kadar	71	61,76	24,91
1000–1999 TL Arası	177	60,60	19,61
2000–2999 TL Arası	210	61,74	19,69
3000–3999 TL Arası	114	62,36	21,65
4000–4999 TL Arası	49	63,28	21,15
5000 TL'den Fazla	61	62,95	23,18

Öğrencilerin aile gelir düzeyine göre problemlı internet kullanım puan ortalamaları arasında gözlenen bir fark olduğu Tablo 4.6'da görölmektedir. Değerler incelendiğinde en büyük ortalamanın aylık ortalama aile gelir düzeyi 4000–4999 TL arası olan öğrencilere, en küçük ortalamanın da aylık ortalama aile gelir düzeyi 1000–1999 TL olan öğrencilere ait olduğu tespit edilmektedir. Ailelerinin gelir düzeyleri farklı olan öğrencilerin puan ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı Puanlarının Aile Gelir Düzeyine Göre Varyans Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	Levene	Eta Kare (η^2)
Aylık Ortalama Aile Gelir Düzeyi	Gruplar Arası	480,244	5	96,049	,217	2,234	0,001
	Gruplar İçi	298859,151	676	442,099			
	Toplam	299339,396	681				

Varyans analizi sonuçlarına göre; farklı aile gelir düzeyine sahip öğrencilerin problemleri internet kullanımı ortalamaları arasında anlamlı fark olmadığı, modele ilişkin F istatistiğinin önemli çıkmamasından anlaşılmaktadır ($F_{5; 676} = 2,217$; $p > 0,05$). Araştırmada aile gelir düzeyleri farklı olan öğrencilerin problemleri internet kullanımı puanı ortalamaları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer deyişle öğrencilerin aile gelir düzeyinin farklılaşması öğrencilerin problemleri internet kullanımı düzeylerinde önemli bir farklılık yaratmamaktadır. Eta kare değeri incelendiğinde, $\eta^2 = 0,001$ ile çok düşük düzeyde etki sağlaması da aile gelir düzeyinin öğrencilerin problemleri internet kullanımı ile anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığını desteklemektedir.

4.2. Lise Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan lise öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımı-Ergen Ölçeği'nden (PİKÖ) aldıkları puanlara dayanarak uygulanan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırmada ele alınan "sosyal kaygı (olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma) ve akran ilişkileri (bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat) lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordamakta mıdır?" şeklinde ifade edilen alt problemin çözümü için lise öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen puanları bağımlı değişken olarak alınmıştır. Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma alt boyut puanları, Akran İlişkileri Ölçeği'nin bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat alt ölçek puanları bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır.

Tablo 4.8. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Ortalama ve Standart Sapmaları ile Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	$\bar{x}$	Ss	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Problemliliği İnternet Kullanımı	61,73	20,96								
2. ODK**	16,69	6,95	.407*							
3. G-SKHD***	9,95	4,13	.417*	.582*						
4. Y-SKHD****	15,78	5,47	.334*	.627*	.650*					
5. Bağlılık	34,06	5,69	-.107*	-.196*	-.314*	-.191*				
6. Güven ve Özdeşim	15,48	3,36	.044	-.015	-.067*	-.026	.539*			
7. Kendini Açma	9,81	3,43	.128*	.077*	-.057	-.002	.460*	.453*		
8. Sadakat	8,66	3,27	.271*	.093*	.053	-.032	.160*	.277*	.273*	

N=681, *p<.05

**ODK: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu

***G-SKHD: Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma

****Y-SKHD: Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma

Tablo 4.8 incelendiğinde lise öğrencilerinin problemliliği internet kullanım puan ortalamalarının 61,73, standart sapma değerinin 20,96; olumsuz değerlendirilme değişkeninin puan ortalamalarının 16,69, standart sapma değerinin 6,95; genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkeninin puan ortalamalarının 9,95, standart sapma değerinin 4,13; yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkeninin puan ortalamalarının 15,78, standart sapma değerinin 5,47; bağlılık değişkeninin puan ortalamalarının 34,06, standart sapma değerinin 5,69; güven ve özdeşim değişkeninin puan ortalamalarının 15,48, standart sapma değerinin 3,36; kendini açma değişkeninin puan ortalamalarının 9,81, standart sapma değerinin 3,43; sadakat değişkeninin puan ortalamalarının 8,66, standart sapma değerinin 3,27 olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin problemliliği internet kullanım düzeyleri ile yordayıcı değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 4.8 incelendiğinde, lise öğrencilerinin problemliliği internet kullanımı ile olumsuz değerlendirilme korkusu ($r=.407$, $p<.05$), genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ($r=.417$, $p<.05$), yeni durumlarda sosyal kaçınma ve

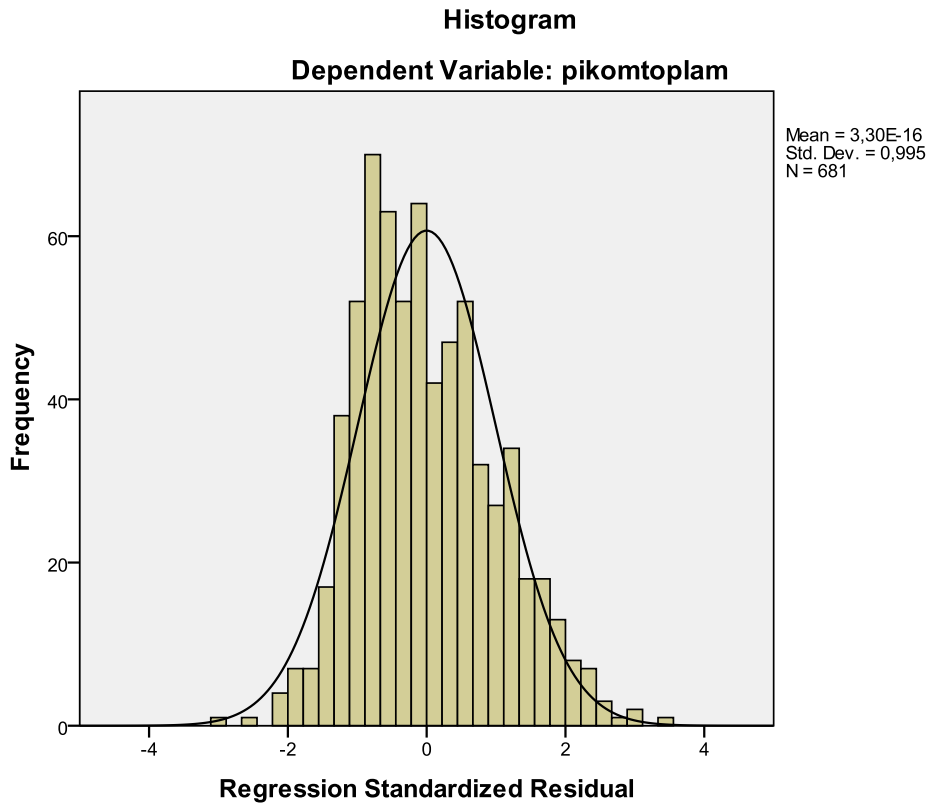

huzursuzluk duyma ($r=.334, p<.05$), kendini açma ($r=.128, p<.05$), sadakat ($r=.271, p<.05$) değişkenleri arasında pozitif yönde; bağlılık ($r=-.107, p<.05$), değişkeni ile negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Olumsuz değerlendirilme korkusu ile genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ($r=.582, p<.05$), yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ($r=.627, p<.05$), kendini açma ($r=.077, p<.05$), sadakat ($r=.093, p<.05$) değişkenleri arasında pozitif yönde; bağlılık ($r=-.196, p<.05$) değişkeni ile negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ile yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ($r=.650, p<.05$) değişkeni arasında pozitif yönde; bağlılık ($r=-.314, p<.05$), güven ve özdeşim ($r=-.067, p<.05$) değişkenleri arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ile bağlılık ($r=-.191, p<.05$), değişkeni arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Bağlılık ile güven ve özdeşim ($r=.539, p<.05$), kendini açma ($r=.460, p<.05$), sadakat ($r=.160, p<.05$) değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Güven ve özdeşim değişkeni ile kendini açma ($r=.453, p<.05$), sadakat ($r=.277, p<.05$) değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Kendini açma ile sadakat ($r=.273, p<.05$) değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Varsayımlar

Hiyerarşik regresyon analizinin kullanılabilmesi için öncelikle bu yönetime ilişkin varsayımlar incelenmiş ve bu varsayımların karşılanmasına bağlı olarak hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

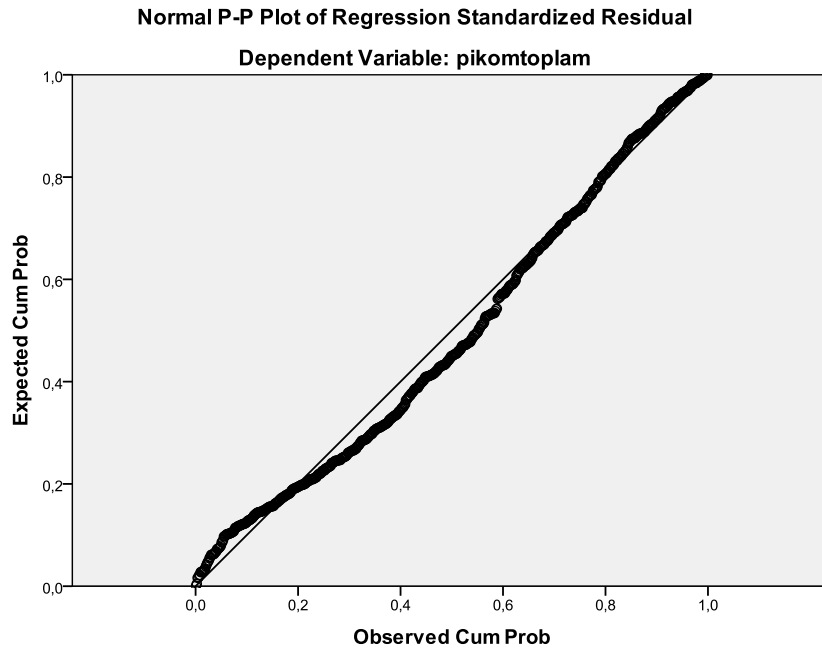
1. Normallik: Bu kapsamda öncelikle dağılımın normal dağılım gösterip göstermediği histogram grafiği ile incelenmiş ve bağımlı değişkenin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Histogram grafiği Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3: Histogram Grafiği

Bağımlı değişkenin çarpıklık (.562) ve basıklık (-.410) katsayıları incelendiğinde bağımlı değişkene ait dağılımın normalden sapmadığı görülmektedir.

2. Doğrusallık: Bağımlı değişkene ilişkin puanların doğrusal olup olmadığını belirlemek amacıyla Normal P-P grafiği incelenmiştir. Normal P-P grafiği Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4: Normal P-P Grafiği

Şekil 4'teki Normal P-P grafiği incelenmiş ve problemlili internet kullanımı değişkenine ait sürekli puanların, 45 derecelik bir açı çizdiği, bu kapsamda doğrusallıktan çok fazla sapmadığı görülmüştür.

3. Otokorelasyon: Bağımlı değişken için otokorelasyon değeri (Durbin Watson testi değeri) incelenmiş ve Durbin Watson testi değeri 1,88 çıkmıştır. Tabachnick ve Fidell (2007)'e göre, hataların ilişkisiz olabilmesi için Durbin Watson testi sonucu çıkan değer 1,5 ile 2,5 arasında olması gerektiğinden, bu çalışmada elde edilen bu değer kabul edilebilir düzeydedir.

4. Sabit Varyans: Normallik, doğrusallık ve sabit varyans (homoscedasticity) varsayımlarının kontrolü için artıkların grafiği incelenmiştir. İlgili grafiklerde artık değerlerin sıfırın etrafında ve eşit oranda toplanmış olduğundan bu varsayımların sağlandığı görülmektedir. Artıkların grafikleri Ek 6'da yer almaktadır.

5. Uç Değerlerin Saptanması: Uç değerler analizini yapabilmek için DFBeta ve Cook's Distance değerleri incelenmiştir. İlgili değerler arasında kritik değer olarak ifade edilen 1'den (Tabachnick ve Fidell, 2007) büyük bir değer olmadığı görülmüştür. Bu anlamda veri setinde uç değer olmadığı gözlemlendiğinden setten hiçbir gözlem çıkarılmamıştır. DFBeta ve Cook's Distance değerlerine ilişkin tablolar Ek 7'de yer almaktadır.

6. Çoklu Bağlantılılık: Regresyon varsayımlarından çoklu bağlantılılık (multicollinearity) sorunu olup olmadığı değişkenler arasındaki tolerans değerleri ve varyans enflasyon faktörleri (VIF) incelenerek kararlaştırılmıştır. Tolerans değerlerinin 20'den büyük olduğu ve hiçbir VIF değerinin 4'den büyük olmadığı saptanmıştır (Field, 2009). Bu anlamda bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantılılık sorunu olmadığı görülmektedir. Tolerans değerlerine ilişkin tablo Ek 8'de yer almaktadır.

Problemlerli internet kullanımının yordanmasına ilişkin en iyi modelin seçimi, hiyerarşik regresyon analizi ile araştırılmış ve sonuçta iki değişik regresyon modeli elde edilmiştir. Problemlerli internet kullanımının yordayıcısı olarak ele alınan değişkenlere ilişkin veriler üzerinde yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları Tablo 4.9'da verilmiş ve tablo açıklanmıştır.

Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

Tablo 4.9. Lise Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımının Yordayıcıları Olarak Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Değişkenlerine İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	B	Beta	t	R	R ²	R ² Değ.	F
Model 1				,463	,215	,215	61,658***
ODK	,745	,247	5,393***				
G-SKHD	1,382	,272	5,805***				
Y-SKHD	,008	,002	,040				
Model 2				,527	,277	,063	14,639***
ODK	,577	,191	4,268***				
G-SKHD	1,267	,250	5,337***				
Y-SKHD	,184	,048	1,009				
Bağlılık	-,206	-,056	-1,289				
Güven ve Özdeşim	-,077	-,012	-,299				
Kendini Açma	,590	,097	2,449*				
Sadakat	1,460	,228	6,481***				

Bağımlı değişken: Problemlı İnternet Kullanımı

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Model 1. yordayıcılar ODK, G-SKHD, Y-SKHD

Model 2. yordayıcılar ODK, G-SKHD, Y-SKHD, bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat

ODK: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu

G-SKHD: Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma

Y-SKHD: Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyma

Tablo 4.9 incelendiğinde, lise öğrencilerinin problemlı internet kullanımlarına ilişkin yordayıcı değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenleri ilk modelde, bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat değişkenleri ikinci modelde analize eklenmiştir. Tablo 4.9'da sunulan analiz sonucuna göre, iki modelin de lise öğrencilerinin problemlı internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordadığı görülmektedir.

Olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımına ilişkin toplam varyansın %21,5 kadarını açıkladığı görülmektedir ($R^2 = 0.215$; $F(3,679) = 61.66$, $p < .05$). Model 1'de yer alan değişkenler incelendiğinde, olumsuz değerlendirilme korkusu ($\beta = .247$, $p < .05$) ve genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ($\beta = .272$, $p < .05$) değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordadıkları ancak yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkeninin problemlili internet kullanım düzeylerini ($\beta = .002$, $p > .05$) anlamlı olarak yordamadığı görülmektedir.

Model 2'de yer alan değişkenler incelendiğinde, olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenlerinin etkisi kontrol edildiğinde, ikinci modelde yer alan akran ilişkilerinin alt boyutlarından bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat değişkenleri varyansın açıklanmasına %6,2'lik bir katkı sağlayarak, lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeylerindeki toplam varyansı %27,7'ye çıkarmışlardır (R^2 değişim = 0.063 ; $R^2 = 0.277$; $F(4,675) = 14,64$, $p < .05$).

Model 2'de yer alan akran ilişkileri ile ilgili değişkenler incelendiğinde, bağlılık ($\beta = -.056$, $p > .05$) ve güven ve özdeşim ($\beta = -.012$, $p > .05$) değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordamadıkları ancak kendini açma ($\beta = .097$, $p < .05$) ve sadakat ($\beta = .228$, $p < .05$) değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordadıkları görülmektedir.

Araştırmanın hiyerarşik regresyon analizi sonuçları; lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımında sosyal kaygı değişkeninin alt boyutlarından olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk

duyma değişkenlerinin büyük oranda katkısı olduğunu (%21,5), ayrıca bu değişkenler kontrol edildiğinde akran ilişkileri değişkeninin alt boyutlarından kendini açma ve sadakat değişkenlerinin de anlamlı derecede (%6,2) katkı sağladığını göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada incelenen alt problemlere ilişkin olarak toplanan verilerin istatistiksel analizi sonucunda elde edilen bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir. Lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımlarının bazı demografik değişkenlere, sosyal kaygı düzeyleri ve akran ilişkilerine göre tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Lise Öğrencilerinin Problemlili İnternet Kullanımlarının Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Bu bölümde, lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımlarının cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyi değişkenlerine bağlı olarak incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların tartışma ve yorumuna yer verilmiştir. Bulgular alt problemlilerde izlenen sıraya göre tartışılmış ve yorumlanmıştır. Anne ve baba eğitim düzeyine ilişkin bulgular birlikte tartışılmıştır.

5.1.1. Lise Öğrencilerinin Problemlili İnternet Kullanımlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada elde edilen bulgulara göre lise öğrencilerinin problemlili internet kullanım puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklıdır. Buna göre erkeklerin problemlili internet kullanımı puanlarının ortalaması, kadınlarınkinden anlamlı düzeyde yüksektir.

Alanyazın incelendiğinde problemlili internet kullanımını cinsiyet değişkeniyle birlikte ele alan yurtiçi ve yurtdışı çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır.

Araştırma bulgularının çoğunluğuna göre erkeklerin problemleri internet kullanımlarının kadınlarinkinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla bu sonuçlar araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir (Bayraktar, 2001; Batıgün ve Kılıç, 2011; Gürcan, 2010; Çelik ve Odacı, 2012; Ceyhan, 2008a; Mottram ve Fleming, 2009; Yang ve Tung, 2007). Bunların yanı sıra problemleri internet kullanımında cinsiyete göre farklılık göstermeyen araştırma bulgularına sınırlı sayıda ulaşılmıştır (Ceyhan, 2011; Smahel, Brown ve Blinka, 2012).

Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarında cinsiyete ilişkin bu farklılıkların temelinde toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılaşmaların olabileceği söylenebilir. Buna göre erkeklerin kadınlara göre teknolojiye daha çok ilgi duymaları ve teknolojik gelişmeleri daha yakından takip etmeleri, internet kafelere daha rahat gidebilmeleri, bilgisayar ve video oyunları gibi bilgisayar teknolojisinin farklı formlarına daha fazla zaman ayırıyor olmaları gibi nedenlerden ötürü erkeklerde problemleri internet kullanımının kadınlara göre daha fazla görülebileceği düşünülmektedir. Ancak son yıllarda internet kullanımının hızla yaygınlaşması ile bu farklılığın ortadan kalkabileceği düşünülmektedir.

5.1.2. Lise Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımlarının Anne-Baba Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarının anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre tek tek ele alındığında anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir. Benzer bir çalışma grubuyla Liao, Khoo ve Hwaang'ın (2005) yaptıkları çalışmada anne ve babanın eğitim düzeyinin ergenin internet davranışları üzerinde bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Buna karşın Büyükşahin Çevik ve Çelikkaleli'nin (2010) yaptıkları çalışmada anne eğitim

durumuna göre internet bağımlılık puanları anlamlı düzeyde farklılaşırken, baba eğitim durumuna göre internet bağımlılığı puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Büyükşahin Çevik ve Çelikkale'e (2010) göre bu sonuç annelerin babalara göre ergenlerin okul, ders çalışma ve eğitimle ilgili faaliyetlerde daha çok yer almasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın lise öğrencileri ile yapılan bu araştırmada ergenlerin anne ve baba eğitim düzeyleri ile problemlili internet kullanımları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmaması internet kullanımının son yıllarda yaygınlaşması ve ebeveynlerin internet yaşamına henüz uyum sağlayamaması ile değerlendirilmektedir. Bir diğer deyişle internetin hızlı bir şekilde insan yaşamının önemli bir parçası haline gelmesiyle birlikte ebeveynlerin ergenleri internet kullanımıyla ilgili yönlendirmede yetersiz kalabildikleri ve bu durumun ebeveynlerin eğitim düzeyi ile açıklanamayacağı düşünülmektedir.

5.1.3. Lise Öğrencilerinin Problemlili İnternet Kullanımlarının Aile Gelir Düzeyine Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Lise öğrencilerin problemlili internet kullanımlarında aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir ilişki belirlenmemiştir. Benzer bir çalışma grubuyla Esen ve Siyez'in (2011) yaptıkları araştırmada da aile gelir düzeyi açısından öğrencilerin problemlili internet kullanımı puanları anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Buna karşın alanyazında farklı araştırma bulguları da mevcuttur. Bayraktar (2001), 12–17 yaş aralığındaki 686 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında internetin çoğunlukla erkek ergenler ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki kişiler tarafından kullanıldığını bulmuştur. Buna göre sosyo-ekonomik düzey arttıkça internet kullanımı da artmaktadır. Batıgün ve Kılıç (2011) tarafından yapılan bir başka çalışmada da üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek problemlili internet kullanımı puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırmanın bulguları ile alanyazında yer alan bazı çalışmaların bulguları arasında farklılık görülmektedir. Alanyazında yer alan çalışmalar ile bu çalışma arasındaki farkın son yıllarda internete ulaşımın giderek daha kolay ve ucuz hale gelmesiyle ilişkili olduğu tahmin edilmektedir. Bu nedenle aile gelir düzeyinin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarının önemli bir etkisinin olmadığı düşünülmektedir.

5.2. Lise Öğrencilerinin Problemleri İnternet Kullanımlarının Bazı Değişkenlere Göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımı puanları bağımlı değişken; Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği'nin olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ve yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma alt boyut puanları ile Akran İlişkileri Ölçeği'nin bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat alt ölçekleri bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizinde olumsuz değerlendirilme korkusu, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma, yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenleri ilk modelde, bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat değişkenleri ikinci modelde analize sokulmuştur. Analiz sonucuna göre, iki modelin de lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordadığı, buna göre problemleri internet kullanımı puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık olarak %27,7'sini açıkladığı görülmüştür.

İlk modelde araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde olumsuz değerlendirilme korkusu ve genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordadığı; ancak yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkeninin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordamadığı belirlenmiştir. Olumsuz değerlendirilme

korkusu ve genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma değişkenlerinin birlikte lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımı puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık olarak %21,5'ini açıkladığı bulunmuştur.

Aydın ve Tekinsav-Sütçü'ye (2007) göre sosyal kaygı; olumsuz değerlendirilme korkusu, sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma olarak üç alt boyuttan oluşmaktadır. Alanyazında bu bileşenlerle ilgili olarak ayrı ayrı çalışmalara rastlanmamış bunun yerine sosyal kaygı ve problemlili internet kullanımı ilişkisine dayanan çalışmalara rastlanmıştır. Bu nedenle araştırmanın bulguları alanyazında yer alan sosyal kaygı ve problemlili internet kullanımı ilişkisine dayanan araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde olumsuz değerlendirilme korkusu alt boyutunun, lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımını yordamada anlamlı olduğu ve pozitif yönde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Bir diğer deyişle olumsuz değerlendirilme korkusu yüksek olan lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımına sahip oldukları bulunmuştur. Bu bulguya göre internet ortamının değerlendirilme içermemesi, kullanıcının internet ortamında özgür kalabilmesi ve internetin kullanıcının kimliğini gizleyebilme olanağı sağlaması nedeni ile olumsuz değerlendirilme korkusu bulunan lise öğrencileri interneti daha yüksek oranda kullanıyor olabilirler. Bu görüşe yönelik olarak Morahan-Martin ve Schumacher'in (2003) yapmış oldukları çalışmalarında sosyal beceri düzeyleri düşük olan bireylerin internet iletişimindeki çoğulculuktan hoşlandıkları ve diğer kullanıcılardan daha fazla gizlilik ihtiyacı duydukları bulunmuştur. Caplan'ın (2007) yapmış olduğu bir diğer çalışmada çevrimiçi sosyal etkileşimin, yüz yüze iletişime göre fazla oranda gizlilik sağladığı ve sosyal kaygısı olan bireylerin internette sosyal anlamda riski daha az algıladıkları belirlenmiştir. Bu nedenle olumsuz değerlendirilme korkusu yüksek olan kullanıcıların interneti daha yoğun şekilde kullandığı söylenebilir. Nitekim Yen, Yen, Chen, Wang, Chang ve Ko (2012) tarafından Tayvan'da

gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların internet ortamında çevrimiçi iken sosyal kaygı düzeylerinin düştüğü, çevrimiçi değilken yükseldiği bulgusu da bu durumu desteklemektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda, genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma alt boyutunun lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımını yordamada anlamlı olduğu ve pozitif yönde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Bir diğer ifadeyle genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma düzeyi yüksek olan lise öğrencilerinin problemlili internet kullanımına sahip oldukları bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusuna yönelik olarak Caplan'ın (2005) sosyal beceri ve kendini gösterme eğiliminin problemlili internet kullanımıyla ilişkisini incelediği araştırmasında kendini gösterme becerileri düşük olan bireyler yüz-yüze iletişim yerine çevrimiçi iletişimi tercih etmektedirler. Buna göre genel durumlarda sosyal kaçınan ve huzursuzluk duyan bireylerin çevrimiçi sosyal etkileşimi tercih etmeleri problemlili internet kullanımına yol açmaktadır. Shepherd ve Edelman'ın (2005) yapmış oldukları bir diğer çalışmada üniversite öğrencileri arasında internet kullanım sürelerinin oldukça uzun olduğu ve bu sürenin büyük kısmını da sosyal iletişim kurmanın (chat yapma) oluşturduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada öğrencilerin internet üzerinden sosyal ilişkiler kuruyor olmalarında, sosyal kontrol olmamasının, internet ortamının rahat olmasının, internet ortamında kendilerini daha güvenli hissetmelerinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında bir grup sosyal kaygılı öğrencinin, internet üzerinden sosyal ilişkiler kurarak, sosyal korkularından ve kaçınma davranışlarından uzaklaştıkları ifade edilmiştir.

Araştırmada sosyal kaygının bir diğer alt boyutu olan yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duymasının lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımını anlamlı düzeyde yordamadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede internet kullanımının doğası, sosyal kaygısı olan bireye yeni durumsal bir yapı sunmadığından, diğer bir deyişle bireyin yaşamında yeni bir durum

oluşturmadığından bu değişkenin problemleri internet kullanımını açıklamada önemli düzeyde olmadığı söylenebilir.

İkinci modelde araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde akran ilişkilerinin alt boyutlarından bağlılık ile güven ve özdeşim değişkenlerinin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerini anlamlı olarak yordamadığı ancak kendini açma ve sadakat değişkenlerinin anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Kendini açma ve sadakat değişkenlerinin birlikte, lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım puanlarındaki toplam varyansın yaklaşık olarak %6'sını açıkladığı bulunmuştur.

Kaner'e (2002) göre lise öğrencilerinde akran ilişkileri; bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma, sadakat olarak dört alt boyuttan oluşmaktadır. Alanyazında bu alt boyutların problemleri internet kullanımıyla ilişkili olduğu çeşitli çalışmalara rastlanmıştır ancak akran ilişkileri/kişilerarası ilişkiler ve problemleri internet kullanımı ilişkisine dayanan çalışmaların daha fazla olduğu görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın bulgularıyla ilişkili olan çalışmaların yanında alanyazında yer alan akran ilişkileri/kişilerarası ilişkiler ve problemleri internet kullanımı ilişkisine dayanan araştırmalara da yer verilerek bulgular tartışılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde, bağlılık değişkeninin lise öğrencilerinde problemleri internet kullanımının önemli bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusuyla ilgili olarak alanyazında benzer çalışmaya rastlanmıştır. Buna göre Yücel (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinde akran ilişkilerinin bağlılık alt boyutunun puan ortalamaları ile ergenlerin evlerinde internet bağlantı süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur. Kraut, Patterson, Lundmark, Kiesler, Mukopadhyay ve Scherlis (2002) tarafından internet kullanımının sosyal bağlılık ve psikolojik iyi olma durumu üzerindeki etkisinin incelendiği araştırmada ergenlerin interneti yaygın olarak iletişim için kullandığı, bunun yanında Yang ve Tung (2007) tarafından yapılan bir diğer çalışmada eğlence ve bilgi aramanın ergenleri internet

kullanımı için motive eden en önemli iki faktör olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede internet ortamının gerçek yaşama göre daha yüzeysel olmasından dolayı ergenlerin birbirlerine karşılıklı sevgi ve yakınlık duygularını içeren bağlılık değişkeninin problemleri internet kullanımını açıklamada önemli bir katkısının olmadığı söylenebilir.

Araştırmada akran ilişkilerinin bir diğer boyutu olan güven ve özdeşim değişkeninin lise öğrencilerinde problemleri internet kullanımının önemli bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusuyla ilgili olarak alanyazında benzer çalışmaya rastlanmıştır. Buna göre Yücel (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinde akran ilişkilerinin güven ve özdeşim alt boyutunun puan ortalamaları ile ergenlerin evlerindeki internet bağlantı süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur. Ergenlik dönemindeki akran ilişkileri ergene güven vermesi ve ergenin çözemediği çatışmaları akran grubuyla çözerek rahatlamaya çalışması açısından önemlidir. Ancak ergenlerin interneti daha çok eğlence ve serbest zaman etkinliği olarak değerlendirmesi nedeni ile akran ilişkilerinin güven ve özdeşim alt boyutunun ergenlerin problemleri internet kullanımına önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Smahel, Brown ve Blinka'nın (2012) Çek Cumhuriyeti'nde 12–26 yaş aralığındaki 394 katılımcıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında çevrimiçi iletişim kurmayı tercih etmenin ve internette fazla zaman geçirmenin problemleri internet kullanımında önemli risk faktörleri olduğu bulguları da bu durumu desteklemektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusunda kendini açma değişkeninin lise öğrencilerinde problemleri internet kullanımını yordamada anlamlı olduğu ve pozitif yönde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre kendini açma düzeyi yüksek olan lise öğrencilerin interneti daha yüksek oranda kullanmaktadırlar. Araştırmanın bu bulgusuyla ilgili olarak Ceyhan (2010) çalışmada problemleri internet kullanımının en önemli yordayıcısının "tanımadıkları kişilerle sosyal ilişkiler kurma" amacıyla internet kullanımı olduğunu belirlemiştir. Yapılan bir diğer çalışmada Lenhart, Rainie ve Lewis (2001) ergenlerin % 48'inin internet

arkadaşları ile ilişkilerini geliştirdiğini, % 62'sinin de internette geçirdikleri zamanın arkadaşları ile geçirilecek zamandan daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Bu bulgular ışığında lise öğrencilerinin internet ortamında paylaşımlarının artmasının ve kendini açma düzeylerinin yüksek olmasının problemlili internet kullanımının oluşmasında önemli faktörlerden biri olduğu söylenebilir.

Araştırmada sadakat değişkeninin lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımını yordamada anlamlı olduğu ve pozitif yönde ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre sadakat düzeyi yüksek olan lise öğrencileri interneti daha yüksek oranda kullanmaktadırlar. Alanyazında araştırmanın bu bulgusuyla ilgili olarak Yücel (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, düzenli olarak her gün interneti kullanan ergenlerin internet ortamında kendilerini arkadaşlarına karşı daha rahat ifade edebildikleri ve bu durumun arkadaşlarına olan sadakat duygularını arttırdığı, genel olarak ise interneti haftada en az üç dört kez kullanan arkadaşlara sahip ergenlere göre daha olumlu akran ilişkilerine sahip oldukları belirlenmiştir. Esen (2007) tarafından 479 lise öğrencisi ile gerçekleştirilen bir diğer çalışmada akran baskısının problemlili internet kullanımını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Bu araştırmaya benzer olarak Boyd (2008) çalışmasında, ergenlerin internette arkadaşları ile sosyal ilişkilerini sürdürmelerinin günümüzde hemen hemen bir zorunluluk haline geldiğini, ergenin internette sosyal ilişkilerin paylaşıldığı web sayfalarını kullanmasının ergeni arkadaş grupları arasında girmede veya grup içinde statüsünün yükselmesinde önemli bir yere sahip olduğunu, ergenlerin internette arkadaşları ile görüşmediği takdirde arkadaş grubundan dışlandığını tespit etmiştir. Bu çerçevede ergenlik döneminde önemli bir yere sahip olan akranları arasındaki sosyal kabulün ergenin akranlarına olan sadakat düzeyini arttırabileceği, sadakat düzeyinin yüksek olmasının da problemlili internet kullanımına yol açabileceği söylenebilir.

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER

Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarının incelendiği bu araştırmada iki sorunun yanıtı aranmıştır. Bunlardan birincisi lise öğrencilerinin cinsiyet, anne-baba eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyine göre problemleri internet kullanımının değişip değişmediği; diğeri ise sosyal kaygı ve akran ilişkilerinin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımını anlamlı olarak yordayıp yordamadığıdır.

Araştırma bulgularına göre erkeklerin problemleri internet kullanım düzeyinin kadınlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Gerek anne gerekse baba eğitim düzeyinin farklılaşmasının lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeylerinde önemli bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca aile gelir düzeyi ile lise öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeyleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarını yordamada sosyal kaygının alt boyutlarından olumsuz değerlendirilme korkusu ve genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ile akran ilişkilerinin alt boyutlarından kendini açma ve sadakat değişkenlerinin önemli rol oynadığı saptanmıştır. Diğer yandan lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarını yordamada sosyal kaygının alt boyutu olan yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma ile akran ilişkilerinin alt boyutları olan bağlılık, güven ve özdeşim değişkenlerinin ise önemli rol oynamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda sunulan öneriler; alanda çalışan psikolojik danışmanlara, araştırmacılara ve psikolojik danışman eğitimi veren

akademisyenlere, politika yapıcılara ve yöneticilere yönelik olarak dört grup halinde ele alınmıştır. Lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen bu çalışmanın katılımcılarını, 2012–2013 Öğretim Yılı Güz Döneminde Ankara ilinde çeşitli liselerde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma grubu dikkate alınarak verilebilecek öneriler aşağıda sunulmuştur.

6.1. Alanda Çalışan Psikolojik Danışmanlara Öneriler

1. Lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarını yordamada sosyal kaygının önemli bir değişken olduğu bu araştırma sonucunda ortaya konmuştur. Alanda çalışan psikolojik danışmanlar öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerini azaltmak amacıyla koruyucu, önleyici ve müdahale edici çalışmalar düzenleyebilirler. Bu bağlamda özellikle öğrencilerin sosyal kaygı ile başa çıkma yöntemlerini öğrenmek amacıyla psiko-egitsel programlar geliştirebilirler.

2. Sosyal kaygı ile problemleri internet kullanımı arasındaki ilişki ele alındığında, psikolojik danışmanların uygulamalarında yüz yüze ilişkilerin özendirilmesi ve sosyal destek ağlarının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

3. Bu çalışmada akran ilişkilerinin lise öğrencilerinin problemleri internet kullanımlarını yordamada önemli bir değişken olduğu bulunmuştur. Bu çerçevede alanda çalışan uygulayıcıların çalışmalarında akran ilişkilerini de ele almalarının, yapacakları hizmetleri planlamalarında ve düzenlemelerinde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Akran ilişkileri ve problemleri internet kullanımı arasındaki ilişki ele alındığında, psikolojik danışmanlar akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik seminerler düzenlenebilirler.

5. Problemlerli internet kullanımına ilişkin farkındalığın arttırılmasına yönelik çalışmalar kapsamında; ailelere, çocuklara ve ergenlere yönelik bilinçli ve güvenli internet kullanımını amaçlayan eğitim çalışmaları yapılabilir.

6. İnternete erişimin giderek kolaylaşması ve internet kullanım yaşının giderek azaldığı gz önüne alındığında, daha küçük yaş gruplarına yönelik çalışmaların da gündeme gelmesi önerilmektedir.

6.2. Araştırmacılara Yönelik neriler

1. Araştırmada lise ğrencilerinin problemlerli internet kullanımlarını yordamada ele alınan bağımsız değişkenlerin toplam varyansın yaklaşık olarak %28'ini açıkladığı belirlenmiştir. Bu durum problemlerli internet kullanımına ilişkin %72'lik bir bölümünün açıklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Problemlerli internet kullanımı ile ilişkili diğer faktörlerin bulunabilmesi için farklı değişkenleri içeren yeni araştırmalar yapılabilir.

2. Bu alışma 2012–2013 ğretim Yılı Güz Döneminde Ankara ilinde çeşitli liselerde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır. Aynı alışma, farklı coğrafi bölgelerde bulunan liselerde tekrarlanabilir ve sonuçları karşılaştırılabilir.

3. Bu araştırmada lise ğrencilerinin problemlerli internet kullanımları cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi, sosyal kaygı ve akran ilişkileri açısından incelenmiştir. Benzer bir çalışma ilköğretim ve niversite öğrencilerine yönelik olarak gerçekleştirilebilir.

4. Problemlerli internet kullanımının toplumda giderek yaygınlaşması gz önünde bulundurularak araştırmanın değişkenlerinin marjinal gruplar, sosyal açıdan

dezavantajlı bölgelerde yaşayan bireylerde de uygulanması önerilmektedir. Bu konuda nitel araştırmalar yapılabilir.

5. Bu araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde lise öğrencilerinde problemlerini internet kullanımının önlenmesi çerçevesinde öğrenci ve ailelere yönelik psiko-eğitsel programlar geliştirilebilir ve bu programların etkililiği test edilebilir.

6.3. Psikolojik Danışman Eğitimi Veren Akademisyenlere Yönelik Öneriler

1. Mezun olan psikolojik danışmanların önemli bir kısmı okullarda görev yapmaktadır. Dolayısıyla ergenler hizmet sunulan gruplar arasında en geniş kesimi oluşturmaktadır. Ergenlerin yaşamında internet kullanımının önemi dikkate alındığında, psikolojik danışman eğitiminde bu konuya önem verilmesinin, eğitim programlarına bu konuyla ilgili dersler konmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

2. İlgili akademisyenlerin bu çalışmada ele alınan değişkenler çerçevesinde yeni araştırmaların yapılmasını teşvik etmeleri ve özellikle ilköğretim öğrencilerindeki problemlerini internet kullanımı ve bunun önlenmesi konusunda Türkiye’de yeni araştırmalar yapılmasının teşvik edilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

6.4. Politika Yapıcılara ve Yöneticilere Yönelik Öneriler

1. Ülke genelinde sağlıklı/güvenli internet kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik farkındalık çalışmaları, projeler ve programlar uygulanabilir. Bu bağlamda internet sağlayıcılar ile işbirliği yapılabilir.

2. Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla yapılacak ölçümlerle düzenli olarak ergenlerdeki internet kullanımı davranış örüntüleri ve buna yönelik yapılan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkililiği izlenebilir. Böylece eldeki insan gücünün, zaman ve kaynakların etkin kullanımı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Amerikan Psikiyatri Birliği, (1994). *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-IV)*. (4. Baskı). (Çev. Ed.: E, Köroğlu). Hekimler Yayın Birliği: Ankara.
- Amichai-Hamburger, Y. (2007). Internet and well-being. *Computers in Human Behavior*, 23: 893-897.
- Armstrong, L., Phillips, J. G. ve Saling, L. L. (2000). Potential determinants of heavier internet usage. *Int. J. Human-Computer Studies*, 53, 537–550.
- Arslan Cansever, B. (2013). Ergenlerin internet kullanımının toplumsal ilişkilerde yarattığı sorunlar. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Aydın, A., ve Tekinsav-Sütçü, S. (2007). Ergenler için sosyal kaygı ölçeğinin (ESKÖ) geçerlik ve güvenilirliğinin incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 79–89.
- Bacanlı, H. (1999). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Batıgün, A. D. ve Kılıç, N. (2011). İnternet bağımlılığı ile kişilik özellikleri, sosyal destek, psikolojik belirtiler ve bazı sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26 (67), 1–10.

- Bayraktar, F. (2001). *İnternet kullanımının ergen gelişimindeki rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bayraktar, F. (2013). İnternet ve ergen gelişimi. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Bayramkaya, E., Toros, E. ve Özge, C. (2005). Ergenlerde sosyal fobi ile depresyon, öz kavram, sigara alışkanlığı arasındaki ilişki. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 15 (4), 165–173.
- Bayzan, Ş. (2013). İnternetin bilinçli ve güvenli kullanımı. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Beck, A. T. (2005). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar*. (Çev. A. Türkcan). Litera Yayıncılık: İstanbul.
- Beck, A. T. ve Emery, G. (2006). *Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler*. Litera Yayıncılık. İstanbul.
- Boyd, D. M. (2008). *American teen sociality in networked publics*. Unpublished Doktoral Thesis, University of California, Berkeley.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (11. Baskı) Pegem Akademi Yayınları: Ankara.

Büyükşahin Çevik, G. (2007). *Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkileri ve benlik saygılarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Büyükşahin Çevik, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne-baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 225–240.

Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, 553–575.

Caplan, S. E. (2005). A social skill account of problematic internet use. *Journal of Communication*, 55(4), 721–736.

Caplan, S. E. (2007). Relations among loneliness, social anxiety, and problematic internet use. *Cyber Psychology and Behavior*, (10), 2, 234–242.

Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior*, 26, 1089–1097

Ceyhan, A. A. (2008a). Predictors of problematic internet use on Turkish university students. *CyberPsychology & Behavior*, 11(3), 363–366.

- Ceyhan, A. A. (2011). Ergenlerin problemleri internet kullanım düzeylerinin yordayıcıları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 85–94.
- Ceyhan, A. A. ve Ceyhan, E. (2007). Üniversite öğrencilerinin problemleri internet kullanım düzeyleri ile denetim odağı, antisosyal eğilim ve sosyal normlara uyum düzeyleri arasındaki ilişkiler. *XVI. Eğitim Bilimleri Kongresi sözlü bildiri, Tokat*.
- Ceyhan, A. A. ve Ceyhan, E. (2009). Ergenlerde problemleri internet kullanım ölçeği (PİKÖ-E) geliştirme çalışmaları. *X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi sözlü bildiri, Adana*.
- Ceyhan, E. (2008b). Ergen ruh sağlığı açısından bir risk faktörü: İnternet bağımlılığı. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15, 109–116.
- Ceyhan, E. (2010). Problemleri internet kullanımı düzeyi üzerinde kimlik statüsünün ve cinsiyetin yordayıcıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* (3), 1323–1355.
- Ceyhan, E., Ceyhan A. A. ve Gürçan, A. (2007). Problemleri internet kullanımı ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), 387–416.
- Chak, K. ve Leung, L. (2004). Shyness and locus of control as predictors of internet addiction and internet use. *Cyberpsychology & Behavior*, 7, (5), 559–570.

Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd. Ed). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Çakır, S. (2010). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan sosyal kaygı ile başa çıkma programının lise öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çakır, Ö., Horzum, M. B. ve Ayas, T. (2013). İnternet bağımlılığının tanımı ve tarihçesi. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.

Çelik Ç, B. ve Odacı, H. (2012). Kendilik algısı ve benlik saygısının problemli internet kullanımını üzerindeki yordayıcı rolü. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7, (1), 433–441.

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological internet use. *Computers in Human Behavior*, (17), 187–195.

Davis, R. A., Flett, G. L. ve Besser, A. (2002). Validation of a new scale for measuring problematic internet use: Implications for pre-employment screening. *CyberPsychology & Behavior*, 5(4), 331–345.

Engelberg, E. ve Sjöberg, L. (2004). Internet use, social skills, and adjustment *Cyberpsychology & Behavior*, 7(1), 41–47.

- Esen, E. ve Siyez, D. M. (2011). Ergenlerde internet bağımlılığını yordayan psiko-sosyal değişkenlerin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 127–138.
- Esen, K. N. (2007). Akran baskısı ve algılanan sosyal destek değişkenlerine göre, ergenlerde internet bağımlılığının yordanması. *Ülkemizde Bağımlılıkla İlgili Gelişmeler* içinde (ss.1- 9). I. Uluslararası Bağımlılık Kongresi, İstanbul.
- Eren Gümüş, A. (2002). *Sosyal kaygıyla başa çıkma grup programının üniversite öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergün, M. (1995). *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları SPSS For Windows*. Minpa Matbaacılık: Ankara.
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. (2nd. Ed). Sage Publications Ltd. California.
- Greasham, F. M. ve Stuart, D. (1992). Satability of sociometric assesment: Implications for uses as selection and outcome measures in social skills training. *Journal of School Psyclogy*, 30, 223–231.
- Gürcan, N. (2010). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile uyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Gürcan, N. ve Hamarta, E. (2013). Problemlı internet kullanımı ve uyum. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Hamarta, E. (2009). Ergenlerin sosyal kaygılarının kişilerarası problem çözme ve mükemmeliyetçilik açısından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 8(3), 729–740.
- Işık, U. (2007). *Medya bağımlılığı teorisi doğrutusunda internet kullanımının etkileri ve internet*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- IWS- İnternet Dünya İstatistikleri (2012). <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>. adresinden 03.03.2013 tarihinde erişildi.
- Kaner, S. (2002). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33, (1–2): 77–89.
- Kang Lo, S., Wang, C., ve Fang, W., (2005). Physical interpersonal relationship and social anxiety among online game players. *Cyber Psychology & Behavior*, 8, (1), 15–20.
- Kashdan, B. T. (2007). Social anxiety spectrum and diminished positive experiences: Theoretical synthesis and meta-analyss. *Clinical Psychology Review*, 27, 348–365.

- Kaygusuz, C. (2013). Psikolojik ihtiyalar ve internet bağımlılığı. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Kesici, Ş. ve Şahin, İ. (2009). A comparative study of uses of the internet among college students with and without internet addiction. *Psychological Reports*, 105, (3), 1103–1112.
- Koch, W. H. ve Pratarelli, M. E. (2004). Effects of intro/extraversion and sex on social internet use. *North American Journal of Psychology*, 6(3), 371–382.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T. ve Scherlis, W. (2002). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?. *Journal of Social Issues*, 58(1), 49–74.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. (3. Basım). Remzi Kitapevi: İstanbul.
- Leary, M. R. ve Kowalski, R. M. (1995). *Social Anxiety*. The Guilford Press, New York.
- Lenhart, A., Rainie, L. ve Lewis, O. (2001). *Teenage Life Online: The Rise Of The Instant-Message Generation And The Internet's Impact On Friendship And Family Relations*, Washington, DC: Pew Internet And American Life Project.

- Liau, K. A., Khoo, A. ve Hwaang, P. (2005). Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *Cyberpsychology & Behavior*, 8(6), 189–197.
- Liu, C. Y. ve Kuo, F. Y. (2007). A study of internet addiction through the lens of the interpersonal theory. *Cyber Psychology & Behavior*, 10, (6), 799–804.
- Meriç, B. (1999). *Grup içinde popüler olan gençlerin bazı kişilik özellikleri üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Milani, L., Osualdella, D., ve Di Blasio, P. (2009). Quality of interpersonal relationships and problematic internet use in adolescence. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(6), 681–684.
- Morahan-Martina, J. ve Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16, 13–29.
- Morahan-Martina, J. ve Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the internet. *Computers in Human Behavior*, 19: 659–671.
- Mottram, J. A. ve Fleming, J. F. (2009). Extraversion, impulsivity, and online group membership as predictors of problematic internet use. *Cyber Psychology & Behavior*, 12 (3), 319–321.

- Ögel, K. (2012). *İnternet Bağımlılığı, İnternetin Psikolojisini Anlamak ve Bağımlılıkla Başa Çıkmak*. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Özcan, K. N. ve Buzlu, S. (2005) Problemlili internet kullanımını belirlemede yardımcı bir araç: İnternette bilişsel durum ölçeğinin üniversite öğrencilerinde geçerlilik ve güvenilirliği. *Bağımlılık Dergisi*, 6: 19–26.
- Özdamar, K. (1997). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Parker, J. G. ve Asher, S. R. (1987). Peer relations and later personal adjustment: Are low accepted at risk. *Psychological Bulletin*, 102, 357–389.
- Pawlak, C. (2002). Correlates of Internet use and addiction in adolescents. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities & Social Sciences*, 63(5-A), pp. 1727.
- Rehm, L. M. (2003). The internet and critical issues for families. *Journal of Family Consumer Sciences Education*. 21 (2), 33–43.
- Sanders, C. E., Field, T. M., Diego, M. ve Kaplan, M. (2000). The relationship of internet to depression and social isolation among adolescents. *Adolescence*, 35(138), 237–242.
- Sertelin Mercan, Ç. (2007). *Bilişsel - davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş sosyal beceri eğitiminin ergenlerin sosyal kaygı düzeyine etkisi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Sevindik, F. (2011). *Fırat üniversitesi öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Shepherd, M.R., ve Edelman, R.J., (2005), Reasons for internet use and social anxiety. *Personality and individual Differences*, 39, 949–958.
- Smahel, D. B., Brown, B. B., ve Blinka, L. (2012). Associations between online friendship and internet addiction among adolescents and emerging adults. *Developmental Psychology*, 48(2), 381–388.
- Siyez, D. M. ve Uz Baş, A. (2013). İnternet bağımlılığı ve psikososyal faktörler. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. (5th. Ed.). Pearson Education, Inc. Boston.
- Taıyıldız, Ö. (2010). *Lise öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Teachman, B. A. ve Allen, J. P. (2007). Development of social anxiety: Social interaction predictors of implicit and explicit fear of negatif evaluation. *Abnorm Child Psychology*, 35, 63–78.

- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Tsai, C. ve Lin, S. J. (2003). Internet addiction of adolescents in Taiwan: An interview study. *CyberPsychology & Behavior*, 6 (6); 649-652.
- Turnalar Kurtaran, G. (2008). *İnternet bağımlılığını yordayan değişkenlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- TÜİK (2012). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10880> adresinden 23.08.2012 tarihinde erişildi.
- Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X. ve Hong, L. (2011) Problematic internet use in high school students in guangdong province, *Plos One*, 6, (5): e19660.
- Watson, D. ve Friend, R. (1969). Measurement of social–evaluative anxiety. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 33,(4), 448–457.
- Yang, S. C. ve Tung, C. J. (2007). Comparison of internet addicts and nonaddicts in Taiwanese high school. *Comput Human Behavior*, 23: 79–96.
- Yen, Y. Y., Yen, C. F., Chen, C. S., Wang, P. W., Chang, Y. H. ve Ko, C. H. (2012). Social anxiety in online and real-life interaction and their associated factors. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(1), 7–12.

- Young, K. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology and Behavior*, 1, (3), 237–244.
- Young, K. (2004). Internet addiction: A new clinical phenomenon and its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48, 402–415.
- Young, K. (2007). Cognitive behaviour therapy with internet addicts: Treatment outcomes and implications. *CyberPsychology & Behavior*, 10; 671–679.
- Young, K. S. ve Case, C. J. (2004). Internet abuse in the workplace: New trends in risk management. *Cyberpsychology and Behavior*. 7(1), 105–111.
- Yücel, N. (2009). *Ergenlerin akran ilişkileri ve yalnızlık düzeylerinde evde internet kullanımının etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, N. ve Gürsoy, F. (2013). Ergenlerin akran ilişkileri ile yalnızlık düzeylerinde internet kullanımının etkisi. (Ed., M, Kalkan ve C, Kaygusuz). *İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler*. Anı Yayıncılık: Ankara.
- Yüksel, N. (2000). *Ruhsal Hastalıklar*. Çizgi Tıp Kitabevi: Ankara.

EKLER

EK 1

PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI ÖLÇEĞİ-ERGEN ÖRNEK MADDELERİ

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenciler, “Problemlİ İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen” sizlerin internet kullanımınızı betimlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçekte 27 madde yer almaktadır. Sizden her bir maddeyi okuduktan sonra karşısına uygunluk derecesi “**Tamamen Uygun**”, “**Oldukça Uygun**”, “**Biraz Uygun**”, “**Nadiren Uygun**”, “**Hiç Uygun Değil**” olan kutucuklarından birini (X) şeklinde işaretlemeniz istenmektedir. Ölçek sonuçları yüksek lisans tez araştırması için kullanılacaktır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır.

Lütfen tüm maddeleri yanıtlayınız. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

	Tamamen Uygun	Oldukça Uygun	Biraz Uygun	Nadiren Uygun	Hiç uygun Değil
2. İnternette geçirdiğim zaman çoğunlukla uyku süremi azaltıyor.....	↓ ( )	↓ ( )	↓ ( )	↓ ( )	↓ ( )
8. Yalnızlığımı internetle paylaşıyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )
10. Planladığımın dışında fazladan bir dakika bile interneti kullanmıyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )
12. İnternette, kontrol benden çıkıyor.....	( )	( )	( )	( )	( )
16. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerini bir gün dahi girememeye tahammül edemiyorum.(	( )	( )	( )	( )	( )
19. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.....	( )	( )	( )	( )	( )
22. İnterneti kullanmasam bile sürekli aklımda	( )	( )	( )	( )	( )
27. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )

EK 2

ERGENLER İÇİN SOSYAL KAYGI ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELERİ

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenciler, “Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği” sizlerin sosyal yaşantınızı ve sosyal çevrenizle olan ilişkilerinizi betimlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçekte 22 madde yer almaktadır. Sizden her bir maddeyi okuduktan sonra karşısına uygunluk derecesi “**Hiçbir Zaman**”, “**Nadiren**”, “**Bazen**”, “**Genellikle**”, “**Her Zaman**” olan kutucuklarından birini (X) şeklinde işaretlemeniz istenmektedir. Ölçek sonuçları yüksek lisans tez araştırması için kullanılacaktır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır.

Lütfen tüm maddeleri yanıtlayınız. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
	↓	↓	↓	↓	↓
4. Tanımadığım insanların yanında utanırım.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
7. Kitap okumayı severim.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
9. Başkalarının benden hoşlanmayacağından korkarım.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
13. Yeni insanlarla tanışırken tedirgin olurum.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
15. Bir grup insanla beraberken durgunumdur.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
18. Birisiyle tartışmaya girsem onun benden hoşlanmayacağından endişe ederim.....( )	( )	( )	( )	( )	( )
22. Başkalarından benimle bir şeyler yapmalarını istemek bana çok zor gelir.....( )	( )	( )	( )	( )	( )

EK 3

AKRAN İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEK MADDELERİ

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenciler, "Akran İlişkileri Ölçeği" sizlerin arkadaşlarınızla ilişkilerinizi betimlemek amacıyla geliştirilmiştir. Bu ölçekte 18 madde yer almaktadır. Sizden her bir maddeyi okuduktan sonra karşısına uygunluk derecesi "**Her Zaman**", "**Sık Sık**", "**Ara Sıra**", "**Nadiren**", "**Hiçbir Zaman**" olan kutucuklarından birini (X) şeklinde işaretlemeniz istenmektedir. Ölçek sonuçları yüksek lisans tez araştırması için kullanılacaktır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır.

Lütfen tüm maddeleri yanıtlayınız. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

	Her Zaman ↓	Sık Sık ↓	Ara Sıra ↓	Nadiren ↓	Hiçbir Zaman ↓
2. İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.....	( )	( )	( )	( )	( )
4. Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar...	( )	( )	( )	( )	( )
5. Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.....	( )	( )	( )	( )	( )
6. Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.....	( )	( )	( )	( )	( )
12. Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.....	( )	( )	( )	( )	( )
14. Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.....	( )	( )	( )	( )	( )
17. Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.....	( )	( )	( )	( )	( )
18. En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.....	( )	( )	( )	( )	( )

EK 4

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

AÇIKLAMA

Sevgili öğrenciler, "Kişisel Bilgi Formu" sizlerin bazı nitelikleriniz ile internet kullanımınıza ilişkin bilgileri içeren sekiz sorudan oluşmaktadır. Bu ankette size uygun olan kutucuklardan birini (X) şeklinde işaretlemeniz istenmektedir. Anket sonuçları yüksek lisans tez araştırması için kullanılacaktır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Lütfen tüm maddeleri yanıtlayınız. Katılımınız için çok teşekkür ederim.

Psi. Dan. Osman ZORBAZ

Hacettepe Üniversitesi Psik. Dan. ve Reh. Y.L. Öğrencisi

1. **Cinsiyetiniz:** ( ) Kadın ( ) Erkek
 2. **Sınıfınız:** ( ) 9 ( ) 10 ( ) 11 ( ) 12
 3. **Yaşınız (Lütfen yazınız):** .....

4. **Annenizin öğrenim durumu nedir?**

- ( ) Okuma-yazma bilmiyor
 ( ) Okuma-yazma biliyor
 ( ) İlkokul mezunu
 ( ) Ortaokul mezunu
 ( ) Lise mezunu
 ( ) Üniversite mezunu
 ( ) Yüksek lisans / Doktora

5. **Babanızın öğrenim durumu nedir?**

- ( ) Okuma-yazma bilmiyor
 ( ) Okuma-yazma biliyor
 ( ) İlkokul mezunu
 ( ) Ortaokul mezunu
 ( ) Lise mezunu
 ( ) Üniversite mezunu
 ( ) Yüksek lisans / Doktora

6. **Ailenizin aylık ortalama geliri ne kadardır?**

- ( ) 1000 TL'ye kadar
 ( ) 1000-1999 TL arası
 ( ) 2000-2999 TL arası
 ( ) 3000-3999 TL arası
 ( ) 4000-4999 TL arası
 ( ) 5000-5999 TL arası
 ( ) 6000 TL'den fazla

7. **İnterneti ne sıklıkla kullanıyorsunuz?**

( ) Hiç kullanmam	( ) Günde 1 saatten az
( ) Haftada bir saatten az	( ) Günde 1-3 saat arası
( ) Haftada 1-3 saat arası	( ) Günde 3-5 saat arası
( ) Haftada 3-5 saat arası	( ) Günde 5-7 saat arası
( ) Haftada 5-7 saat arası	( ) Günde 7 saatten fazla
( ) Haftada 7 saatten fazla	( ) Diğer (belirtiniz).....

8. **İnternete en çok nereden bağlanıyorsunuz?**

- ( ) Evden ( ) Okuldan ( ) Cep telefonumdan
 ( ) İnternet kafeden ( ) Diğer (belirtiniz).....

EK 5

ÖLÇEK UYGULAMA İZNI

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.06.20.01-60599/86263
Konu : Araştırma İzni
Osman ZORBAZ

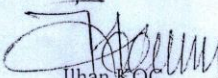
21/11/2012

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi.
b) Üniversitenizin 02/11/2012 tarih ve 5152 sayılı yazısı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Osman ZORBAZ' ın "Sosyal kaygı, akran ilişkileri ve bazı demografik değişkenlere göre lise öğrencilerinde problemlili internet kullanımı" konulu tezi ile ilgili çalışma yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Mühürlü anketler (5 sayfadan oluşan) ekte gönderilmiş olup, uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD/disket) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne gönderilmesini rica ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

EKLER :
Anket (5 sayfa)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih: 26.11.2012
Sayı: 044.6206

İl Milli Eğitim Müdürlüğü-Beşevler
Bilgi İçin: Nermin ÇELENK

Tel : 221 02 17
istatistik06@meb.gov.tr

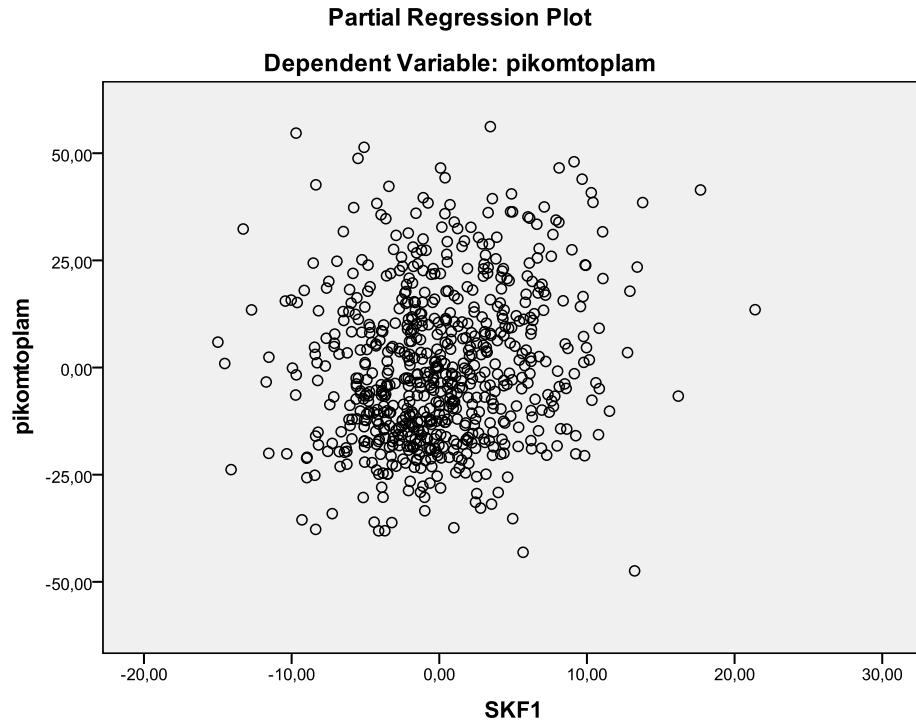
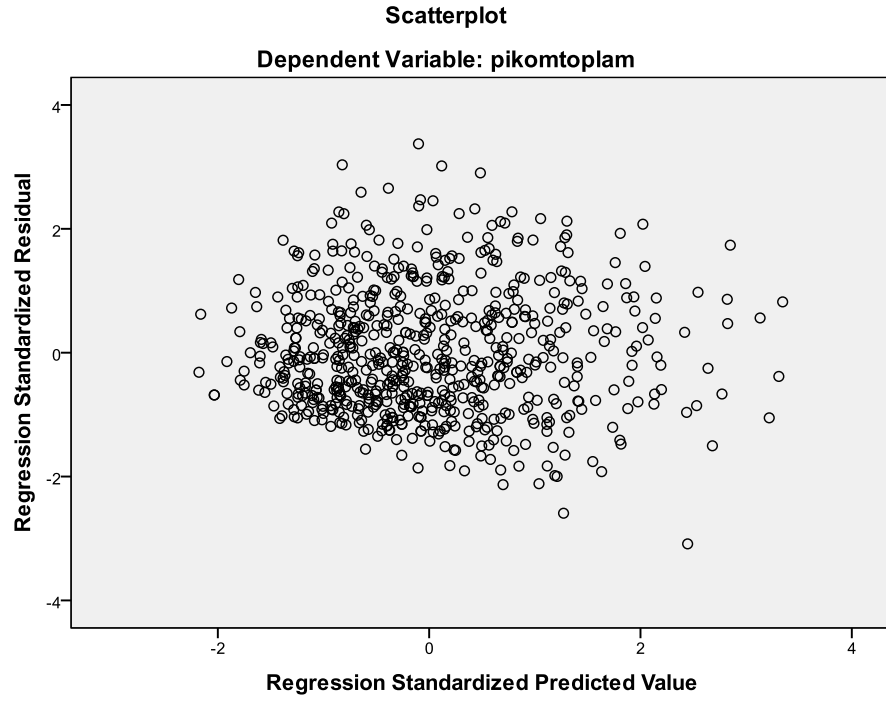
Nurhan Han

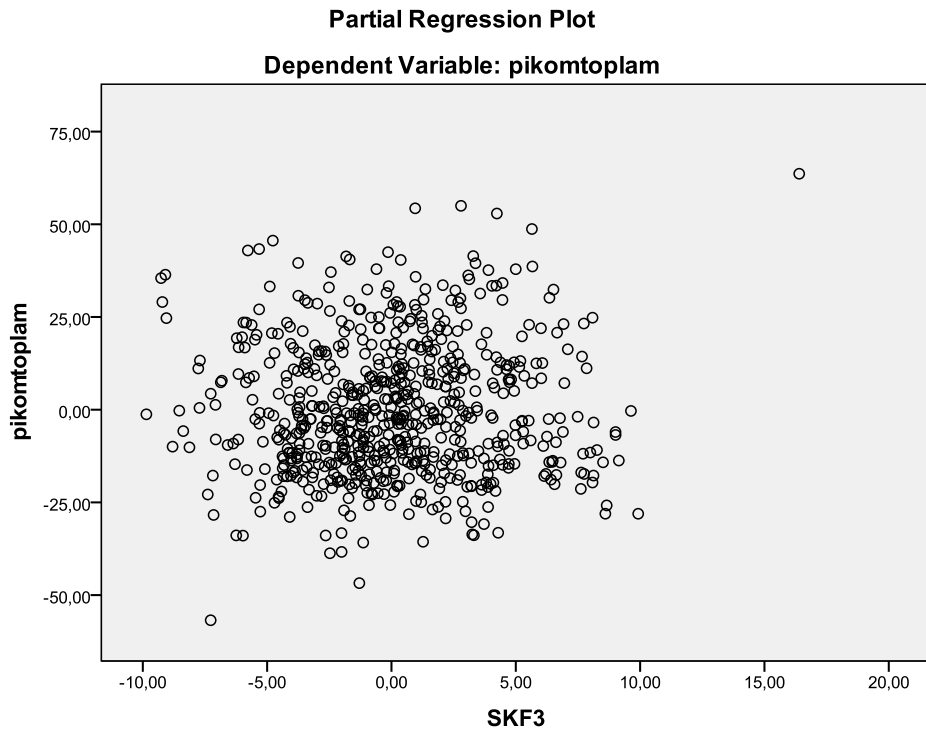
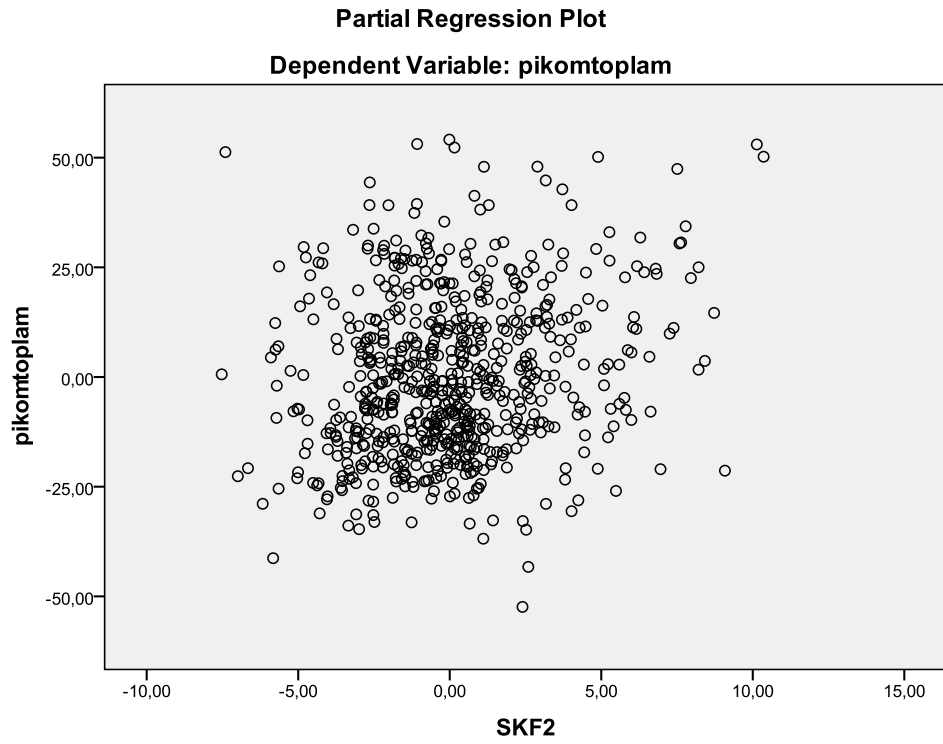

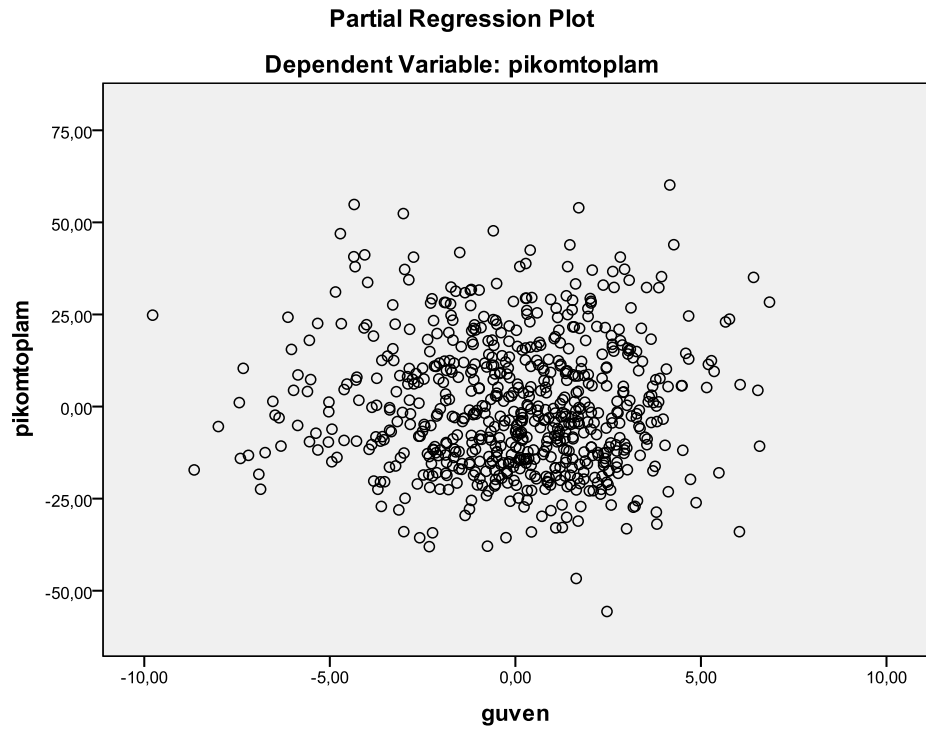
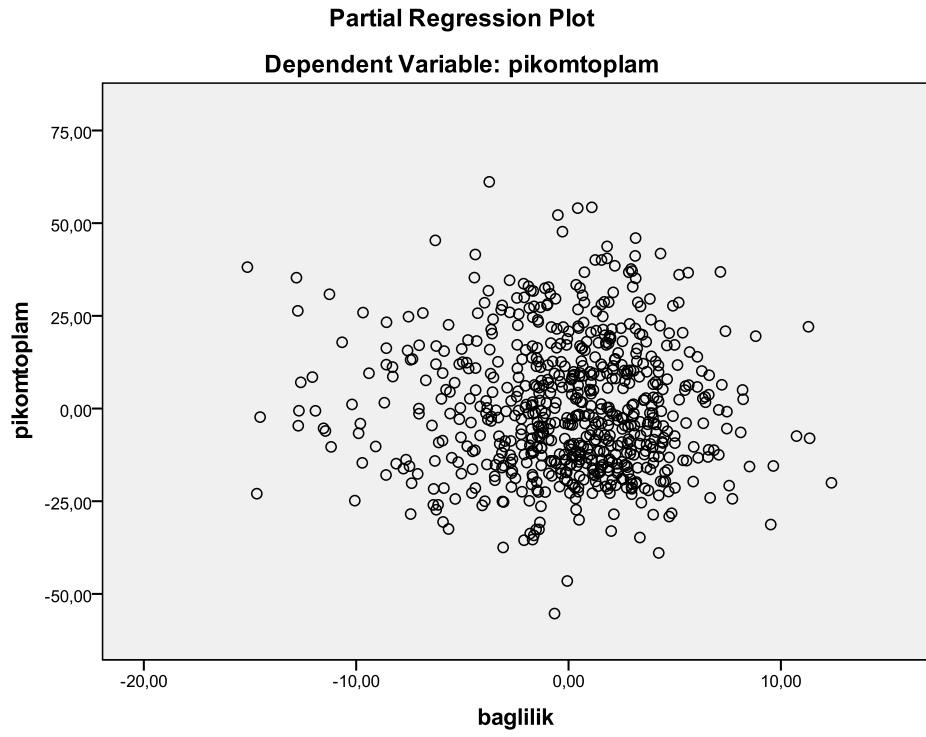
EK 6

HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ SABİT VARYANS VARSAYIMI

Artıkların Grafikleri

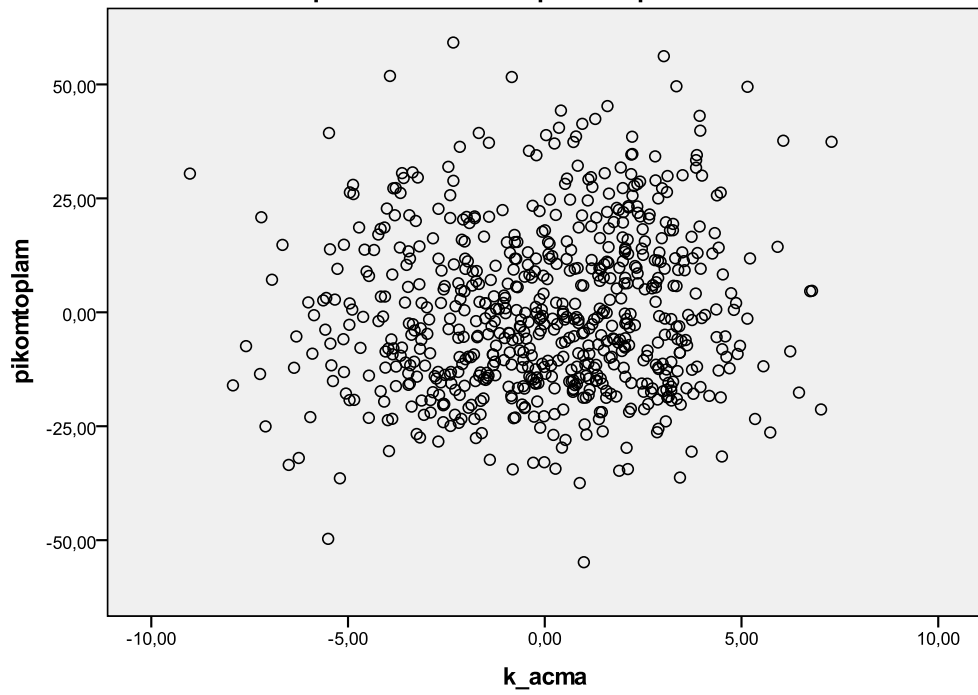

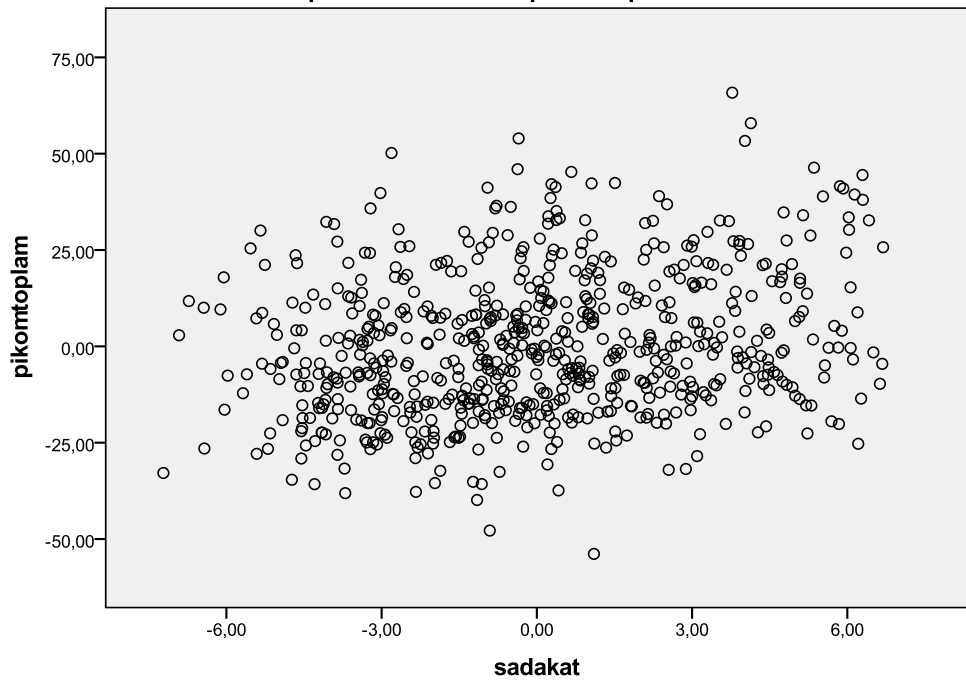
Partial Regression Plot

Dependent Variable: pikomtoplam

Partial Regression Plot

Dependent Variable: pikomtoplam

EK 7

HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ UÇ DEĞERLERİN SAPTANMASI VARSAYIMI

DFBeta ve Cook's Distance Değerleri Tablosu

Extreme Values			Case Number	Value
Cook's Distance	Highest	1	359	,05273
		2	302	,02633
		3	380	,02352
		4	398	,01688
		5	200	,01409
	Lowest	1	329	,00000
		2	422	,00000
		3	479	,00000
		4	207	,00000
		5	146	,00000
DFBETA Intercept	Highest	1	583	,92186
		2	302	,76301
		3	200	,75366
		4	251	,70197
		5	17	,70095
	Lowest	1	623	-,75237
		2	398	-,70898
		3	185	-,70119
		4	147	-,67531
		5	262	-,60765
DFBETA SKF1	Highest	1	2	,03221
		2	351	,02453
		3	44	,02262
		4	596	,02157
		5	157	,02087
	Lowest	1	302	-,04316
		2	359	-,03426
		3	380	-,03138
		4	242	-,02252
		5	292	-,01591
DFBETA SKF2	Highest	1	380	,07380

		2	398	,07031
		3	623	,05142
		4	463	,03833
		5	35	,03569
	Lowest	1	359	-,08039
		2	523	-,05382
		3	670	-,03718
		4	107	-,03312
		5	220	-,03277
DFBETA SKF3	Highest	1	359	,10534
		2	302	,04300
		3	242	,02767
		4	292	,02295
		5	504	,02282
	Lowest	1	398	-,03701
		2	596	-,03674
		3	194	-,03129
		4	2	-,03020
		5	109	-,02745
DFBETA baglilik	Highest	1	185	,03152
		2	623	,02231
		3	32	,02211
		4	240	,02203
		5	109	,01824
	Lowest	1	583	-,04224
		2	17	-,03711
		3	200	-,03529
		4	533	-,02603
		5	251	-,02386
DFBETA guven	Highest	1	359	,05109
		2	583	,04517
		3	17	,04265
		4	533	,04062
		5	655	,03964
	Lowest	1	550	-,04929
		2	240	-,04909
		3	577	-,04457
		4	219	-,04305
		5	602	-,03640

DFBETA k_acma	Highest	1	217	,04695
		2	200	,04600
		3	577	,04308
		4	29	,03758
		5	670	,03636
	Lowest	1	320	-,05892
		2	44	-,04298
		3	633	-,03883
		4	185	-,03451
		5	166	-,03246
DFBETA sadakat	Highest	1	320	,03548
		2	359	,03540
		3	292	,03362
		4	262	,03292
		5	2	,03162
	Lowest	1	35	-,03421
		2	504	-,03300
		3	200	-,03013
		4	45	-,02707
		5	103	-,02576

EK 8

HİYERARŞİK REGRESYON ANALİZİ ÇOKLU BAĞLANTILILIK VARSAYIMI

Tolerans Değerleri ve Varyans Enflasyon Faktörleri (VIF) Tablosu

Model		Coefficients ^a										
		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	35,429	2,275		15,576	,000						
	SKF1	,745	,138	,247	5,393	,000	,407	,203	,184	,554	1,806	
	SKF2	1,382	,238	,272	5,805	,000	,417	,218	,198	,528	1,895	
	SKF3	,008	,188	,002	,040	,968	,334	,002	,001	,484	2,066	
2	(Constant)	26,348	5,482		4,806	,000						
	SKF1	,577	,135	,191	4,268	,000	,407	,162	,140	,534	1,873	
	SKF2	1,267	,237	,250	5,337	,000	,417	,201	,175	,491	2,037	
	SKF3	,184	,182	,048	1,009	,313	,334	,039	,033	,474	2,110	
	baglilik	-,206	,160	-,056	-1,289	,198	-,107	-,050	-,042	,572	1,747	
	guven	-,077	,257	-,012	-,299	,765	,044	-,012	-,010	,629	1,590	
	k_acma	,590	,241	,097	2,449	,015	,128	,094	,080	,689	1,451	
	sadakat	1,460	,225	,228	6,481	,000	,271	,242	,212	,871	1,148	

a. Dependent Variable: pikomtoplam

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Osman ZORBAZ
Doğum Yeri ve Tarihi : Korkuteli / 01.05.1984

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : 2003–2008 Ege Üniversitesi Psikolojik
Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrenimi : 2011–2013 Hacettepe Üniversitesi Psikolojik
Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Temmuz 2008 – Nisan 2009 Psikolojik
Danışman, Ankara Özel Renkli Yeni Ufuk Özel
Eğitim Okulu, Ankara.

Nisan 2009 - Psikolojik Danışman/Pedagog
Adalet Bakanlığı Ankara Adliyesi 1. Çocuk
Mahkemesi, Ankara.

İletişim

E-Posta Adresi : osmanzorbaz@hotmail.com
osman.zorbaz@adalet.gov.tr

Tarih : 14.06.2013